Julian Barnes

pabaigos jausmas

ROMANAS

ROMANAS APDOVANOTAS PRESTIŽINE BOOKERIO PREMIJA

baltos lankos

Sumaniai suregztas pasakojimas, kuriame juntama ne tik įtampa, bet ir žmogaus psichologijos, moralės, emocijų aidas <...>, sąmojingai tapomas šiuolaikinio Londono paveikslas, marginamas ankstyvojo šeštojo dešimtmečio gyvenimo normų prisiminimais. Žingsnis po žingsnio atskleidžiama pasibaisėtina tiesa apie kerštą, beveik atsitiktinę nelaimę ir sąžinę, kankinamai geliančią gyvenimo pabaigoje.

Sunday Times

Liūdnas, tačiau įtikinamas pasakojimas. Romanas Pabaigos jausmas *atskleidžia, kaip mes manipuliuojame praeitimi – perkuriame, tiksliname, o kartais tiesiog ištriname įvykius...*

Vogue

Dažnas šiurpą keliantis klausimas – ar esu tas, kuo deduosi esąs? – pasirodo yra filosofinis <...>. Julianas Barnesas atskleidžia paslaptį – esame nepatikimi istorijų pasakotojai, mūsų atminties tikslumas kelia abejonių.

The Boston Globe

Julian Barnes

pabaigos jausmas

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė

baltos lankos

UDK 821.111-31
Ba445

Versta iš:
Julian Barnes, *The Sense of an Ending*,
Vintage Books, 2012

Knygos leidimą rėmė
Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Redagavo
Asta Bučienė

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

ISBN 978-9955-23-714-3

Skiriu Pat

PIRMA DALIS

Prisimenu padrikus vaizdus:

– blizgią vidinę riešo pusę;

– garą, kylantį iš šlapios kriauklės juokais įmetus jon įkaitusią keptuvę;

– spermos krešulius, besisukančius skylėje, kol vanduo nuplaus juos per visą aukštą namą žemyn;

– upę, neįtikimai srūvančią aukštupin, jos šniokščiančią bangą, apšviestą pustuzinio iš paskos besivejančių deglų;

– kitą upę, plačią ir pilką, stipraus vėjo sujudintą paviršių, slepiantį jos tėkmę;

– seniai atvėsusį vandenį vonioje už užrakintų durų.

To paskutinio iš tikrųjų nemačiau, bet tai, ką galiausiai prisimeni, ne visada yra tas pats, ką patyrei.

Mes gyvename laike – jis mus turi ir jis mus kuria – bet aš niekada nesijaučiau gerai jį suprantąs. Nekalbu čia apie teorijas, aiškinančias, kaip jis išsilenkia ir grįžta atgal ar egzistuoja kitose paralelinėse plotmėse. Ne, aš turiu galvoje paprastą, kasdienį laiką, kuris, kaip mus tikina visų rūšių laikrodžiai, nuolat eina: tik tak, tik tak. Kas yra patikimiau nei sekundinė rodyklė? Vis dėlto ji nė

per žingsnį nepadeda mums suvokti laiko tąsumo. Vieni jausmai laiką pagreitina, kiti sulėtina, o kartais atrodo, kad jis dingsta – kol galop ateina akimirka, kai jis iš tiesų dingsta ir jau niekada nebesugrįžta.

Mokyklos metai manęs per daug nedomina ir aš nė kiek jų nesiilgiu. Bet mokykla yra ta vieta, kur visa tai prasidėjo, taigi turiu trumpam sugrįžti prie keleto įsiminusių įvykių ir kai kurių apytikrių prisiminimų, kuriuos laikas perkeitė savaip. Jeigu jau nebesu tikras dėl praeities įvykių, pasikliausiu bent jau tais įspūdžiais, kuriuos tie įvykiai paliko. Tai daugiausia, ką galiu padaryti.

Mes buvome trys, ir dabar jis tapo ketvirtas. Nesitikėjome, kad dar kas nors prisidės prie mūsų glaudžios trijulės: grupuočių ir porų era buvo seniai praeityje ir mes jau svajojome, kaip atsisveikinę su mokykla žengsime į gyvenimą. Jis buvo vardu Adrianas Finas, aukštas drovus vaikinas, kuris iš pradžių vaikščiojo nudelbęs akis ir užsisklendęs. Pirmas dvi dienas beveik nekreipėme į jį dėmesio: mūsų mokykloje nebuvo sutiktuvių tradicijos, juolab atvirkštinių baudžiamojo pobūdžio priėmimo ritualų, tad mes tik įsidėmėjome jo atsiradimą ir laukėme.

Mokytojai juo domėjosi labiau negu mes. Aiškinosi, kokie jo sugebėjimai ir drausmingumas, kokio lygio buvo ankstesnis lavinimas, tarsi būtų rengęsi skirti jam stipendiją. Trečią to rudens semestro rytą mums buvo Džo Hanto istorijos pamoka, to juokingai mielo su savo trijų dalių kostiumu senuko, kuris mokinius pamokoje drausmindavo palaikydamas pakankamo, bet ne kraštutinio nuobodulio atmosferą.

– O dabar, prisiminkite, buvau jums liepęs iš anksto pasiskaityti apie Henriko VIII viešpatavimą. – Kolinas, Aleksas ir aš susimirkčiojome, vildamiesi, kad klausimas, atskriejęs kaip žvejo meškerės muselė, nenutūps vienam iš mūsų ant galvos. – Kas norėtų apibūdinti šį amžių? – Į šalį nukreiptus mūsų žvilgsnius jis suprato savaip. – Na, gal Maršalas. Kaip apibūdintumėt Henriko VIII viešpatavimą?

Mūsų smalsumą užgožė palengvėjimas, juolab kad Maršalas buvo atsargus nežiniukas, stokojantis tikro neišmanėlio išradingumo. Prieš nusistatydamas, ką atsakyti, jis bandydavo įspėti, kur slypi klausimo sudėtingumas.

– Būta neramumų, pone.

Neištvėrę nusivaipėm. Hantas pats vos susilaikė nešyptelėjęs.

– Gal galėtumėt paaiškinti smulkiau?

Maršalas lėtai linktelėjo, dar kiek pamąstė ir ryžosi surizikuoti.

– Sakyčiau, būta didelių neramumų, pone.

– Pamėginkite jūs, Finai. Kas jums žinoma apie šį laikotarpį?

Naujokas sėdėjo eilėje priešais, kairiau nuo manęs. Jis, regis, neėmė domėn Maršalo paikiojimo.

– Deja, nedaug, pone. Bet esu girdėjęs teiginį, kad vienintelis abejonių nekeliantis bet kurio istorinio įvykio – netgi, pavyzdžiui, Pirmojo pasaulinio karo pradžios – apibūdinimas yra, kad „kažkas įvyko“.

– Nejaugi? Na, tokiu atveju man jau lyg nebeliktų darbo, ar ne? – Keliems pataikūnams pakikenus, senukas atleido mums už pradykinėtas atostogas ir prikimšo mūsų galvas faktų apie daugpatį karališkąjį budelį.

Per pertrauką susiradau Finą.

– Aš Tonis Vebsteris. – Jis įtariai žvilgtelėjo į mane. – Gerai tu čia Hantui su tuo teiginiu. – Atrodė, jis nesupranta, ką turiu galvoje. – Kad kažkas įvyko.

– A, taip. Labai nusivyliau, kad jis to neapsvarstė.

Toks jo atsakymas buvo netikėtas.

Prisimenu dar vieną detalę: mes trys, kaip savo bendrystės simbolį, laikrodžius nešiojome ciferblatu į riešo vidų. Tai, žinoma, buvo poza, bet gal ir kas nors daugiau. Laikas tarsi priklausydavo tau, netgi buvo tavo paslaptis. Mes tikėjomės, kad Adrianas pastebės mūsų ženklą ir paseks pavyzdžiu, bet jis to nepadarė.

Kiek vėliau tą dieną – o gal kitą – buvo dvi literatūros pamokos su Filu Diksonu, jaunu mokytoju, ką tik nužengusiu iš Kembridžo. Jis mėgo šiuolaikinius tekstus ir netikėtus iššūkius. „Gimimas, poravimasis ir mirtis“ – štai apie ką, kaip sako T. S. Eliotas, viskas sukasi. Ar kas turite ką pridurti?“ Kartą Šekspyro herojų jis palygino su Kirku Duglasu „Spartake“. Prisimenu, kaip mums aptarinėjant Tedo Hjuzo poeziją jis profesoriškai pakreipęs galvą sumurmėjo: „Žinoma, visiems rūpi, kas bus, kai jis pristigs gyvūnų.“ Kartais jis kreipdavosi į mus „džentelmenai“. Suprantama, mes jį dievinome.

Tą dieną jis išdalino mums eilėraštį be pavadinimo ir autoriaus pavardės, davė dešimt minučių jam patyrinėti, paskui ėmė klausinėti.

– Gal pradėsime nuo jūsų, Finai? Pasakykite savais žodžiais, apie ką šis eilėraštis?

Adrianas pakėlė akis nuo suolo.

– Apie Erosą ir Tanatą, pone.

– Ką gi, dėstykite toliau.

– Apie seksą ir mirtį, – tęsė Finas, tarsi graikiškai nebūtų supratę ne vien tik asilai paskutiniuose suoluose. – Arba meilę ir mirtį, jeigu jums taip labiau patinka. Kitaip tariant, apie erotinio principo susikirtimą su mirties principu. Ir to susikirtimo pasekmes, pone.

Aš turbūt atrodžiau toks pritrenktas, kad Diksonas sunerimo dėl mano būklės.

– Vebsteri, pateikite mums savo įžvalgų.

– Aš tiesiog maniau, kad tai eilėraštis apie liepsnotąją pelėdą, pone.

Štai kas, be viso kito, skyrė mus tris nuo mūsų naujojo draugo. Mes visada kvailiodavom, išskyrus tuos atvejus, kai būdavom rimti. O jis visada būdavo rimtas, išskyrus tuos atvejus, kai kvailiodavo. Ne iš karto tai supratome.

Adrianas leidosi įtraukiamas į mūsų grupę, nors nepripažino, kad to būtų siekęs. Gal ir nesiekė. Kaip ir nederino savo pažiūrų su mūsiškėmis. Per rytinę maldą jis kartu su visais giedodavo litanijas, nors mudu su Aleksu tiktai žiopčiodavome, o Kolinas, pasirinkęs pseudofanatiko įvaizdį, perdėtai įsijautęs baubdavo. Visi trys fizinio lavinimo užsiėmimus laikėme įslaptintu fašistiniu metodu mūsų seksualiniams impulsams slopinti. Adrianas įstojo į fechtavimo būrelį ir šokinėjo į aukštį. Mes visiškai neturėjome muzikinės klausos, o jis atėjo į mokyklą nešinas klarnetu. Kolinas smerkė šeimą, aš pašiepdavau politinę sistemą, Aleksas filosofiškai oponavo suvokiamos tikrovės prigimčiai, bet Adrianas savo pažiūrų neatskleisdavo – bent jau iš pradžių. Atrodė, kad jis viskuo tiki. Mes irgi tikėjome, bet tik tuo, kuo norėjome tikėti, o ne tuo, ką mums piršdavo. Vadindavome tai apvalančiu skepticizmu.

Mokykla buvo Londono centre, tad kasdien keliaudavome į ją iš savo skirtingų rajonų, nuo vienos kontrolės sistemos pereidami prie kitos. Tais laikais gyvenimas buvo aiškesnis: mažiau pinigų, jokių elektroninių įtaisų, madų diktato ar merginų. Nebuvo nieko, kas atitrauktų mus nuo žmogiškos ir sūniškos pareigos mokytis, laikyti egzaminus, pagal išsilavinimą susirasti darbą, o tada nusitiesti gyvenimo kelią, turiniu nežymiai pranokstantį nueitąjį tėvų, kurie, iš esmės jam pritardami, slapta lygino jį su savuoju, paprastesniu ir dėl to kokybiškesniu. Žinoma, apie tai niekada nebuvo kalbama: gerai išauklėtas anglų vidurinės klasės socialinis darvinizmas visada likdavo bežadis.

– Tie šikniai tėvai mane užknisa, – per vienus pirmadienio priešpiečius pasiskundė Kolinas. – Kai esi mažas, jie atrodo visai nieko, bet paskui supranti, kad jie tiesiog kaip...

– Kaip Henrikas VIII, Kolai? – pakišo mintį Adrianas. Mes jau buvome beįprantą prie jo ironijos, žinodami, kad ji gali atsigręžti ir į mus. Erzindamas arba ragindamas surimtėti, mane jis vadindavo Antoniu; Aleksas virsdavo Aleksandru, o į Koliną – nerasdamas kaip pailginti – kreipdavosi trumpiau – Kolai.

– Aš būčiau nieko prieš, jeigu tėvas turėtų šešias žmonas.

– Ir būtų neįtikėtinai turtingas.

– Ir jį tapytų Holbeinas.

– Ir jis pasiųstų popiežių velniop.

– Ar jie dėl ko nors konkrečiai užkniso? – paklausė Aleksas Kolino.

– Norėjau su jumis eiti į pramogų parką, o jie sako, kad savaitgalį dirbsim sode.

Teisybė, nusprendėme, tie šikniai užknisa. Adrianas klausėsi, bet, kaip paprastai, neprisidėjo prie mūsų smerkimo. Nors, kaip

mums atrodė, turėjo tam daugiau pagrindo nei mes. Jo motina jau keleri metai buvo išėjusi iš namų ir palikusi tėtį vieną rūpintis Adrianu ir jo seserimi. Tai įvyko gerokai prieš tai, kai buvo pradėtas vartoti „vienišos motinos / tėvo“ terminas. Tada tai buvo vadinama „išsiskyrusia šeima“ ir Adrianas buvo vienintelis mūsų pažįstamas iš tokios šeimos. Tai, regis, turėjo sklidinai pripildyti jį egzistencinio įniršio, bet kažkodėl to nebuvo. Jis tvirtino mylįs savo motiną ir gerbiąs tėvą. Trise patyliukais aptarę jo atvejį priėjome tokią teorinę išvadą: šeimyninės laimės paslaptį sudaro ne jos pilnumas ar bent jau ne gyvenimas kartu su visais jos nariais. Atlikę šį tyrimą pavydėjome Adrianui dar smarkiau.

Tomis dienomis jautėmės taip, lyg būtume laikomi kokiame garde ir lauktume dienos, kai mus išleis į gyvenimą. Ir kai ta diena atėjo, mūsų gyvenimas – ir pats laikas – įgavo pagreitį. Ar mums galėjo ateiti į galvą, kad gyvenimas jau ir taip prasidėjęs ir kad jau spėta šio to pasiekti ir šį bei tą pagadinti? Ir kad mes buvome išleisti viso labo į erdvesnį gardą, kurio ribų išsyk neįžiūrėjome?

Tuo tarpu jautėmės išalkę knygų, sekso, kupini snobizmo ir anarchizmo. Visos politinės ir socialinės sistemos mums atrodė pagedusios ir vienintelė priimtina alternatyva buvo hedonistinis chaosas. Tačiau Adrianas žadino mūsų tikėjimą, kad gyvenimą įmanu tvarkyti protingai ir kad veiksmai turi būti principingi. Anksčiau mūsų grupelės filosofas buvo Aleksas. Jis buvo pasikaustęs labiau nei kiti du ir galėdavo, pavyzdžiui, netikėtai pareikšti: „Tai, apie ką neįmanoma kalbėti, reikia nutylėti.“ Kurį laiką tylomis pasvarstę šią idėją mudu su Kolinu nusišypsodavome ir kalbėdavome toliau. Prisidėjęs prie mūsų Adrianas išstūmė

Aleksą iš jo pozicijos, arba, tikriau sakant, tapo naujuoju mūsų filosofu. Aleksas buvo skaitęs Raselą ir Vitgenšteiną, o Adrianas – Kamiu ir Nyčę. Aš buvau perskaitęs Džordžą Orvelą ir Oldą Hakslį. Kolinas buvo Bodlero ir Dostojevskio žinovas. Jeigu perdėjau, tai nesmarkiai.

Taip, be abejo, mes į viską žvelgėme iš aukšto – ar jaunystėje būna kitaip? Vartojome tokias sąvokas kaip *Weltanschauung** ir *Sturm und Drang***, mėgdavome sakyti: „Filosofiniu požiūriu tai akivaizdu", ir įtikinėjome vienas kitą, kad vaizduotei privalu būti nevaržomai. Mūsų tėvams viskas atrodė kitaip, jie įsivaizdavo savo vaikus kaip nekaltus kūdikius, netikėtai susidūrusius su žalinga įtaka. Taigi Kolino motina laikė mane savo sūnaus „juoduoju angelu", mano tėvas, užklupęs mane skaitantį *Komunistų partijos manifestą*, apkaltino Aleksą, o Alekso tėvai, radę pas sūnų brutalų amerikiečių kriminalinį detektyvą, bedė pirštu į Koliną. Ir taip toliau. Dėl sekso buvo tas pats. Tėvai manė, kad mes sugadinsime vienas kitą ir virsime kuo nors, ko jie labiausiai bijojo: nepagydomais masturbuotojais, kerinčiais homoseksualais, begėdiškais ištvirkusiais plevėsomis. Juos šiurpino mūsų paaugliškos draugystės artumas, apiplėšimo pavojai traukiniuose, netinkamos rūšies merginų gundymai.

Vieną dieną senukas Džo Hantas, tarsi priimdamas ankstesnį Adriano iššūkį, paprašė mūsų pasvarstyti apie Pirmojo pasaulinio karo priežastis: tiksliau – hercogo Franso Ferdinando nu-

* Pasaulėžvalga. (Vok.)

** Audra ir veržimasis. (Vok.)

žudymą, nuo kurio viskas ir prasidėjo. Tuo metu dauguma mūsų buvome absoliutizmo šalininkai. Mes pripažinome tik Taip arba Ne, Pagyrimą arba Bausmę, Kaltumą arba Nekaltybę ir – kaip kad Maršalo atveju – Neramumus arba Didelius Neramumus. Mums patikdavo žaidimas, kuris baigdavosi pergale arba pralaimėjimu, bet ne lygiosiomis. Taigi kai kuriems iš mūsų serbų šaulys, kurio pavardė jau seniai išgaravo man iš galvos, buvo kaltas šimtu procentų: išbraukus jį iš lygties karas niekada nebūtų prasidėjęs. Kiti šimtu procentų kaltino istorines sąlygas, kurios priešiškas tautas atvedė į neišvengiamą susidūrimą: „Europa buvo sprogti pasiruošusi parako statinė" ir panašiai. Dar didesni anarchistai, kaip Kolinas, tvirtino, kad viską lemia atsitiktinumas, kad pasaulyje viešpatauja nesiliaujanti sumaištis ir tik kažkoks primityvus instinktas kurti pasakas, išlikęs kaip neabejotina religijos atgyvena, ilgainiui suteikia menamą prasmę tam, kas galėjo ar negalėjo įvykti.

Hantas linktelėjo galvą pritardamas Kolino pastangoms pakirsti visa ko pamatus, tarsi liguistas netikėjimas būtų natūralus šalutinis paauglystės produktas, drabužis, iš kurio išaugama. Mokytojai ir tėvai vis įkyriai primindavo, kad jie patys kadaise buvo jauni, todėl žino, ką sako. Tai tik tam tikra fazė, nesiliaudavo tikinę. Tu iš jos išaugsi, gyvenimas tau parodys, kas yra tikrovė ir tikroviškumas. Tačiau tuo metu mes nenorėjome tikėti, kad jie kada nors buvo tokie kaip mes, ir tarėmės jaučiantys gyvenimą – ir tiesą, ir moralę, ir meną – kur kas giliau negu prisitaikėliai vyresnieji.

– Finai, jūs nieko nepasakėte. Juk pats pradėjote ridenti šį sniego kamuolį. Taigi, esate mūsų serbų šaulys. – Hantas patylėjo, leisdamas aliuzijai iš lėto nugulti. – Gal malonėsite pasidalinti su mumis savo mintimis?

– Aš nežinau, pone.

– Ko jūs nežinote?

– Na, tam tikra prasme aš negaliu žinoti to, ko aš nežinau. Filosofiniu požiūriu tai akivaizdu. – Jis trumpam nutilo ir mes vėl suabejojome, ar jis subtiliai šaiposi, ar kalba su rimtumu, pranokstančiu mus visus. – Nejaugi tas atsakingųjų ieškojimas nėra savotiškas išsisukinėjimas? Norime apkaltinti individą, kad visi kiti liktų nepakaltinami. Arba kaltiname istorinį procesą, atleidžiantį individus nuo kaltės. Arba tvirtiname, jog pasaulis yra anarchija ir chaosas, ir darome tą pačią išvadą. Man atrodo, kad esama – būta – ištisos grandinės individualių atsakomybių, būtinų tam įvykiui įvykti, bet ne tokios ilgos grandinės, kad visi galėtų kaltinti vienas kitą. Bet, žinoma, mano noras suversti kam nors atsakomybę veikiau atspindi mano paties proto sankloda, o ne padeda sąžiningai išnagrinėti įvykį. Tai juk viena iš pagrindinių istorijos problemų, ar ne, pone? Klausimas apie subjektyvų ir objektyvų vertinimą, apie tai, kad, norėdami suprasti istoriko mums pateikiamą istorinio fakto versiją, turime žinoti istoriko istoriją.

Klasėje viešpatavo tyla. Vis dėlto jis juokų nekrečia, nė trupučio.

Senukas Hantas žvilgtelėjo į laikrodį ir nusišypsojo.

– Finai, po penkerių metų aš išeinu į pensiją. Mielai parašysiu tau rekomendaciją, jeigu norėsi mane pakeisti. – Jis taip pat kalbėjo rimtai.

Vieną rytą buvome sukviesti direktoriaus, ir šis iškilmingu balsu, tausojamu ypatingiems atvejams, kai reikia paskelbti apie mo-

kinio išmetimą ar sporto varžybų pralaimėjimą, pareiškė turįs pranešti liūdną žinią: šį savaitgalį mus palikęs Robsonas iš šeštosios tiksliųjų mokslų klasės. Nustelbdamas kylantį nuostabos murmesį jis pridūrė, kad Robsono jaunystės žiedas nulūžo pačiame gražume, kad jo išėjimas yra visos mokyklos netektis ir kad mes visi simboliškai dalyvausime laidotuvėse. Pasakė viską, tik ne tai, ką norėjome žinoti: kodėl ir kaip, ir jeigu tai žmogžudystė, tai kas tai padarė.

– Erosas ir Tanatas, – pakomentavo tąsyk Adrianas prieš pamoką. – Tanatas ir vėl laimi.

– Robsonas – ne visai Eroso ir Tanato tema, – atkirto Aleksas. Kolinas ir aš linktelėjome pritardami. Mes žinojome, nes keletą metų jis mokėsi mūsų klasėje: ramus, be polėkio, nuoširdžiai nesidomintis menu, ramiai sau kinkuojantis ir nieko neužkabinantis. Dabar jis mus užkabino pagarsėjęs ankstyva savo mirtimi. Nieko sau jaunystės žiedas. Mūsų pažinotas Robsonas labiau panėšėjo į daržovę.

Niekas nekalbėjo nei apie ligą, nei kritimą nuo dviračio ar dujų sprogimą ir po kelių dienų mus pasiekė gandas (pavarde Braunas iš šeštosios tiksliųjų mokslų klasės), kurio vyresnieji negalėjo ar nenorėjo viešinti. Robsonas, sužinojęs, kad jo mergina pastojo, pasikorė palėpėje ir dvi dienas jo niekas nerado.

– Niekada nebūčiau patikėjęs, kad jis mokės pasikarti.

– Jis iš tiksliųjų mokslų klasės.

– Bet reikia surišti tam tikrą kilpą.

– Taip būna tik kine. Ir per oficialias egzekucijas. Tą galima padaryti ir su paprasčiausiu mazgu. Tik ilgiau užtruks, kol uždusi.

– Kas ką mano apie jo merginą?

Apsvarstėme visus mums žinomus variantus: skaisti mergaitė (dabar jau ne), vulgari pardavėja, patyrusi vyresnio amžiaus moteris, kekšė su venerinių ligų bagažu. Svarstėme tol, kol Adrianas nukreipė mūsų dėmesį kitur.

– Kamiu sakė, kad savižudybė yra vienintelis tikras filosofinis klausimas.

– Išskyrus moralę, politiką, estetiką, tikrovės prigimtį ir kitus dalykus, – kaip kirviu nukirto Aleksas.

– Vienintelis *tikras*. Esminis klausimas, nuo kurio priklauso visi kiti.

Ilgai aptarinėję Robsono savižudybę padarėme išvadą, kad filosofine ją galima laikyti tik aritmetine šio termino prasme: vienu asmeniu padidinęs žmonijos narių skaičių, jis pajuto moralinę pareigą išsaugoti planetos skaičių pastovumą. Bet visais kitais atžvilgiais pripažinome, kad Robsonas išdavė mus, o kartu ir rimtą mąstymą. Jis pasielgė filosofiškai nepagrįstai, nuolaidžiaudamas savo silpnybėms, neskoningai: kitaip tariant, neteisingai. Na o atsisveikinimo laiške, kuriame, kaip sklandė gandas (tas pats Braunas), buvo parašyta: „Atleisk, mama“, jis, kaip mums atrodė, nepasinaudojo nepaprastai dėkinga šviečiamąja galimybe.

Gal mes nebūtume buvę tokie žiaurūs Robsonui, jeigu ne viena esminė nepajudinama aplinkybė: Robsonas buvo mūsų bendraamžis ir vis dėlto ne tik sugebėjo slapta susirasti draugę, bet dar ir pasantykiauti su ja. Suknistas šiknius! Kodėl jis, o ne mes! Kodėl nė vienas iš mūsų net *nesėkmės* šioje srityje nebuvome patyrę! Kad ir pažeminti, bent jau būtume praturtinę savo išmanymą dar vienoje srityje, gavę progą pasigirti kad ir negatyvia

patirtimi („Žinot, ką ji pasakė apie mane? „Spuoguotas ir žavus kaip sportbatis“). Iš didžiosios literatūros žinojome, kad Meilė nebūna be Kančios ir su džiaugsmu būtume pasirinkę Kančios kelią, jeigu tik būtume nujautę ar netgi tikėjęsi pelnytai sutiksią jame Meilę.

Tai buvo viena iš mūsų baimių: kad gyvenimas pasirodys esąs ne toks kaip Literatūra. Kad ir mūsų tėvai – argi jie panašūs į Literatūros herojus? Geriausiu atveju jie galėjo pretenduoti į stebėtojus ir žiūrovus, sudarančius galinę visuomenės scenos dekoraciją, kurios fone reiškiasi tai, kas tikra, nemeluota ir svarbu. Kas būtent? Ogi viskas, apie ką kalbama Literatūroje: meilė, seksas, taurumas, draugystė, kančia, išdavystė, neištikimybė, gėris ir blogis, didvyriškumas ir niekšybė, kaltė ir nekaltybė, troškimas, jėga, teisingumas, revoliucija, karas, tėvai ir sūnūs, motinos ir dukterys, individas prieš visuomenę, sėkmė ir žlugimas, žmogžudystė, savižudybė, mirtis, Dievas. Ir liepsnotosios pelėdos. Be abejo, skaitėme ir kitokios literatūros – teorinės, savireferentinės, ašaringos autobiografinės, bet tai tik tuščias smaukymasis. Tikroji literatūra bylojo psichologinę, emocinę ir socialinę tiesą, kurią savo veiksmais ir apmąstymais teigė jos personažai; romano charakteriai vystėsi laike. Taip bent mums aiškino Filas Diksonas. Ir vienintelis žmogus – išskyrus Robsoną – kurio gyvenimas bent iš tolo buvo vertas romano, buvo Adrianas.

– Kodėl tavo mama paliko tėtį?

– Aš gerai nežinau.

– Ar mama turėjo kitą?

– Ar ji įstatė jam ragus?

– Ar tėtis turėjo meilužę?

– Nežinau. Jie sakė, kai paaugsiu, viską suprasiu.

– Jie visada taip žada. O kodėl nepaaiškinus to *dabar*, štai ko aš noriu paklausti. – Nors niekada to taip ir nepaklausiau. Be to, mūsų namuose, kiek žinojau, nors ir apmaudu, jokių paslapčių, deja, nebuvo.

– Gal tavo mama susirado jauną meilužį?

– Iš kur aš galiu žinoti? Aš niekada pas ją nebuvau. Ji visada pati atvažiuoja į Londoną.

Beviltiška. Romane Adrianas nebūtų taikstęsis su jam primesta padėtimi. Kas iš to, kad jo gyvenimas vertas aprašymo, jeigu personažas nesielgia taip, kaip knygose? Adrianui derėjo šnipinėti arba, susitaupius iš kišenpinigių, pasisamdyti detektyvą. Gal net mes visi keturi būtume išsirengę į Tiesos Paiešką. O gal tai būtų panašu ne tiek į literatūrą, kiek į vaikišką pasakaitę?

Per tų metų paskutinę istorijos pamoką senukas Hantas, savo apsnūdusius mokinius pervedęs per Tiudorų ir Stiuartų, Viktorijos ir Eduardų epochas, per imperijos pakilimą ir po to sekusį nuosmukį, pasiūlė mums pažvelgti atgal į tuos praėjusius amžius ir pamėginti padaryti išvadas.

– Galėtum pradėti nuo tariamai paprasto klausimo: kas yra Istorija? Ką galėtumėte pasakyti, Vebsteri?

– Istorija yra nugalėtojų melas, – išdrožiau kiek pasiskubinęs.

– Taip, labai bijojau, kad taip pasakysit. Tik reikia pridurti, jog tai ir nugalėtųjų saviapgaulė. Simpsonai?

Kolinas buvo geriau pasiruošęs nei aš.

– Istorija yra sumuštinis su žaliais svogūnais, pone.

– Kodėl?

– Todėl, kad kartojasi, pone. Raugėja. Per šiuos metus mes ne kartą tai matėme. Ta pati sena pasaka, tas pats svyravimas tarp tironijos ir maišto, karo ir taikos, gerovės ir skurdo.

– Vargu ar šitiek tilptų į sumuštinį, kaip manote?

Mes juokėmės ilgiau negu reikėjo, apimti trimestro pabaigos isterijos.

– Finai?

– Istorija yra žinomybė, atsirandanti atminties netobulumų ir dokumentų netikslumų susikirtimo taške.

– Tikrai? Kas taip pasakė?

– Lagranžas, pone. Patrikas Lagranžas. Prancūzas.

– Kad prancūzas, abejonių nekyla. Gal malonėtumėt duoti pavyzdį?

– Robsono savižudybė, pone.

Pasigirdo įkvepiamo oro ir nejučia pasisukusių galvų šnaresys. Tačiau Hantas, kaip ir kiti mokytojai, leisdavo Adrianui daugiau negu kitiems. Kai kuris nors iš mūsų mėgindavo taip padaryti, provokacija būdavo atmetama kaip vaikiškas cinizmas – kaip dar vienas dalykas, iš kurio išaugama. Adriano provokacijos kažkodėl buvo vertinamos kaip negrabūs bandymai rasti tiesą.

– Ką bendro ji turi su mūsų tema?

– Tai istorinis įvykis, pone, tik nedidelis. Tačiau nesenas. Tad jį dera suvokti kaip istoriją. Mes žinome, kad jis mirė, žinome, kad turėjo merginą, žinome, kad ji nėščia, ar bent jau buvo. Ką dar mes turime? Vienui vieną dokumentą, savižudžio atsisveikinimo laišką, kuriame parašyta: „Atleisk, mama“, bent jau kaip tvirtina Braunas. Ar tas laiškas vis dar egzistuoja? Ar jis buvo sunaikintas? Ar Robsonas, be šių akivaizdžių motyvų, turėjo ir kitokių? Kokios jis buvo psichinės būklės? Ar galime būti tikri,

kad vaikas jo? Mes to nežinome, netgi dabar, kai tai ką tik įvyko. Tai kaip kas nors galėtų parašyti Robsono istoriją po penkiasdešimties metų, kai jo tėvai bus mirę, o jo mergina dingusi ir šiaip ar taip nenorinti jo prisiminti? Ar suprantate, koks čia dalykas, pone?

Sužiurome į Hantą, ar šį kartą Adrianas nebus nužengęs per toli. Tas vienas žodis „nėščia" pakibo ore tarsi kreidos dulkės. O dėl drąsaus spėjimo apie kitą galimą tėvystės variantą, apie raguotąjį moksleivį Robsoną... Po kurio laiko mokytojas atsakė.

– Aš suprantu, koks čia dalykas, Finai. Bet, manau, jūs neįvertinate istorijos. Ir kartu istorikų. Argumento dėlei tarkime, kad vargšas Robsonas yra istorinio dėmesio objektas. Istorikams visada trūkdavo tiesioginių įrodymų. Jie su tuo jau susigyvenę. Ir nepamirškite, kad šiuo atveju būtų buvęs atliktas tyrimas ir juo remiantis parašyta tyrėjo ataskaita. Galbūt Robsonas paliko dienoraštį ar rašytų laiškų, kam nors skambino ir tų pokalbių turinys yra žinomas. Tėvai atsakytų į gautus užuojautos laiškus. Ir praėjus penkiasdešimčiai metų, esant dabartinei gyvenimo trukmei, vis dar atsirastų vienas kitas jo bendramokslis, galintis duoti interviu. Padėtis nebūtų tokia beviltiška, kaip jūs įsivaizduojate.

– Tačiau niekas negali atstoti paties Robsono liudijimo, pone.

– Tam tikra prasme taip. Tačiau paties dalyvio aiškinimą istorikams taip pat dera vertinti su tam tikra doze skepsio. Didžiausią įtarimą dažnai kelia tai, kad tie pareiškimai daromi su atodaira į ateitį.

– Jūs geriau išmanote, pone.

– Ir apie psichinę būklę dažnai sprendžiama iš poelgių. Tironas retai siunčia ranka rašytą nurodymą atsikratyti priešo.

– Jūs geriau išmanote, pone.

– Be abejo.

Ar jųdviejų žodžiai buvo būtent tokie? Beveik tikra, kad ne. Tokius tepajėgiu prisiminti.

Mes baigėme mokyklą, pasižadėjome draugauti visą gyvenimą ir nuėjome skirtingais keliais. Adrianas, kaip visi ir tikėjosi, gavo stipendiją mokytis Kembridže. Aš studijavau istoriją Bristolyje, Kolinas išvažiavo į Saseksą, o Aleksas užsiėmė tėvo verslu. Mes rašėme vieni kitiems laiškus, kaip tais laikais darė visi, net jaunimas. Tačiau neturėjome patirties, kaip tai daryti, todėl išdidžios savimonės demonstravimas dažnai užgoždavo turinio svarbą. Pradėti laišką „Atsakydamas į paties 17-os dienos epistolę“ kurį laiką atrodė visai sąmojinga.

Prisiekėme susitikti kiekvieną kartą, kai mūsų trijulė, studijuojanti universitete, parvažiuos namo atostogų. Deja, tai ne visada pavykdavo. O laiškų rašymas vienas kitam buvo geriausias mūsų santykių raidos patikrinimas. Senoji trijulė vienas kitam rašė rečiau ir ne taip noriai negu Adrianui. Mums reikėjo jo dėmesio, jo pritarimo; stengėmės jam įsiteikti, jam pirmam išpasakodavome savo istorijas; kiekvienas tarėmės esantis – ir vertas būti – jam visų artimiausias. Ir nors patys susiradome naujų draugų, buvome įsitikinę, kad Adrianas nesusirado ir kad mes vis tebebuvome artimiausi jo patikėtiniai, kad jis priklausė nuo mūsų. Ar tuo mes tik norėjome paslėpti faktą, kad patys buvome nuo jo priklausomi?

O paskui gyvenimas visa tai užgožė ir greitėjantis laikas nusinešė mus su savimi. Kitaip tariant, aš susiradau merginą. Žinoma, ir prieš tai susitikinėjau su keliomis, tačiau jos buvo arba to-

kios pasitikinčios, kad aš greta jų jaučiausi netašytas, arba tokios nervingos, kad mano ir taip pakrikę nervai neatlaikydavo. Matyt, būta kažkokio slapto vyriško elgesio kodekso, kurį prakutę dvidešimtmečiai perduodavo baikštiems aštuoniolikmečiams ir kurį įvaldęs galėdavai lengvai „kabinti“ merginas ir tam tikromis aplinkybėmis jų „atsikratyti“. Bet aš niekada to neišmokau ir nesupratau, o gal ir dabar nemoku. Mano „metodas“ buvo neturėti jokio metodo. Kiti, neabejotinai pagrįstai, laikė tai neišmanymu. Netgi palyginti paprastas gerai išmintas takelis, kaip antai: „gal nori išgerti pašokti aš palydėsiu gal po puodelį kavos?“ reikalavo per daug drąsos ir man buvo neįveikiamas. Aš tik trainiodavausi aplink stengdamasis suregzti kokią įdomią pastabą ir nuolat jausdamas, kad viską gadinu. Prisimenu, kaip kartą, kai nusiminęs sėdėjau per vienas pirmo kurso išgertuves ir pro šalį einanti mergina su užuojauta paklausė, ar man kas atsitiko, daug negalvojęs atsakiau: „Man turbūt maniakinė depresija“, nes tais laikais tai skambėjo daug originaliau nei „Man kažko liūdna“. Kai ji atsakė: „Tai jau tikrai“ ir nuskubėjo tolyn, supratau, kad aš ne tik kad toli gražu neišsiskiriu iš besilinksminančios minios, bet ir pasirenku patį prasčiausią pasaulyje būdą užmegzti pokalbį.

Mano merginos pavardė buvo Veronika Merė Elizabetė Ford, ir tą informaciją (turiu galvoje vidurinius vardus) iš jos aš išgavau tik po dviejų mėnesių. Ji skaitė ispaniškai, mėgo poeziją, o jos tėvas buvo valstybės tarnautojas. Penkių pėdų dvidešimties ūgio, apvaliomis raumeningomis blauzdomis, rusvais iki pečių plaukais, melsvai pilkomis akimis iš po akinių mėlynais rėmeliais, žaibiška, bet veide išliekančia šypsena. Man ji buvo daili. Nors gal bet kuri manęs nesibaidanti mergina man būtų atrodžiusi daili. Aš nė neišsižiojau jai apie savo liūdesį, nes jo nebe-

buvo. Ji turėjo patefoną „Black Box", o aš tik „Dansette" firmos, ir jos muzikinis skonis buvo geresnis: tai yra ji niekino Dvoržaką ir Čaikovskį, kuriuos aš dievinau, ir turėjo keletą ilgai grojančių plokštelių su choralais ir lyriniais romansais. Ji peržiūrėjo mano plokštelių kolekciją, retsykiais pašaipiai perkreipdama lūpas, bet dažniau raukdama kaktą. Tai, kad buvau paslėpęs uvertiūrą „1812-ieji metai" ir „Un Homme et Une Femme"* garso takelį, manęs neišgelbėjo. Ten dar buvo sočiai likę abejotinos vertės opusų, net ir iki mano turtingos popmuzikos dalies: Elvio, „The Beatles", „The Stones" (šie tai tikrai niekam nebūtų užkliuvę), bet taip pat „The Hollies", „The Animals" ir „The Moody Blues" ir dar dviejų Donovano plokštelių albumo, pavadinto (mažosiomis raidėmis) *gėlės dovana sodui.*

– Ar tau šitas patinka? – abejingai paklausė.

– Šokti tinka, – atsakiau lyg ir teisindamasis.

– Tu šoki pagal ją? Čia? Savo kambaryje? Pats su savim?

– Ne, ne visai. – Nors iš tikrųjų šokau.

– Aš nešoku, – pasakė ji kaip kokia antropologė, o kartu kaip mudviejų santykių, kad ir kokie jie būtų mums pradėjus draugauti, taisyklių nustatinėtoja.

Noriu paaiškinti, ką anais laikais reiškė su kuo nors draugauti, nes laikas tą sąvoką pakeitė. Neseniai viena bičiulė man pasakojo apie savo dukterį, antro kurso studentę, kuri nusiminusi jai pasipasakojo, kad vaikinas, su kuriuo ji – atvirai ir su motinos žinia – miega, tuo pat metu miega dar su keliomis kitomis merginomis. Rinkdamasis porą jis tiesiog visas tikrino. Merginą liūdino ne

* „Vyras ir moteris" – pagarsėjęs 1966 m. prancūzų režisieriaus Claude'o Leloucho filmas.

tiek pats metodas – nors ji nujautė jame slypinčią neteisybę, – kiek tas faktas, kad ji ne vienintelė galutinai pasirinktoji.

Aš pasijutau kaip koks atklydėlis iš senovinės pamirštos genties, kurios nariai iki šiol vietoj pinigų atsiskaito pjaustinėtais griežčiais. „Mano laikais“ – nors anuomet, o juolab dabar, aš nesijaučiau disponuojąs laiku – viskas vykdavo štai kaip: tu sutikdavai merginą, ji tau patikdavo, tu stengdavaisi įgyti jos palankumą, pakviesdavai ją kur nors – pavyzdžiui, į aludę, – paskui pasiūlydavai susitikti vienu du, tada dar kartą ir po daugiau ar mažiau karšto atsisveikinimo bučinio, oficialiai, judu jau tarsi pradėdavote draugauti. Ir tik tada, kai judu būdavote vienas kitam pusiau viešai įsipareigoję, galėdavai sužinoti apie jos seksualines nuostatas. Kartais paaiškėdavo, kad jos kūnas saugomas taip stropiai kaip draudžiamos žvejybos zona.

Veronika per daug nesiskyrė nuo kitų to meto merginų. Jos nesigėdijo kūniško artumo, viešai paimdavo tave už rankos, bučiuodavo tol, kol parausdavai, ir galėdavo krūtimis prisispausti tau prie krūtinės, jeigu tarp vieno ir kito kūno būdavo maždaug penki sluoksniai drabužių. Jos puikiai nutuokė, kas darosi tavo kelnaitėse, nė neužsimindamos apie tai. Ir tai kurį laiką būdavo viskas. Kai kurios merginos leisdavo sau daugiau: nugirsdavau apie tokias, kurios su vaikinais masturbuojasi, arba net ryžtasi „eiti iki galo“, kaip tai būdavo vadinama. Tačiau tą „ikigalinį“ įvertindavai tik po to, kai jau turėdavai sukaupęs daugybę „neužbaigtų“. Paskui, santykiams rutuliojantis, prasidėdavo nebylūs nuolaidžiavimai, tenkinant įnorius arba dalijant pažadus ir priesaikas, kol būdavo prieinama iki, vieno poeto žodžiais tariant, „derybų dėl žiedo“.

Galbūt vėlesnės kartos bus linkusios visa tai priskirti religingumui ar puritoniškumui. Tačiau merginos – arba moterys, – su

kuriomis aš užsiiminėjau vadinamuoju infraseksu (taip, Veronika buvo ne vienintelė), nesidrovėjo savo kūno ir – tam tikrais atžvilgiais – manojo taip pat. Beje, aš visai nenoriu pasakyti, kad infraseksas nebuvo jaudinantis ar juolab nuviliantis, nebent tik dėl to, kas savaime suprantama. Be to, tos mergaitės leisdavo kur kas daugiau negu jų motinos, ir aš pažengiau kur kas toliau už savo tėvą. Bent jau tariausi pažengęs. Šiaip ar taip, bet kas buvo geriau negu nieko. Bėda tik, kad Kolinas ir Aleksas, kiek supratau iš jų užuominų, susirado merginas, kurios nesilaikė žvejybos ribojimo politikos. Tačiau tais laikais niekas apie savo santykius neišklodavo visos tiesos.

Negaliu sakyti, kad buvau visiškai nekaltas, jeigu jums kartais kiltų abejonių. Nuo mokyklos iki universiteto turėjau keletą mokomųjų epizodų, kurie suteikė daug malonumo, bet paliko nedidelį pėdsaką. Tad visa, kas vyko vėliau, vertė mane jaustis vis nejaukiau: kuo mergina tau labiau prie širdies ir kuo judu vienas kitam labiau tinkate, tuo mažiau tikėtina, kad užsimegs intymūs santykiai. Nebent, žinoma, – nors tą mintį sau įvardijau tik vėliau – kažkas manyje traukė moteris, kurios sako „ne“. Bet ar įmanoma, kad egzistuotų toks iškreiptas instinktas?

– Kodėl ne? – klausi, pajutęs ant riešo stabdančią ranką.

– Geriau nereikia.

Toks pokalbis įvyko ne prie vienos dujomis kvėpčiojančios viryklės, antrinant ne vienam virdulio švilpukui. Ir ką tu gali pasakyti prieš, juk moterys yra jausmų žinovės, o stuobriai vyrai čia dar tik žengia pirmuosius žingsnius. Taigi „geriau nereikia“ turėjo kur kas didesnę galią ir svorį negu bet koks apeliavimas į bažnytines doktrinas ar motinos patarimus. Sakysite, argi ne

taip buvo septintajame dešimtmetyje? Taip, bet tik kai kuriems žmonėms, kai kuriose šalies vietose.

Mano knygų lentynos nepadarė man tokios gėdos kaip plokštelių kolekcija. Tais laikais knygos minkštais viršeliais buvo leidžiamos tradiciniais apdarais: grožinė – oranžiniai pingvinai, negrožinė – mėlyni pelikanai. Jeigu tavo lentynoje daugiau mėlynų negu oranžinių, vadinasi, tu rimtas. Be to, aš turėjau pakankamai reikiamų autorių: Ričardą Hogartą, Stiveną Ransimaną, Heizingą, Aizenką, Empsoną... priedo vyskupo Džono Robinsono *Ištikimus Dievui* šalia Lario karikatūrų albumų. Mane pamalonino Veronikos tikėjimas, kad aš jas visas perskaičiau, neįtariant, kad labiausiai apšiurusios knygos buvo pirktos senų knygų knygyne.

Jos pačios lentynose buvo gausu poezijos – rinkinių ir brošiūrų pavidalu: Eliotas, Odenas, Maknisas, Stivi Smit, Tomas Ganas, Tedas Hjuzas. Tenai buvo Kairiųjų knygų klubo išleistas Orvelas ir Kestleris, keletas devyniolikto amžiaus romanų veršio odos įrišimais, kelios Artūro Rekemo vaikiškos knygelės ir jos mėgstamiausia *Aš užimu pilį*. Aš nė akimirkos nesuabejojau, kad ji jas visas buvo perskaičiusi ar kad šias knygas verta turėti. Negana to, jos buvo tarsi organiška jos mąstymo ir asmenybės tąsa, o maniškės staiga pasirodė nuo manęs funkciškai atskirtos, pritemptai vaizduojančios asmenybę, kokia tikėjausi tapti užaugęs. Šis neatitikimas sukėlė man šiokią tokią paniką, tad, peržvelgęs jos poezijos lentyną, griebiausi Filo Diksono frazės.

– Aišku, visiems rūpi, ką Tedas Hjuzas darys, kai pristigs gyvūnų.

– Tikrai?

– Bent jau girdėjau taip sakant, – atsakiau netvirtai. Diksono lūpose ši frazė skambėjo sąmojingai ir grakščiai, o manoji buvo kaip juokas ne vietoje.

– Poetai nepristinga medžiagos kaip prozininkai, – paaiškino ji man. – Jie ne taip nuo jos priklausomi. Gal tu laikai jį zoologu, ką? Bet netgi zoologams nenusibosta gyvūnai, tiesa?

Veronika žiūrėjo į mane pakėlusi vieną antakį virš akinių rėmelio. Ji buvo penkiais mėnesiais už mane vyresnė ir kartais sugebėdavo paversti juos penkeriais metais.

– Tiesiog mūsų mokytojas kažkaip panašiai pasakė.

– Taip, bet dabar mes jau universitete, tai gal jau reikia pradėti mąstyti patiems, ar ne taip?

Tas „mes“ kažkodėl suteikė man viltį, kad aš dar ne galutinai pražuvęs. Ji mėgino mane patobulinti ir kas aš pagaliau toks, kad tam priešinčiausi? Vienas dalykas, kurio ji manęs paklausė pirmiausia, buvo, kodėl aš nešioju į vidinę riešo pusę nusuktą laikrodį. Negalėjau to paaiškinti, todėl atsukau ciferblatą į viršų ir perkėliau laiką į išorę kaip visi normalūs suaugę žmonės.

Panirau į palaimingą kasdienybę: laisvalaikį praleisdavau su Veronika, o sugrįžęs į savo studentišką kambarį kaip išprotėjęs smaukydavausi įsivaizduodamas ją išsikėtusią po manim arba palinkusią virš manęs. Aš didžiavausi per kasdieninius susitikinėjimus sužinojęs apie makiažą, rengimosi ypatumus, moteriškus skutimosi peiliukus ir moterų mėnesinių paslaptį bei reikšmę. Aš net pavydėjau jai to nuolatinio priminimo apie tai, kas yra grynai moteriška ir išskirtina, taip susiję su gamtos ciklu. Bet kai norėjau išreikšti šiuos jausmus, pasakiau nei šį, nei tą:

– Tu tiesiog idealizuoji tai, ko nėra. Vienintelė jų prasmė pasakyti tau, jog nesi nėščia.

Turint galvoje mūsų santykius, žodžiai nuskambėjo kiek akiplėšiškai.

– Na, tikiuosi, čia ne Nazaretas.

Stojo tyla, reiškianti nebylų poros apsisprendimą kai ko neaptarinėti. O ir ką čia aptarinėti? Nebent tik nerašytas kompromiso sąlygas. Tas faktas, kad tarp mūsų nebuvo sekso, neleido man įsivaizduoti mūsų santykių kitaip kaip tik artimą bendrininkavimą su moterimi, kuri – vykdydama savuosius sandorio įsipareigojimus – neketina klausti vyro, kur tie santykiai nuves. Bent jau aš taip tariausi suprantąs sandorį. Bet aš klydau dėl daugelio dalykų, tiek tada, tiek dabar. Pavyzdžiui, kodėl maniau, kad ji nekalta? Niekada jos to neklausiau, o ji man niekada nesakė. Sprendžiau iš to, kad ji nemiega su manimi. Bet kur čia logika?

Vieną savaitgalį per atostogas buvau pakviestas susitikti su jos tėvais. Jie gyveno Kente, prie Orpingtono linijos, viename iš priemiesčių, kurie pačią paskutinę minutę liovėsi lieję ant žolės betoną ir nuo tos akimirkos išdidžiai savinosi kaimo vietovės statusą. Važiuodamas traukiniu iš Čaringo Kryžkelės geležinkelio stoties, nerimavau, kad mano lagaminas – vienintelis, kokį turėjau – toks milžiniškas, jog aš su juo atrodau kaip koks įsilaužėlis. Kai stotyje Veronika supažindino mane su tėvu, jis atidarė bagažinę, paėmė iš manęs lagaminą ir nusijuokė.

– Ar tik neketinate persikraustyti, jaunuoli?

Jis buvo stambus, įmitęs ir raudono veido. Jo storžieviškumas mane pritrenkė. Ar tik ne alaus kvapas nuo jo sklinda? Vidury baltos dienos? Kaip toks žmogus galėjo užauginti tokią elfų padermės dukrą?

Savo „Humber Super Snipe“ jis vairavo priekaištingai dūsaudamas dėl kitų vairuotojų daromų klaidų. Aš sėdėjau galinėje sėdynėje, vienas. Kartais jis kažką rodydavo, greičiausiai man, nors buvo neaišku, ar aš turiu į tai ką nors atsakyti. „Šv. Mykolo bažnyčia, Viktorijos akmuo ir plytos, labai padėjo restauracija.“ „O čia mūsiškis „Café Royal“ - *voilà*!*“ „Dešinėje – garsioji vyninė, ano meto fachverkas.“ Žvilgtelėjau į Veronikos profilį, tuščiai tikėdamasis pagalbos. Jie gyveno atskirame raudonų plytų čerpėmis dengtame name, į kurį vedė žvyro takelis. Ponas Fordas atidarė priekines duris ir nežinia į ką kreipdamasis sušuko:

– Vaikinas atvyko mėnesiui!

Į akį krito blausus tamsių baldų ir kažkokio egzotiško kambarinio augalo lapų blizgesys. Veronikos tėvas, tarsi paklusdamas kažkokiems pasenusiems svetingumo dėsniams, čiupo mano lagaminą, vaidindamas, kad jis labai daug sveria, užvilko į kambarėlį palėpėje ir metė ant lovos. Paskui mostelėjo ranka į nedidelę įmontuotą praustuvę.

– Naktį, jeigu reikės, siusiok čia.

Aš linktelėjau. Nesupratau, ar jis draugiškas vyras, ar laiko mane žemesnės klasės šunsnukiu.

Veronikos brolį Džeką perkandau lengviau: vienas iš tų sveikų, sportuojančių jaunuolių, beveik iš visko besišaipantis ir erzinantis jaunesnę seserį. Su manimi jis elgėsi taip, lyg būčiau dėmesio nevertas objektas ir tikrai ne pirmasis, išstatytas jo apžiūrai. Veronikos motina, nekreipdama dėmesio į visus tuos aplinkui

* Štai! (Pranc.)

vykstančius žaidimėlius, pasiteiravo manęs apie mokslus ir ilgam dingo virtuvėje. Turbūt ji buvo keturiasdešimties su trupučiu, nors tada man atrodė jau nugyvenusi pusę amžiaus, kaip ir jos vyras. Ji buvo ne tokia kaip Veronika: veidas platesnis, plaukai surišti kaspinu virš aukštos kaktos, kiek didesnė nei vidutinio ūgio. Kažkuo panaši į menininkę, tačiau kuo tai reiškėsi – spalvingais šalikais, blaškumu, niūniuojamomis operų arijomis ar visais trimis dalykais – dabar po tiek laiko negaliu pasakyti.

Iš pradžių jaučiausi taip nejaukiai, kad visą savaitgalį mane kankino vidurių užkietėjimas: tą dalyką iš tiesų prisimenu geriausiai. Visa kita susideda iš įspūdžių ir neryškių prisiminimų, kuriuos tad galiu būti pakreipęs savo naudai: pavyzdžiui, Veronika, pasikvietusi mane į svečius, iš pradžių tarsi nusišalino ir prisidėjo prie mane tyrinėjančios savo šeimos – nors iš dabarties taško negaliu pasakyti, ar taip buvo dėl to, kad nepasitikėjau savimi, ar kaip tik dėl to pradėjau nepasitikėti. Tą penktadienį vakarieniaujant buvo tikrinami mano visuomeniniai ir intelektiniai pasiekimai. Pasijutau tarytum stovėčiau per apklausą teisme. Paskui per televizorių žiūrėjome žinias ir padrikai aptarinėjome naujienas, kol atėjo laikas miegoti. Jeigu tai būtų vykę romane, šeimos galvai užsidarius miegamajame, jaunuoliai būtų susitikę kur nors ant laiptų ir karštai apsikabinę, bet mes to nepadarėme. Veronika net nepabučiavo manęs linkėdama labos nakties, neatsiprašinėjo dėl rankšluosčių, nesiteiravo, ar man ko netrūksta. Gal bijojo brolio pašaipų. Taigi aš nusirengiau, nusiprausiau, iš piktumo nusišlapinau į praustuvę, apsivilkau pižamą ir ilgai gulėjau nesumerkdamas akių.

Rytą nulipęs žemyn pusryčių, radau tik ponią Ford. Visi kiti buvo išėję pasivaikščioti, mat Veronika buvo visus įtikinusi, kad

aš norėsiąs gerai išsimiegoti. Matyt, nesugebėjau gerai nuslėpti savo jausmų, nes jaučiau, kaip ponia Ford, kepdama kiaušinienę su kumpiu – ji tai darė nerūpestingai ir vieną trynį paleido, – stebi mane. Neturėjau patirties, kaip kalbėtis su merginų motinomis.

– Ar seniai čia gyvenate? – galų gale paklausiau, nors atsakymą ir taip žinojau.

Ji stabtelėjo, įsipylė sau į puodelį arbatos, įmušė keptuvėn dar vieną kiaušinį ir, atsirėmusi į lėkščių prikrautą bufetą, pasakė:

– Neleiskite Veronikai eiti per toli.

Nežinojau, ką atsakyti. Ar man dabar įsižeisti dėl tokio kišimosi į mūsų santykius, ar leistis į išpažintį ir „aptarinėti“ Veroniką? Todėl santūriai perklausiau:

– Ką jūs turite galvoje, ponia Ford?

Ji pasižiūrėjo į mane, nė kiek ne globėjiškai nusišypsojo ir tarė:

– Mes čia gyvename dešimt metų.

Taigi baigėsi tuo, kad su ja jaučiausi beveik taip pat nesmagiai kaip su kitais, nors aš jai tarsi ir patikau. Jį įdėjo man į lėkštę dar vieną kiaušinį, kurio aš neprašiau ir nenorėjau. Kiaušinio paleistu tryniu likučiai tebebuvo keptuvėje. Ji atsainiai suvertė juos į šiukšlių dėžę judamu dangčiu ir kone meste įmetė įkaitusią keptuvę į šlapią kriauklę. Vanduo nuo karščio sušnypštė, pakilo garai ir ji nusijuokė, tarsi džiaugdamasi sukėlusi šią nedidelę sumaištį.

Kai Veronika su vyrija grįžo, laukiau, kad mane egzaminuos toliau, gal net sugalvos kokius spąstus ar žaidimą. Tačiau jie tik mandagiai teiravosi, kaip išsimiegojau ir ar man buvo patogu. Turėjau pasijusti jų priimtas, tačiau man pasirodė, kad jie tiesiog pavargo nuo manęs ir kad likusį savaitgalį teks kaip nors iškentėti. Gal tai buvo paprasčiausia paranoja. Vis dėlto atsirado

ir poslinkių į gera – Veronika tapo atvirai meilesnė. Kai gėrėme arbatą, ji laiminga uždėjo savo ranką ant manosios ir pakedeno man plaukus. Vieną akimirką ji pasisuko į brolį ir paklausė:

– Jis visai tiktų, ar ne?

Džekas mirktelėjo man. Aš jam nemirktelėjau. Jaučiausi taip, lyg būčiau pavogęs rankšluosčius ar purvinais batais užlipęs ant kilimo.

Šiaip viskas vyko daugmaž normaliai. Tą vakarą Veronika palydėjo mane į viršų ir kaip pridera pabučiavo nakčiai. Sekmadienio priešpiečiams buvo kepta aviena, prismaigstyta tokio dydžio rozmarino šakelių, kad atrodė kaip Kalėdų eglutės šakos. Kadangi tėvų buvau išmokytas gražaus elgesio, pagyriau jos skonį. Pagavau Džeką mirksint tėvui, girdi, padlaižys, bet ponas Fordas smagiai nusijuokė: „Pritariu! Pastaba priimta!“, o ponia Ford man padėkojo.

Kai nulipau žemyn atsisveikinti, ponas Fordas čiupo mano lagaminą ir pasisuko į žmoną:

– Brangioji, tikiuosi, perskaičiavai šaukštus?

Ji nerado reikalo atsakyti, tik nusišypsojo man, vos ne taip, lyg mudu turėtume kokią paslaptį. Brolis Džekas nepasivargino ateiti atsisveikinti. Veronika su tėvu susėdo priekyje, o aš vėl atsidūriau gale. Ponia Ford stovėjo atsirėmusi į verandą, saulė apšvietė gliciniją, lipančią siena aukštyn virš jos galvos. Kai ponas Fordas įjungė pavarą ir ratai įsisuko į takelio žvyrą, aš jai pamojavau ir ji man pamojavo, tik ne taip, kaip žmonės paprastai mojuoja atsisveikindami, pakėlę ranką, bet laikydama delną ties juosmeniu ir vos judindama į šalis. Aš net pasigailėjau, kad nepasikalbėjau su ja ilgiau.

Kad ponas Fordas antrą kartą neberodytų Čislhersto stebuklų, pasakiau Veronikai:

– Man patiko tavo mama.

– Atrodo, turi varžovę, Vera, – pasakė ponas Fordas dramatiškai įkvėpdamas oro. – Kai įsigilini, tai ir aš, regis, turiu. Auštant pistoletais, narsusis jaunikaiti?

Mano traukinys vėlavo, jį sulaikė nuolatiniai sekmadienio geležinkelio remonto darbai. Namo parsigavau jau vakarop. Prisimenu, velniškai ilgai neišlindau iš tualeto, kol išsišikau.

Po kokios savaitės ar vėliau Veronika atvažiavo į miestą, kad supažindinčiau ją su mokyklos vaikinais. Tai buvo betikslė diena, už kurią niekas nenorėjo prisiimti atsakomybės. Mes apėjome Teitą, paskui nužygiavome į Bakingamo rūmus ir į oratorių kampą Haid Parke. Jokių oratorių ten nebuvo, taigi patraukėme Oksfordo gatve dairydamiesi į parduotuvių vitrinas ir užbaigėme kelionę Trafalgaro aikštėje tarp liūtų. Bet kas būtų pamanęs, kad mes turistai.

Iš pradžių stebėjau, kaip mano draugai vertina Veroniką, bet netrukus man pasidarė įdomiau, ką ji mano apie juos. Iš Kolino pokštų ji juokėsi dažniau negu iš manųjų, ir tai mane erzino, ir paklausė Alekso, kuo verčiasi jo tėvas (jūrų transporto draudimu, nelauktai atsakė jis). Ji tarsi norėjo pasilikti Adrianą užsigardžiavimui. Buvau jai minėjęs, kad jis Kembridže, ir ji klausinėjo jį visokių pavardžių. Į dvi iš jų jis linktelėjo galva ir pasakė:

– Taip, žinau, kas jie per vieni.

Man tai nuskambėjo gana šiurkščiai, bet Veronika neįsižeidė. Ji toliau vardijo kolegijas, dėstytojus, arbatines, ir aš pasijutau išmestas už borto.

– Iš kur apie tą vietą tiek žinai? – paklausiau jos.

– Džekas ten mokosi.

– Džekas?

– Mano brolis. Prisimeni?

– Palauk... Ar čia tas, kuris buvo jaunesnis už tavo tėvą?

Maniau, kad pavyko neblogai, bet ji net nešyptelėjo.

– Ką Džekas studijuoja? – paklausiau mėgindamas suartėti.

– Visuomenės mokslus, – atsakė ji. – Kaip Adrianas.

Aš žinau, ką, po velnių, tas Adrianas studijuoja, labai tau ačiū, norėjau pasakyti. Vietoj to kurį laiką šiaušiausi, o paskui ėmiau kalbėti su Kolinu apie kiną.

Vakarop mes fotografavomės ir ji paprašė nuotraukos „su tavo draugais". Visi trys mandagiai mindžikuodami išsirikiavo į eilę, o ji juos perstatė: Adrianas ir Kolinas, aukščiausi, jai iš šonų, o Aleksas Kolinui už nugaros. Nuotraukoje ji atrodė dar plonesnė negu gyvenime. Po daug metų ieškodamas atsakymų ir vėl tyrinėdamas šią nuotrauką, nusistebėjau, kad ji niekada neavėjo batų su jokiais kulniukais. Kažkur buvau skaitęs, esą jeigu nori, kad žmonės atkreiptų dėmesį į tai, ką tu sakai, reikia ne kelti, o nuleisti balsą, nes tai iš tiesų prikausto dėmesį. Gal tai buvo jos triukas su ūgiu. Nors į klausimą, ar ji apskritai griebdavosi kokių triukų, aš iki šiol neturiu atsakymo. Kai draugavau su ja, man visada atrodydavo, kad jos veiksmai instinktyvūs. Bet tada aš apskritai priešinausi idėjai, kad moterys moka ar gali mokėti manipuliuoti. Tai turbūt jums daugiau pasakys apie mane negu apie ją. Ir net jeigu dabar, po tiek laiko, nuspręsčiau, kad ji iš tiesų gudravo, ir visada gudraudavo, kažin, ar kas nors pasidarytų aiškiau. Noriu pasakyti: aiškiau man.

Mes palydėjome ją iki Čaringo Kryžkelės geležinkelio stoties ir juokais iškilmingai mosavome, lyg ji būtų važiavusi ne į Čisl-

herstą, bet į Samarkandą. Paskui sėdėjome stoties restorano bare, gėrėme alų ir jautėmės labai suaugę.

– Daili mergina, – pasakė Kolinas.

– Labai, – pritarė Aleksas.

– Filosofiniu požiūriu tai akivaizdu, – kone surikau.

Ką gi, aš buvau persitempęs.

– „Daili mergina", kas duoda daugiau? – atsisukau į Adrianą.

– Nejaugi man dar reikia tave sveikinti, ką, Antoni?

– O kodėl, po galais, ne?

– Tada, žinoma, sveikinu.

Jo elgesys tik atskleidė mano netikrumą ir kitų dviejų norą man įsiteikti. Aš supanikavau. Nenorėjau sugadinti dienos. Dabar, žvelgdamas į praeitį, suprantu, kad diena buvo niekuo dėta, tai mūsų keturių santykiai buvo bepradedą gesti.

– Tai tu buvai sutikęs Brolį Džeką Kembridže?

– Ne, nebuvau ir, manau, nesutiksiu. Jis mokosi paskutinius metus. Bet aš apie jį girdėjau, skaičiau apie jį straipsnį žurnale. Taip, ir apie žmones, su kuriais jis bendrauja.

Buvo aišku, kad jis šios temos tęsti nebenori, bet aš jo nepaleidau.

– Na ir ką tu apie jį manai?

Adrianas patylėjo. Gurkštelėjo alaus ir su netikėtu įkarščiu išrėžė:

– Kaip aš *nekenčiu* tos angliškos manieros nerimtai kalbėti apie tai, kas tau rimta. *Nuoširdžiai nekenčiu.*

Kitu atveju gal būčiau priėmęs tai kaip kaltinimą, mestą mums visiems trims. Tačiau aš susijaudinau iš dėkingumo, kad mane palaikė.

Mudu su Veronika draugavome visus kitus metus. Vieną vakarą, galbūt kiek išgėrusi, ji leido man įkišti ranką į jos kelnaites. Naršydamas tenai jaučiau nepatirtą iki tol išdidumą. Ji neleido kišti man piršto į vidų, bet per kitas dienas, be žodžių, mes suradome takelį į malonumą. Atsigulam ant grindų ir bučiuojamės. Aš nusiimu nuo riešo laikrodį, pasiraitoju rankovę ir įkišęs ranką į kelnaites pamažėle nusmaukiu jas žemyn ant šlaunų; paskui padedu ranką ant grindų, o ji trinasi į mano įkalintą riešą, kol baigia. Per keletą savaičių išmokau to tobulai, bet namie smaukydamasis kartais pajusdavau apmaudą. Ir į kokius kompromisus aš čia įsivėliau? Ar tai gerai, ar blogai? Be to, suvokiau dar vieną man nesuprantamą dalyką: lyg ir turėjau priartėti prie jos, bet nepriartėjau.

– Sakyk, ar tu kada nors pagalvoji, kur mūsų santykiai mus nuves?

Maždaug taip ji manęs paklausė – nei iš šio, nei iš to. Ji buvo užsukusi išgerti arbatos ir atsinešė vaisių pyrago.

– O tu?

– Aš pirma paklausiau.

Į galvą man šovė gal ir ne itin galantiška mintis: ar tik ne todėl tu pradėjai įsileisti mano ranką į savo kelnaites?

– Ar santykiai būtinai turi kur nors nuvesti?

– Argi būna kaip nors kitaip?

– Nežinau. Ne taip daug jų turėjau.

– Klausyk, Toni, – pasakė ji. – Aš nestoviu vietoje.

Kurį laiką mąsčiau apie jos žodžius ar bent jau mėginau mąstyti. Tačiau prieš akis mačiau vien stovintį vandenį, tirštai apėjusį maurais ir apspistą uodų. Supratau, kad neišmanau, kaip kalbėti apie tokius dalykus.

– Tau atrodo, kad mes stovime vietoje?

Ji kilstelėjo antakį virš akinių rėmelio, nors man tas jos tikas jau nebeatrodė žavus.

– Gal esama ko nors tarp stovėjimo vietoje ir judėjimo į priekį?

– Kaip antai?

– Kaip antai malonus laiko leidimas. Džiaugsmas dėl drauge praleistos dienos ir panašiai?

Bet jau tardamas tuos žodžius suabejojau, ar aš vis dar džiaugiuosi drauge praleista diena. Ir dar pagalvojau: ką ji tikisi iš manęs išgirsti?

– Ar tu manai, kad mes tinkame vienas kitam?

– Tu klausinėji manęs taip, lyg jau žinotum atsakymus. Arba lyg žinotum, kokio atsakymo nori. Ko tu man tiesiai nepasakai, tada aš tau pasakysiu, ar aš irgi manau tą patį.

– Tu nelabai drąsus, Toni?

– Manau, kad labiau... taikus.

– Gerai, aš negriausiu tavo įvaizdžio apie save.

Mes baigėme gerti arbatą. Suvyniojau du likusius gabalėlius pyrago ir sudėjau į skardinę dėžutę. Veronika pabučiavo mane į lūpas, labiau į kamputį negu per vidurį, ir išėjo. Kiek prisimenu, tai buvo mūsų santykių pabaigos pradžia. O gal aš tik taip prisimenu, noriu, kad taip būtų buvę, tam, kad būtų aišku, kas kaltas? Jeigu teisme manęs paklaustų, kas atsitiko ir kokie žodžiai buvo ištarti, aš galėčiau paliudyti tik dėl „judėjimo į priekį", „stovėjimo vietoje" ir „taikumo". Iki to momento niekada nemaniau esąs taikus, arba atvirkščiai. Taip pat prisiekčiau, kad kalbu tiesą apie skardinę sausainių dėžutę. Ji buvo vyšninės spalvos, su besišypsančiu karalienės profiliu.

Nenoriu, kad susidarytumėte įspūdį, jog Bristolyje aš tik dirbau ir susitikinėjau su Veronika. Tačiau daugiau beveik nieko neprisimenu. Nebent vieną, vienintelį tolimą įvykį – naktį, kai stebėjau Severno priešpriešinę potvynio bangą. Vietinis laikraštis spausdindavo lentelę, nurodančią, kur ir kada ją geriausiai gaudyti. Tačiau kai pirmą kartą buvau nuvykęs pasižiūrėti, vanduo, regis, nebuvo linkęs tų nurodymų paisyti. Paskui vieną vakarą nedidelis mūsų būrelis ilgai laukėme ant upės kranto Minstervorte ir jau po vidurnakčio pagaliau buvome apdovanoti. Kokią valandą ar dvi upė palengva sruvo žemyn į jūrą, kaip daro visos geros upės. Besimainančią mėnulio šviesą pavadavo keli galingi deglai. Paskui staiga pasigirdo šnabždesys, visų kaklai ištįso, visos mintys apie drėgmę ir šaltį išlakstė, nes upė tarytum staiga apsigalvojo ir banga, dviejų ar trijų pėdų aukščio, jau riedėjo į mus – vandens lūžis, besidriekiantis per visą upės plotį, nuo vieno kranto iki kito. Iškilęs gūbrys susilygino su mumis, prašniokštė pro šalį ir nuvinguriavo tolyn. Kai kurie mano draugai leidosi vytis jį rėkdami, keikdamiesi ir griūdami, vandeniui juos aplenkus. Aš likau ant kranto vienas. Kažin ar sugebėčiau apsakyti, kokį poveikį ta akimirka man padarė. Tai nebuvo panašu į uraganą ar žemės drebėjimą (tiesą sakant, nė vieno iš jų nesu išgyvenęs), kai gamta pašėlsta ir viską griauna, kad mes žinotume, iš kur ragai dygsta. Tai kėlė didesnį nerimą, nes atrodė absurdiška, tarsi kokia visatos svirtelė būtų buvusi pastūmėta į priekį, ir čia, tik šią valandėlę, gamtos pasaulis būtų persisukęs į priešingą pusę, o su juo ir laikas. Nakties tamsoje šis reiškinys atrodė dar paslaptingesnis, dar nežemiškesnis.

Kai mes išsiskyrėme, jinai su manim permiegojo.

Taip, žinau. Įsivaizduoju, ką jūs galvojate: vargšas mulkis, kaip jis nesuprato, kad taip ir bus? Bet aš nesupratau. Maniau, kad viskas baigta, ir maniau, kad įsižiūrėjau į kitą merginą (normalaus ūgio, vakarėliuose avinčią aukštakulniais). Nenujaučiau to įvyksiant nei kai mes su Veronika kaktomuša susitikome aludėje (ji nemėgo aludžių), nei kai ji paprašė manęs ją palydėti namo, nei kai įėjome į jos kambarį ir aš uždegiau šviesą, o jinai išjungė, nei kai ji nusimovė kelnaites ir padavė man „Durex Fetherlite", nei netgi tada, kai, ištraukusi jį iš mano negrabių pirštų, užmovė man, nei per visą tolesnį spartų vyksmą.

Taip, jūs vėl pakartosite: vargšas mulkis. Kai ji tau ant pimpalo užmovė sargį, tu vis dar manei, kad ji nekalta? Ką gi, pats nesuprantu kodėl, bet maniau. Pagalvojau, jog tai vienas iš tų intuityvių moterų sugebėjimų, kurie man neduoti. Gal vis dėlto taip ir buvo.

– Kai trauksi, prilaikyk jį, – sušnibždėjo ji (ar tik ji nemanė, kad tai aš nekaltas?). Po to aš atsistojau ir nuėjau į vonią, o prisipildęs sargis maskatavo man tarp šlaunų. Kai jo atsikračiau, galutinai nusprendžiau: viskas, baigta.

– Tu savanaudis šunsnukis, – pasakė ji, kai susitikome kitą kartą.

– Šit kaip.

– Iš esmės tai išprievartavimas.

– Nieko panašaus.

– Iš padorumo galėjai bent įspėti.

– Aš nežinojau.

– Tai viskas taip blogai?

– Ne, gerai. Tik...

– Tik kas?

– Tu vis manęs prašydavai pagalvoti apie mūsų santykius, taigi dabar aš turbūt tą padariau. Aš pagalvojau.

– Bravo. Turbūt buvo nelengva.

Tuo metu man dingtelėjo: juk per visą tą laiką net nemačiau jos krūtų. Jaučiau jas, bet nemačiau. Be to, ji visiškai neteisi dėl Dvoržako ir Čaikovskio. Dar daugiau, aš galėsiu klausytis savo plokštelės su „Un Homme et Une Femme“ kiek tik norėsiu. Nesislapstydamas.

– Ką sakei?

– Viešpatie, Toni, tu net dabar negali susikaupti. Mano brolis apie tave sakė tiesą.

Žinojau, kad turiu paklausti, ką pasakė Brolis Džekas, bet nenorėjau suteikti jai tokio malonumo. Kadangi aš tylėjau, ji vėl prabilo:

– Ir nereikia man šito sakyti.

Gyvenimas atrodė dar didesnė spėlionė negu paprastai.

– Ko „šito“?

– Kad mes vis dar galime likti draugai.

– Ar aš turiu tai pasakyti?

– Dėl Dievo meilės, tu turi pasakyti tai, ką manai, ką jauti, ką turi galvoje.

– Gerai. Tokiu atveju aš nesakysiu to – to, ką turiu pasakyti. Nes aš nemanau, kad mes galime likti draugai.

– Puiku, – sarkastiškai tarė ji. – Puiku.

– Bet leisk man tavęs kai ko paklausti. Ar tu su manim permiegojai norėdama mane susigrąžinti?

– Aš daugiau neprivalau atsakinėti į tavo klausimus.

– Tai kodėl tada nemiegojai su manim, kai draugavome?

Jokio atsakymo.

– Nes tau to nereikėjo?

– Galbūt nenorėjau.

– Galbūt nenorėjai, nes tau to nereikėjo?

– Gerai, gali manyti, kaip tau labiau patinka.

Kitą dieną į Oksfamo parduotuvę nunešiau jos man dovanotą pieno ąsotėlį. Tikėjausi, kad pamatys jį vitrinoje. Bet kai stabtelėjau patikrinti, vietoje jo vitrinoje pastebėjau kitką: mažą spalvotą Čislhersto litografiją, kurią padovanojau jai per Kalėdas.

Mes bent jau studijavome skirtingus dalykus, be to, Bristolis buvo pakankamai didelis, tad tik retsykiais netyčia kaktomuša susidurdavome. Ir tokiomis akimirkomis mane užvaldydavo jausmas, kurį būčiau galėjęs pavadinti nebent kaltės nujautimu: laukimas, kad ji pasakys ar padarys ką nors tokio, dėl ko aš pasijusiu absoliučiai kaltas. Tačiau ji nė karto nesiteikė manęs prakalbinti, taigi ilgainiui lioviausi nuogąstavęs. Ir aš pasakiau sau, kad neturiu dėl ko jaustis kaltas: mes abu jau buvome beveik suaugę žmonės, atsakingi už savo veiksmus, laisva valia užmezgę santykius, kurie nepasiteisino. Nė vienas neliko nėščias, nė vienas nenužudytas.

Antrą vasaros atostogų dieną atėjo laiškas su Čislhersto pašto ženklu. Ištyrinėjau nepažįstamą rašyseną ant voko – su užraitymais, kiek nerūpestinga. Moters ranka: be abejonės, jos motinos. Mane vėl užplūdo kaltės nuojauta: galbūt Veroniką ištiko nervų priepuolis, ir dabar ji išsekusi ir dar mažiau valgo. O gal jai peritonitas ir ji ligoninės lovoje šaukiasi manęs. O gal... bet net ir aš pats žinojau, jog tai savanaudiškos fantazijos. Laiškas

iš tiesų buvo rašytas Veronikos motinos. Jis buvo trumpas ir – labai nustebau – be jokių kaltinimų. Ji apgailestaujanti, kad mes išsiskyrėme, ir esanti tikra, kad aš susirasiąs tinkamesnę draugę. Bet tuo ji nė iš tolo nenorėjo pasakyti, kad aš esu niekšas, kuris vertas tokios pat nedoros partnerės. Jos laiške slypėjo net visai priešinga mintis: kad aš teisingai pasielgęs ir ji man linkinti kuo geriausios kloties. Gaila, kad nepasilikau to laiško, nes tai būtų buvęs įrodymas, patvirtinimas. O dabar vienintelis įrodymas, iškylantis atmintyje, yra nerūpestinga, gana patraukli moteris, kuri paleido kiaušinį, iškepė man kitą ir patarė nenusileisti dukrai.

Sugrįžau į Bristolį paskutinių mokslo metų. Normalaus ūgio mergina, avinti aukštakulniais, domėjosi manimi menkiau, nei aš tikėjausi, todėl atsidėjau darbui. Aš abejojau savo sugebėjimais gauti pirmo laipsnio diplomą su pagyrimu, bet pasiryžau pasiekti aukščiausią antro laipsnio įvertinimą. Penktadienio vakarais leisdavau sau pasidaryti pertraukėlę aludėje. Kartą mergina, kurią vis pakalbindavau, užėjo pas mane ir pasiliko nakčiai. Viskas vyko sklandžiai ir sukėlė malonių potyrių, bet po to nė vienas iš mūsų neieškojo kito. Tuo metu apie tai aš galvojau mažiau negu dabar. Tikiuosi, kad vėlesnėms kartoms toks pramoginis gyvenimas nei šiais, nei anais laikais neatrodys kuo nors ypatingas: pagaliau argi „anie laikai“ nebuvo septintasis dešimtmetis? Taip, buvo, bet, kaip jau sakiau, nelygu, kur ir kas tu buvai. Jeigu neprieštarausite, duosiu jums trumpą istorijos pamokėlę: dauguma žmonių nepatyrė, kas yra septintasis dešimtmetis, kol neatėjo aštuntasis. O tai reiškia, ir tai yra logiška, kad dauguma septintojo dešimtmečio žmonių vis dar išgyveno šeštąjį dešimtmetį, arba – kaip buvo man – po truputį iš abiejų dešimtmečių pagret. Dėl to susidarė nemažai painiavos.

Logika: taip, kurgi logika? Ar jos esama, pavyzdžiui, kitame mano istorijos epizode? Įpusėjęs paskutinius metus gavau Adriano laišką. Tokie dalykai atsitikdavo vis rečiau, nes mes abu prieš baigiamuosius daug dirbome. Savaime suprantama, jis taikėsi į pirmo laipsnio diplomą. Kas po to? Magistrantūra, po kurios greičiausiai akademinis darbas arba kokia nors tarnyba valstybinėje sferoje, kur jo smegenys ir atsakomybės jausmas bus panaudoti geriausiai. Kažkas man buvo sakęs, kad valstybinė tarnyba (ar bent jau aukščiausi jos ešelonai) yra fantastinė darbo vieta, nes tu visada turi daryti principingus sprendimus. Galbūt Adrianui toks darbas būtų tikęs. Aš tikrai neįsivaizdavau jo kaip žemiško ar beatodairiško žmogaus, nebent intelektine prasme. Jis nebuvo iš tų, kurių pavardės ar veidai ima mirgėti laikraščių puslapiuose.

Greičiausiai jau nuspėjate, kad vis nesiryžtu papasakoti to kito istorijos momento. Na gerai: Adrianas rašė norintis paprašyti mano leidimo draugauti su Veronika.

Taip, kodėl su ja ir kodėl tada. Ir dar – kam klausti? Tiesą sakant, jeigu gerai prisimenu – tiek, kiek tai apskritai įmanoma (be to, aš ir to laiško neišsaugojau), jis rašė, kad jiedu su Veronika jau draugauja ir kad anksčiau ar vėliau aš, be abejo, būčiau atkreipęs į tai dėmesį, tad verčiau jis pats apie tai pranešiąs. Taip pat, kadangi ši žinia man gali būti netikėta, jis tikįsis, kad suprasiu ir priimsiu ją, priešingu atveju jis, gerbdamas mūsų draugystę, pervertintų savo veiksmus ir sprendimus. Ir galiausiai, kad Veronika pritarė minčiai parašyti šitą laišką – tiesą sakant, iš dalies tai buvusi jos mintis.

Kaip turbūt įsivaizduojate, man patiko ta vieta, kurioje jis išdėstė savo moralinius skrupulus, girdi, jeigu jis, mano manymu,

pažeidęs kokį nors garbingą riteriškumo kodeksą ar dar geriau – kokį nors šiuolaikinės etikos principą, tai natūralu ir logiška, kad nustosiąs ją dulkinti. Jeigu tik jinai nevedžiojo jo už nosies, kaip manęs. Taip pat man patiko laiško veidmainiškumas, nes jo tikslas buvo ne tiesiog pranešti man tai, ką ir taip būčiau sužinojęs (kad ir po kurio laiko), bet informuoti, kokius Veronika padarė mainus: iškeitė mane į protingiausią mano draugą, dar daugiau – į vaikiną iš Kembridžo, kaip ir jos Brolis Džekas. Taip pat įspėti mane, kad jeigu aš ketinu pasimatyti su Adrianu, tai ji bus šalia, ir tuo ji pasiekė norimą efektą, nes aš nusprendžiau su Adrianu nebesusitikinėti. Gražiai padirbėta. Bet vėlgi turiu pabrėžti, kad tai mano dabartinis tų praėjusių įvykių vertinimas. Tikriau pasakius, dabartinis anuometinių įvykių vertinimo prisiminimas.

Vis dėlto, matyt, aš turiu išgyvenimo, savisaugos instinktą. Tegu Veronika jį vadino bailumu, bet aš – taikumu. Šiaip ar taip, kažkas pakuždėjo man nesikišti – bent jau ne dabar. Paėmiau pirmą po ranka pasitaikiusį atviruką – su Kabamuoju Kliftono tiltu – ir užrašiau tokius žodžius: „Atsakydamas į paties 21-os dienos epistolę, žemiau pasirašiusysis nuolankiai prašo priimti jo sveikinimus ir palinkėjimus, tuo patvirtindamas, jog neturi nieko prieš, seni!" Kvaila, bet nedviprasmiška, ir tam kartui pakaks. Aš apsimesiu – ypač prieš save – kad man nė motais. Iš peties dirbsiu, neleisiu emocijoms imti viršaus, nesivedžiosiu nieko namo iš aludės, masturbuosiuosi tiek, kiek reikės ir kada reikės, ir būtinai gausiu tokio laipsnio diplomą, kurio esu vertas. Aš visa tai įvykdžiau (ir gavau aukščiausią antro laipsnio diplomą).

Po egzaminų pasilikau dar kelias savaites, susidėjau su kita kompanija, nuolat gėriau, parūkydavau žolės ir apie tai beveik nieko negalvojau. Tik įsivaizduodavau, kaip Veronika apie mane

kalba Adrianui. („Jis atėmė man nekaltybę ir tuoj pat mane metė. Taigi iš tikrųjų jaučiausi kaip prievartaujama, supranti?“) Įsivaizduodavau, kaip jinai jam meilikauja, žaisdama jo lūkesčiais. Kaip jau sakiau, nors akademiniai Adriano pasiekimai buvo dideli, patirties jam trūko. Štai iš kur tas savimi patenkintas jo laiško tonas – laiško, kurį dažnai skaitydavau norėdamas pakutenti savigailą. Kai galiausiai atsakiau į jį kaip dera, atsisakiau tų kvailų „epistoliarinių“ kalbos vingrybių. Kiek pamenu, parašiau jam maždaug tai, ką maniau apie jų bendrus moralės skrupulus. Taip pat patariau jam būti apdairiam, nes, mano įsitikinimu, Veronika kadaise yra patyrusi skriaudą. Paskui palinkėjau jam sėkmės, sudeginau jo laišką tuščiame židinyje (melodramatiška? – sutinku, bet tebus jaunystė man kaip švelninanti aplinkybė) ir nusprendžiau, kad dabar jie abu bus išnykę iš mano gyvenimo amžinai.

Ką aš turėjau galvoje rašydamas apie „skriaudą“? Tai buvo tik spėjimas, jokių tikrų įrodymų neturėjau. Tačiau kai tik prisimindavau tą nelemtą savaitgalį, suvokdavau, jog visa bėda buvo ne vien tai, kad gana naivus jaunuolis pasijuto nejaukiai atsidūręs snobiškoje ir labiau socialiai prakutusioje šeimoje. Tai, be abejo, taip pat turėjo reikšmės. Tačiau aš pajutau kažkokį nusikalstamą ryšį tarp Veronikos ir jos nerangaus ir valdingo tėvo, kuris mane laikė neatitinkančiu standartų. Taip pat tarp Veronikos ir jos Brolio Džeko, kurio gyvenimą ir elgesį ji laikė neprilygstamu: jis buvo tarytum paskirtas teisėjas, kai ji viešai jo paklausė nuomonės apie mane – ir tas klausimas, kaskart jį prisimenant, skamba kaip vis labiau žeminantis – „Jis visai tiktų, ar ne?“ O štai motina man anaiptol neatrodė jokia Veronikos nusikaltimo bendrininkė ir neabejotinai matė ją tokią, kokia ji yra. Kokia proga ponia Ford įspėjo mane dėl savo dukters? Tiesiog rytą – pirmąjį

mano atvykimo rytą – Veronika visiems paaiškino, jog aš mėgstu iš ryto pagulėti, ir dingo iš namų su tėvu ir broliu. Tarp mudviejų nebuvo įvykę jokio panašaus pokalbio, kuris būtų galėjęs pateisinti tą išsigalvojimą. Aš niekada rytais negulinėdavau. Ir net dabar to nedarau.

Kai rašiau Adrianui, ir pats gerai nesupratau, ką norėjau pasakyti ta „skriauda". Ir, net nugyvenus didesnę gyvenimo dalį, man ne kažin kiek tepaaiškėjo. Mano uošvė (laimė, kad ji nedalyvauja šioje istorijoje) nebuvo apie mane itin geros nuomonės, tačiau bent jau to neslėpė, kaip ir vertindama bet ką kita. Kartą, mums aptarinėjant plačiai spaudoje ir televizijoje nuskambėjusį dar vieną vaiko tvirkinimo atvejį, ji pareiškė: „Manyčiau, kad mes visi esame tvirkinami." Ar aš įtariu, kad Veronika, dabartiniais terminais kalbant, buvo „nederamo" elgesio auka: geidulingi nuo alaus įkaitusio tėvo žvilgsniai jai maudantis vonioje ar einant miegoti, daugiau nei giminiški susiglaudimai su broliu? Ir kur aš galiu žinoti? Gal iš pradžių buvo kokia nors netekties akimirka, atstumta meilė, kai jos labiausiai reikėjo, koks nugirstas pokalbis, iš kurio vaikas kažką suprato? Ir vėlgi aš negaliu to žinoti. Neturiu jokių įrodymų – nei žodinių, nei faktinių. Bet aš prisimenu senuko Džo Hanto Adrianui pasakytus žodžius: išvadas apie psichinę būklę galima daryti iš poelgių. Tai taikytina istorijai – Henrikui VIII ir taip toliau. O asmeniniame gyvenime, manau, būna atvirkščiai: apie praeities poelgius galima spręsti iš dabartinės psichinės būklės.

Nė kiek neabejoju, kad mes visi patiriame vienokią ar kitokią skriaudą. Argi galėtų būti kitaip, nebent visi pasaulio tėvai, broliai, kaimynai, bendradarbiai būtų idealūs. Be to, yra dar vienas dalykas, nuo kurio taip daug priklauso – nelygu, kaip mes

reaguojame į skriaudą: ar priimame ją, ar malšiname, ir kaip ji paveikia mūsų santykius su kitais. Kai kurie ją priima ir stengiasi sušvelninti, kiti visą gyvenimą stengiasi padėti skriaudą patyrusiems ir pagaliau yra tokių, kurių didžiausias rūpestis yra bet kokia kaina neleisti daugiau niekam jų nuskriausti. Kaip tik jie yra patys negailestingiausi ir jų reikia saugotis.

Sakysit, kad tai – pamokslaujamu tonu dėstomos nesąmonės norint save pateisinti. Kad aš su Veronika elgiausi kaip tipiškas nesubrendėlis ir kad mano išvadas galima apversti aukštyn kojom. Pavyzdžiui, „Kai mes išsiskyrėme, jinai su manim permiegojo" lengvai gali išvirsti į „Kai ji su manim permiegojo, aš ją mečiau." Taip pat gal nuspręsite, kad Fordai buvo normali vidurinės klasės anglų šeima, kuriai aš įsižeidęs pripaišiau tariamas skriaudos teorijas; ir kad ponia Ford ne taktiškai išreiškė susirūpinimą manimi, bet neprideramai pavyduliavo savo pačios dukteriai. Gal net pasiūlysite man pritaikyti šią „teoriją" sau pačiam ir paaiškinti, kokią skriaudą kadaise patyriau pats ir kokios galėjo būti jos pasekmės: pavyzdžiui, ar dėl jos esu mažiau patikimas ir ištikimas tiesai. Atvirai sakant, nesu tikras, ar galėčiau į tai atsakyti.

Aš nelaukiau, kad Adrianas man atrašytų, bet jis ir neatrašė. Noras susitikti vien su Kolinu ir Aleksu taip pat prapuolė. Kai mes, mūsų trijulė, buvom tapę ketvertu, argi įmanoma, kad vėl virstume trijule? Jeigu kitiems kyla ūpas burtis, gerai, pirmyn. Man rūpėjo gyventi savo paties gyvenimą. Tad aš taip ir padariau.

Kai kurie mano bendraamžiai savanoriais iškeliavo į Afriką mokyti vaikų ir lipdyti molio sienų. Aš nebuvau toks kilnus. Be to, tais laikais tarsi buvo savaime aišku, kad padorus laipsnis

anksčiau ar vėliau užtikrins padorią tarnybą. „Lai-i-i-ikas tarnauja man, tik man“, – tirolietiškai pritardamas Mikui Džageriui vienui vienas sukdavausi ratu po savo studentišką kambarį. Taigi, palikęs kitus rengtis darbui medicinos ir teisės sferoje bei ruoštis egzaminams į valstybinę tarnybą, aš pakėliau sparnus ir, nutūpęs Jungtinėse Valstijose, pusmetį klajojau iš vienos vietos į kitą. Dirbau padavėju, dažiau tvoras, prižiūrėjau sodus ir pristatinėjau automobilius iš vienos valstijos į kitą. Tais laikais, kai dar nebuvo mobiliųjų telefonų, skaipo, keliauninkai bendraudavo elementariu susisiekimo būdu – atvirukais. Kitos priemonės – tarptautiniai pokalbiai, telegramos – buvo skirtos tik neatidėliotiniems atvejams. Taigi mano tėvai išlydėjo mane į nežinią ir naujausi jų žinių apie mane biuleteniai sutrumpėjo iki „Taip, jis laimingai atvyko“ ar „Paskutinį kartą girdėjome jį buvus Oregone“, ar „Po poros savaičių laukiame jo sugrįžtant“. Netvirtinu, kad toks kelias buvo kuo nors geresnis, nebent padėjo sutvirtėti charakteriui. Tiesiog man tai galbūt padėjo atsitolinti nuo tėvų skleidžiamos panikos, amžino susirūpinimo, tolimos ateities oro prognozių, įspėjimų dėl potvynių, epidemijų ir žygeivius tykančių psichopatų.

Būdamas tenai sutikau merginą Aną. Ji buvo amerikietė, keliaujanti kaip ir aš. Mes, jos žodžiais tariant, susikukavome ir tris mėnesius praleidome kartu. Ji vilkėjo languotus marškinius, jos akys buvo pilkšvai žalios ir ji buvo draugiška. Mes greitai ir lengvai tapome meilužiais. Negalėjau patikėti savo laime nei tuo, kad tai yra taip paprasta: būti draugais ir sugulovais, kartu juoktis, gerti ir patraukti dūmelį kitą žolės, drauge pamatyti šiek tiek pasaulio, o paskui išsiskirti be kaltinimų ir kaltės. Lengvai sutiksi, lengvai paliksi, pasakė ji, taip ir įvyko. Vėliau, mąstyda-

mas apie praeitį, svarsčiau, ar širdies kertelėje nesijaučiau apstulbintas to lengvumo, ar nesivyliau komplikacijų, įrodančių... ką? Gilumą, rimtumą? Nors, dievaži, gali būti sunku ir sudėtinga be jokio atperkančio gilumo ir rimtumo. Kur kas vėliau aš taip pat pastebėjau beklausiantį savęs, ar „Lengvai sutiksi, lengvai paliksi" nebuvo tam tikras būdas rasti atsakymą į tam tikrą klausimą, kurio aš tuščiai ieškojau. Bet tai tarp kitko. Ana buvo mano istorijos dalis, bet ne šitos istorijos.

Kai tai atsitiko, mano tėvai norėjo mane surasti, bet nežinojo, kur ieškoti. Esant tikrai neatidėliotinam atvejui – motinai gulint mirties patale – Užsienio reikalų ministerija, manau, būtų susisiekusi su ambasada Vašingtone, ir toji būtų informavusi Amerikos pareigūnus, o šie kreipęsi į policijos pajėgas, prašydami visoje šalyje rasti smagų saulėje įdegusį anglą, šiek tiek labiau pasitikintį savimi nei tada, kai atvyko į šalį. Šiais laikais tereikia parašyti žinutę.

Kai sugrįžau namo, motina negrabiai priglaudė mane prie savo pudruoto skruosto, nusiuntė maudytis ir išvirė man pietus, kurie vis dar buvo vadinami „mano mėgstamiausiais", ir aš priėmiau juos kaip tokius, kol kas neaiškindamas jai apie savo sumodernėjusio skonio receptorius. Paskui ji man padavė tuos kelis laiškus, kurie atėjo man nesant.

– Pirmiau atplėšk tuos du, – patarė.

Viršutiniame buvo trumpa žinutė iš Alekso. „Mielas Toni, – buvo rašoma jame. – Mirė Adrianas. Jis nusižudė. Aš skambinau tavo motinai ir ji pasakė, kad nežino, kur tu. Aleksas."

– Šūdas, – pirmą kartą nusikeikiau tėvų akivaizdoje.

– Labai apgailestauju, sūnau. – Tėvo žodžiai atrodė ne visai tinkami. Aš žvilgtelėjau į jį ir nejučia pagalvojau, ar plikė nėra paveldima – ar ji negali būti paveldėta.

Po būdingos kolektyvinės pauzės, kuri kiekvienoje šeimoje būna skirtinga, motina paklausė:

– Manai, taip atsitiko todėl, kad jis buvo per daug protingas?

– Aš neturiu statistinių duomenų, kaip intelektas susijęs su savižudybe, – atsakiau.

– Taip, Toni, bet tu supranti, ką aš turiu galvoje.

– Ne, tiesą sakant, visiškai nesuprantu.

– Na gerai, pasakysiu kitaip: tu esi protingas vaikas, bet ne toks protingas, kad galėtum panašiai pasielgti.

Aš žiūrėjau į ją nieko negalvodamas. Klaidingai padrąsinta mano žvilgsnio, ji kalbėjo toliau:

– Bet kai esi labai protingas, tai, manau, kas nors gali išmušti tave iš vėžių, jeigu nepasisaugosi.

Nenorėdamas veltis į panašius teorinius samprotavimus, atplėšiau kitą Alekso laišką. Jame buvo rašoma, kad Adrianas tai padarė labai meistriškai ir paliko išsamų savo poelgio paaiškinimą. Susitikime pasikalbėti. Gal bare prie Čaringo Kryžkelės viešbučio? Paskambink man. Aleksas.

Išsikroviau daiktus, papasakojau kelionės įspūdžius, vėl susipažinau su tvarka ir kvapais, mažais namų malonumais ir didele jų nuobodybe. Bet mintimis vis grįždavau prie tų nuoširdžiai nekaltų mūsų pokalbių, nuolat vykusių po to, kai Robsonas pasikorė palėpėje, tada, kai mūsų savarankiški gyvenimai dar nebuvo prasidėję. Filosofiniu požiūriu mums atrodė akivaizdu, kad savižudybė yra kiekvieno asmens teisė: logiškas poelgis susidūrus su nepagydoma liga ar senatve; herojiškas, susidūrus su kankini-

mais ar noru išgelbėti kitus nuo mirties; kerintis, kai esi apimtas įniršio dėl apviltos meilės (žr.: Didžioji Literatūra). Apgailėtinai niekingas Robsono poelgis netilpo nė į vieną iš šių kategorijų.

Nė į vieną iš jų netilpo nė Adrianas. Laiške, paliktame tyrėjui, jis paaiškino priežastį: kad gyvenimas yra dovana, kurios niekas neprašo; kad mąstančios asmenybės filosofinė pareiga yra ištyrinėti tiek gyvenimo prigimtį, tiek jo sąlygas; ir jeigu tas asmuo nusprendžia atsižadėti dovanos, kurios niekas neprašo, tai jo moralinė ir žmogiška pareiga yra ryžtis priimti šio sprendimo pasekmes. Gale buvo, galima sakyti, *quod erat demonstrandum**. Adrianas prašė tyrėjo jo pareiškimą paviešinti ir pareigūnas tuo pasirūpino.

– Kaip jis tai padarė? – ryžausi paklausti.

– Persipjovė venas vonioje.

– Dieve. Tai juk kaip... graikai, ar ne? Ar jie naudodavo nuodingąją maudą?

– Greičiau, sakyčiau, pavyzdingieji romėnai. Jie pjaudavosi venas. O jis žinojo, kaip tai daryti. Reikia įpjauti įstrižai. Jeigu pjauni tiesiai, gali netekti sąmonės, o žaizda užsivers ir į ją pateks užkratas.

– Gal tada tiesiog paskęsi.

– Net jeigu ir taip – tai tik antroji vieta, – pasakė Aleksas. – O Adrianui reikėjo pirmos. – Jis sakė tiesą: pirmo laipsnio diplomas, pirmos klasės savižudybė.

Jis nusižudė bute, kuriame gyveno su dviem draugais magistrantais. Tiedu buvo išvažiavę savaitgaliui, taigi Adrianas turėjo laiko pasiruošti. Jis parašė laišką tyrėjui, prismeigė prie durų raštelį: „Į VIDŲ NEITI, KVIESTI POLICIJĄ, ADRIANAS“,

* Tai ir reikėjo įrodyti. (Lot.)

prisileido vonią, užrakino duris, persipjovė riešus karštame vandenyje ir mirtinai nukraujavo. Jį surado po pusantros dienos.

Aleksas parodė man iškarpą iš *Cambridge Evening News*. „Tragiška „daug žadančio" jaunuolio mirtis". Ko gero, tą antraštę jie laikė nuolat surinktą. Tyrėjo išvada buvo tokia: Adrianas Finas (22) nusižudė „sutrikus protui". Prisimenu, kaip ta visuotinai priimta frazė mane įsiutino. Būčiau galėjęs prisiekti, kad Adriano protas buvo iš tų, kurie niekada nesutrinka. Tačiau teismo požiūriu, jeigu tu žudaisi, tai iš esmės esi išprotėjęs, bent jau tuo momentu, kai įvykdai tą aktą. Įstatymas, visuomenė ir religija – visi tvirtino, kad sveikas pilno proto žmogus negali nusižudyti. Gal tos instancijos baiminosi, kad savižudybės priežastys paneigs gyvenimo prigimtį ir vertę, kaip ją įtvirtino valstybė, mokanti tyrėjui algą? O jeigu tu vertinamas kaip laikinai išprotėjęs, tai tavo priežastys žudytis taip pat beprotiškos. Taigi abejoju, ar kas nors kreipė dėmesį į Adriano argumentus su nuorodomis į antikos ir dabarties filosofus apie tai, kad gyvenimo nutraukimo aktas yra aukščiau už niekingą neveiklumą ir pasidavimą viskam, kas tau gyvenime atsitinka.

Adrianas atsiprašė policininkų už sutrukdymą ir padėkojo tyrėjui už jo pareiškimo paviešinimą. Taip pat paprašė kūną kremuoti, o pelenus išbarstyti, nes greitas kūno sunaikinimas taip pat buvo aktyvus filosofo pasirinkimas, priimtinesnis nei gulėjimas aukštielninkam žemėje, laukiant, kol natūraliai supūsi.

– Ar tu buvai? Laidotuvėse?

– Manęs nekvietė. Ir Kolino ne. Tik šeima ir panašiai.

– Kokia mūsų nuomonė?

– Manau, kad tai šeimos reikalas.

– Aš ne apie tai. Kodėl jis taip padarė.

Aleksas gurkštelėjo alaus iš bokalo.

– Nors tu ką, negalėjau suprasti, ar tas sumautas reikalas yra siaubingai įspūdingas ar siaubingai nuostolingas.

– O dabar? Supranti?

– Gali būti ir taip, ir taip.

– Aš niekaip neįsikertu, – pasakiau, – ar tai baigtinis veiksmas – nesakau, kad egoistiškas, tiesiog liečiantis vien tik Adrianą – ar tame glūdi nepritarimas visiems aplinkiniams? Nepritarimas mums.

– Gali būti ir taip, ir taip.

– Liaukis kartojęs tą patį.

– Neįsivaizduoju, ką manė jo filosofijos dėstytojai. Ar jie jautė nors kokią atsakomybę. Šiaip ar anaip, jie juk lavino jo protą.

– Kada matei jį paskutinį kartą?

– Prieš kokius tris mėnesius iki to. Sėdėjo čia, kur dabar tu. Todėl ir pasiūliau šitą vietą.

– Vadinasi, važiavo į Čislherstą. Kaip jis atrodė?

– Linksmas. Patenkintas. Kaip visada, tik dar labiau. Kai atsisveikinome, pasakė, kad įsimylėjęs.

Ragana, pagalvojau. Jeigu pasaulyje yra moteris, kurią gali įsimylėti ir vis tiek manyti, kad gyvenimo verta atsisakyti, tai toji moteris yra Veronika.

– Ką jis apie ją pasakojo?

– Nieko. Žinai, koks jis buvo.

– Ar jis sakė, kad parašiau jam laišką ir pasiūliau susikišti jį į vieną vietą?

– Ne, bet tai manęs nestebina.

– Kas – tai, kad parašiau ar kad jis tau nepasakė?

– Na, ir viena, ir kita.

Aš niuktelėjau Aleksą, kad net alus išsipylė.

Namie, dar nespėjęs gerai apmąstyti to, ką išgirdau, turėjau atremti motinos klausimus.

– Ką sužinojai?

Papasakojau jai šį bei tą, kaip viskas įvyko.

– Vargšeliui policininkui buvo ne pyragai. Bet toks jų darbas. Gal jis turėjo bėdų su mergina?

Norėjau atsakyti: žinoma, jis draugavo su Veronika. Tačiau atsakiau tik tiek: „Aleksas sakė, kad jis buvo laimingas, kai jie paskutinį kartą matėsi."

– Tai kam jis tai padarė?

Papasakojau jai trumpą trumpos versijos versiją, praleisdamas tiesiogiai su tuo susijusius filosofų vardus. Mėginau paaiškinti apie neprašytos dovanos atsisakymą, apie veikimo pranašumą prieš pasyvią būtį. Išklausiusi visa tai, motina palingavo galva.

– Matai, aš sakiau tiesą.

– Apie ką tu, mama?

– Jis iš tikrųjų buvo per daug protingas. Jeigu esi toks protingas, gali įtikinti save padaryti bet ką. Tiesiog palieki sveiką protą nuošalyje. Protas jį atpalaidavo, todėl jis taip ir padarė.

– Taip, mama.

– Ar tai viskas, ką gali pasakyti? Vadinasi, jam pritari?

Nutylėjau, kad neprarasčiau kantrybės.

Per kelias kitas dienas mintyse apėjau visus Adriano mirties kampus ir užkampius. Nors pats vargu ar galėjau tikėtis atsisveikinimo laiško, bet buvau nusivylęs dėl Kolino ir Alekso. Ir ką man dabar manyti apie Veroniką? Adrianas ją mylėjo ir vis dėlto nusižudė: kaip tai paaiškinti? Daugumai mūsų pirmoji meilė, net jeigu ji nelaiminga – galbūt būtent tada, kai ji nelai-

minga, – teikia viltį, jog egzistuoja kažkas, kas įteisina, kas apgina gyvenimą. Ir nors vėlesni metai šį požiūrį gali keisti, ir kai kas visai jo atsižada, pirmoji meilė yra su niekuo nepalyginama, ar ne? Sutinkat?

Bet Adrianas su tuo nesutiko. Gal jeigu tai būtų buvusi kita moteris... o gal ir ne – Aleksas juk paliudijo, koks Adrianas buvo pakylėtas per paskutinį jų susitikimą. Ar per tuos kelis mėnesius atsitiko kas nors siaubinga? Bet jeigu būtų taip buvę, Adrianas nebūtų nutylėjęs. Jis buvo mūsų tiesos ieškotojas ir filosofas: tos priežastys, kurias jis paminėjo, buvo tikrosios jo priežastys.

Pamažu nustojau kaltinęs Veroniką už tai, kad nepajėgė išgelbėti Adriano, ir ėmiau jos gailėtis: džiūgavo sėkmingai išsimainiusi ir kas dabar? Ar man dera pareikšti jai užuojautą? Bet ji nepatikės mano nuoširdumu. Jeigu mėginsiu ją surasti, tai ji arba neatsilieps, arba taip viską susuks, kad aš visai nieko nebesusigaudysiu.

Ilgainiui vis dėlto ėmiau gaudytis. Tai yra suprasti Adriano motyvus, juos gerbti ir jais žavėtis. Jis buvo gilesnio proto ir griežtesnio būdo nei aš. Logiškai mąstė, o paskui elgėsi remdamasis logiška išvada. Tačiau daugelis iš mūsų, įtariu, daro priešingai: priima instinktyvų sprendimą, paskui kuria priežasčių infrastruktūrą jam pateisinti. O rezultatą pavadina sveiku protu. Ar aš maniau, kad Adriano poelgyje glūdėjo nepritarimas aplinkiniams? Ne. Bent jau, esu tikras, jis neturėjo to omenyje. Adrianas traukė žmones, bet niekada nesielgė taip, lyg siektų įgyti sekėjų. Jis tikėjo, kad mes pajėgūs kliautis savo protu. Ar jis „džiaugėsi gyvenimu“, kaip daro, ar bent stengiasi daryti, dauguma mūsų, ar jis išvis gyveno? Galbūt, o gal jautė kaltę ir graužėsi, kad jo poelgiai neatitinka įsitikinimų.

Bet niekas iš to, kas išvardyta, nepaneigia fakto, jog vis dėlto tai, kaip Aleksas sakė, siaubingas nuostolis.

Po metų Kolinas ir Aleksas pasiūlė susitikti. Per Adriano mirties metines visi trys susitikome Čaringo Kryžkelės viešbutyje išgerti, o paskui nuėjome papietauti į indų restoraną. Stengėmės atmintyje prikelti ir pagerbti savo draugą. Prisiminėme, kaip jis senukui Džo Hantui įrodė, kad šis nebetinka darbui, ir paaiškino Filui Diksonui apie Erosą ir Tanatą. Mes jau kūrėme praeities istorijas. Prisiminėme, kaip džiaugėmės sužinoję, kad Adrianas gavo stipendiją mokytis Kembridže. Suvokėme, kad nors jis lankėsi visų mūsų namuose, nė vienas iš mūsų nebuvome pas jį, ir kad mes nežinome – ar išvis kada klausėme? – kuo užsiima jo tėvas. Viešbučio bare kėlėme už jį vyno taures, o baigiantis pietums – alaus bokalus. Išėję lauk plekšnojome vienas kitam per petį ir prisiekėme kasmet susitikti pažymėti jo mirties datos. Bet mūsų gyvenimai jau bėgo į skirtingas puses ir bendri prisiminimai apie Adrianą nepajėgė išlaikyti mūsų drauge. Galbūt tokią akivaizdžią mirtį buvo lengviau išbraukti iš atminties. Jo mirtis buvo labiau pamokoma nei „tragiška“, kaip savo įprastiniu stiliumi tvirtino Kembridžo laikraštis – tad gana greitai jis dingo mums iš akių, įsiurbtas laiko ir istorijos tėkmės.

Per tą laiką jau buvau išėjęs iš namų ir pradėjęs dirbti stažuotoju meno vadybos srityje. Tada sutikau Margaritą. Mes susituokėme ir po trejų metų gimė Suzana. Nusipirkome nedidelį namuką už didelį kreditą. Kasdien važinėjau į Londoną. Mano stažuotė

virto ilga karjera. Gyvenimas bėgo. Vienas anglas yra pasakęs, kad santuoka yra ilgai trunkantis valgymas, kai pudingas paduodamas iš pradžių. Manau, kad tai gerokai per ciniškas apibūdinimas. Aš džiaugiausi savo vedybiniu gyvenimu, kuris – mano nelaimei – buvo gal pernelyg ramus, pernelyg taikus. Po dešimties metų Margarita pabėgo pas restorano savininką. Jis man nepatiko, juolab jo maistas, bet ar galėjo būti kitaip, kaip manot? Suzės globą pasidalinome perpus. Laimė, mūsų išsiskyrimas jos, regis, per daug nepaveikė ir, kaip dabar suprantu, aš niekada jai netaikiau savosios skriaudos teorijos.

Po skyrybų turėjau keletą romanų, bet nieko rimto. Visada papasakodavau Margaritai apie savo naują draugę. Tuo laiku tai buvo visiškai natūralus dalykas. Dabar kartais svarstau, ar tuo nenorėjau sukelti jai pavydo arba galbūt apsisaugoti, kad naujas ryšys nepasidarytų per daug rimtas. Be to, ištuštėjusiame savo gyvenime vis nusigriebdavau kokių idėjų, kurias vadinau „projektais", kad įtikinamiau skambėtų. Nė viena iš jų nedavė jokių vaisių. Tiek to, tai nesvarbu, bent jau šiai mano istorijai.

Suzė užaugo ir žmonės pradėjo vadinti ją Suzana.

Kai jai sukako dvidešimt ketveri, aš palydėjau ją per metrikacijos įstaigos salę. Kenas yra gydytojas, dabar jie turi du vaikus – mergaitę ir berniuką. Nuotraukose, kurias nešiojuosi piniginėje, jie visada mažesni negu yra. Tai, aš manau, normalu ir net „filosofiniu požiūriu akivaizdu". Bet vis pagauni save kartojant: „Jie taip greitai auga, ar ne?", nors iš tikrųjų galvoji: dabar man laikas bėga greičiau.

Antrasis Margaritos vyras pasirodė esąs ne toks jau taikus. Jis metė ją dėl labai į ją panašios, bet dešimčia lemtingųjų metų jaunesnės. Mudu gražiai bendraujame, susitinkame per šeimos

šventes ir kartais kartu pietaujame. Kartą po kelių taurių ji pasidarė sentimentali ir pasiūlė man vėl būti kartu. Dar ne tokių dalykų pasitaiko, taip man paaiškino. Be abejo, pasitaiko, bet per tiek laiko aš jau buvau įsivedęs sau mielą tvarką ir džiaugiausi vienatve. Porą kartų tarėmės kartu praleisti atostogas, bet, manau, kiekvienas tikėjomės, kad viską suplanuos ir bilietus bei viešbučius užsakys kitas. Taigi iš to nieko neišėjo.

Dabar aš jau išėjęs į pensiją. Turiu nuosavą butą. Susitikinėju su keliais išgeriančiais bičiuliais ir palaikau ryšį su keliomis draugėmis – platonišką, žinoma. (Jos taip pat ne šitos istorijos dalis.) Esu vietinės istorijos draugijos narys, nors tai, ką metalo detektoriai ištraukia į žemės paviršių, mane jaudina ne taip smarkiai kaip kitus. Prieš kažkiek laiko savanoriškai įsteigiau bibliotekėlę vietos ligoninėje. Einu per skyrius dalindamas, rinkdamas, siūlydamas knygas. Taip užsimirštu, be to, smagu daryti ką nors naudinga, taip pat sutinku naujų žmonių. Ligonių, žinoma, taip pat ir mirštančių. Bent jau nepasiklysiu ligoninėje, kai ateis mano laikas.

Tai ir yra gyvenimas, ar ne? Šiek tiek pasiekimų ir šiek tiek nusivylimų. Man buvo įdomu, nors neapmaudausiu ir nesistebėsiu, jeigu kam pasirodys ne itin. Galbūt tam tikra prasme Adrianas žinojo, ką daro. Bet sakau tai ne todėl, kad savo gyvenime būčiau ką nors praleidęs.

Aš išlikau gyvas. „Jis liko gyvas ir galėjo viską papasakoti", – juk taip sako žmonės, ar ne? Istorija nėra nugalėtojų melai, kaip aš kartą sklandžiai, bet neįtikinamai suformulavau senukui Džo Hantui. Dabar aš tai žinau. Tai veikiau išgyvenusiųjų prisiminimai, ir dauguma jų nėra nei nugalėtojai, nei pralaimėjusieji.

ANTRA DALIS

Gyvenimui bėgant tikiesi šiek tiek poilsio, ar ne taip? Manai, kad esi jo nusipelnęs. Bent jau aš taip maniau. Bet paskui pradedi suprasti, kad atlygis už nuopelnus gyvenimui nė motais. Taip pat, kai esi jaunas, tariesi įsivaizduojąs, kokius skausmus ir nykumą tau atneš senatvė. Įsivaizduoji save vienišą, išsiskyrusį, našlį; vaikus, augančius toli nuo tavęs, mirštančius draugus. Įsivaizduoji, kaip netenki padėties, geismų ir pats nebesi geidžiamas. Gali žengti toliau ir įsivaizduoti, kaip ateina mirtis, kurią, kad ir kokią draugiją būtum aplink save sutelkęs, turi pasitikti vienas. Bet tai vis žvelgimas į ateitį. Tu niekada nežvelgi į ateitį ir neįsivaizduoji savęs, žiūrinčio iš to ateities taško atgal. Besimokančio naujų emocijų, kurias atneša laikas. Atrandančio, pavyzdžiui, kad, mažėjant gyvenimo liudininkų, mažėja patvirtinimų, vadinasi, ir tikrumo, kas tu esi ar buvai. Net jeigu stropiai viską užsirašinėjai – raštu, balsu, nuotraukomis – gali paaiškėti, jog pasirinkai ne tą apskaitos būdą. Kokį posakį Adrianas mėgdavo cituoti? „Istorija yra žinomybė, atsirandanti atminties netobulumų ir dokumentų netikslumų susikirtimo taške.“

Aš vis dar skaitau daug istorinių knygų ir, be abejo, sekiau visą oficialią istoriją, vykusią mano gyvenamuoju laikotarpiu: komunizmo žlugimą, ponios Tečer fenomeną, rugsėjo 11-osios atakas, globalinį atšilimą – vienu metu jausdamas natūralią baimę, susirūpinimą ir nedrąsią viltį. Bet visa tai vertindavau nevienodai ir niekada iki galo nebūdavau tikras, kaip esu tikras dėl įvykių Graikijoje, Romoje, Britų imperijoje ar Rusijoje per revoliuciją. Gal tiesiog istorija, kuriai yra daugmaž pritarta, man atrodo patikimesnė. O gal tai vėl tas pats paradoksas: istorija, kuri vyksta prieš pat mūsų nosis, turėtų būti aiškiausia, bet vis dėlto ji atrodo labiausiai išskydusi. Mes gyvename laike – jis mus turi ir jis mus kuria, ir istorija matuotina laiku, ar ne? Bet jeigu mes nesuprantame laiko, nesuvokiame jo greičio ir judėjimo į priekį paslapčių, tai ką kalbėti apie istoriją – netgi mūsų mažą, asmeninę, beveik nedokumentuotą jos atkarpėlę?

Kai mes jauni, kiekvienas trisdešimtmetis atrodo pagyvenęs, o penkiasdešimtmetis – seniena. Ir laikas, bėgantis pro šalį, patvirtina, kad mes ne taip jau smarkiai klydome. Tie amžiaus skirtumai, tokie esminiai ir milžiniški jaunystėje, pamažu suyra. Viskas baigiasi tuo, kad visi imame priklausyti tai pačiai nebe jaunimo kategorijai. Man tai niekada nebuvo labai svarbu. Tačiau ši taisyklė turi išimčių. Kai kuriems žmonėms jaunystėje įsitvirtinę skirtumai niekada iš tikrųjų nedingsta: vyresnis visada lieka vyresnis, nors abu jau žilabarzdžiai skrabalai. Kai kuriems, tarkime, penkių mėnesių skirtumas reiškia, kad vienas jų visada nesveikai įsivaizduos esąs protingesnis ar protingesnė ir labiau nusimanantis už kitą, kad ir kokie būtų įrodymai, bylojantys priešingai.

Arba, geriau pasakius, taip įsivaizduos *būtent* dėl tų įrodymų, bylojančių priešingai. *Būtent* dėl to, kad bet kuriam objektyviam stebėtojui iš šalies visiškai aišku, jog svarstyklės pakrypo jaunesniojo asmens pusėn, kitas dar įnirtingiau tiki savo pranašumu. Dar neurotiškiau.

Aš, beje, vis dar dažnai klausausi Dvoržako. Ne tiek simfonijų, kiek dabar mėgstamesnių styginių kvartetų. O Čaikovskis pasirodė esąs vienas iš tų genijų, kurie žavi jaunystėje, išsaugo savo galią amžių įpusėjus, bet vėliau pradeda erzinti arba tiesiog pasidaro nebe tokie reikalingi. Nenoriu pasakyti, kad ji buvo teisi. Kuo blogas genijus, kuris žavi jaunimą. Veikiau gal kažkas blogai jaunimui, kuris nesugeba žavėtis genijumi. Tarp kitko, aš nemanau, kad „Un Homme et Une Femme" garso takelis yra genialus kūrinys. Ir tada taip nemaniau. Retsykiais aš prisimenu Tedą Hjuzą ir šypsausi, juk, kaip pasirodė, jis vis dėlto nepristigo gyvūnų.

Aš gerai sutariu su Suze. Bent jau neblogai. Tik bėda, kad jaunoji karta nebejaučia poreikio ar net pareigos palaikyti ryšio. Bent jau pasimatymas į ryšio sampratą neįeina. Tėčiui užteks elektroninio laiško, gaila, kad jis neišmoko taip bendrauti. Taip, jis jau išėjo į pensiją, vis dar kuičiasi prie savo paslaptingų „projektų", kažin ar kada kurį nors užbaigs, bet tai bent jau neleidžia apkerpėti smegenims ir yra geriau nei golfas, beje, praeitą savaitę žadėjome užsukti, bet kažkas sutrukdė. Tikiuosi, kad jam nebus Alzheimerio, to aš labiausiai bijau, nes mama, ko gero, nenorės jo vėl

priimti, ar ne? Ne: aš perdedu, iškreipiu. Suzė taip nemano, esu tuo tikras. Kai gyveni vienas, savigailos ir paranojos akimirkos neišvengiamos. Mes su Suze gražiai sugyvenam.

Mūsų bičiulė – sakau taip iš įpratimo – nors mudu su Margarita jau ilgiau gyvename išsiskyrę negu gyvenome susituokę, – turėjo sūnų, kuris grojo pankų roko grupėje. Aš paklausiau, ar ji girdėjo kokią nors jų dainą. Ji paminėjo vieną: „Kiekviena diena yra sekmadienis". Prisimenu, kaip smagiai juokiausi, kad anų laikų paaugliškas nuobodulys eina iš kartos į kartą. Ir kad ta pati sąmojinga frazė padeda nuo jo pabėgti. Tie žodžiai „Kiekviena diena – sekmadienis" sugrąžino mane į mano paties sąstingio metus ir tą kankinantį prasidėsiančio gyvenimo laukimą. Paklausiau mūsų bičiulės, ką grupė dar dainuoja. Nieko, atsakė ji, tą vieną, vienintelę savo dainą. Tai kas ten toliau? – klausiu. Apie ką tu? Na, kokia kita dainos eilutė? Tu turbūt nesupratai, ką? – sako. Tai ir yra visa daina. Jie kartoja tą eilutę vėl ir vėl, kol daina pati išsikvepia. Prisimenu, nusišypsojau. „Kiekviena diena – sekmadienis" – visai nebloga būtų epitafija, ar ne?

Tai buvo pailgas baltas vokas su mano pavarde ir adresu „langelyje". Nežinau, kaip jūs, bet aš niekada neskubu tokių vokų plėšti. Kadaise jie man reikšdavo kokią nors naują skausmingą mano skyrybų stadiją, gal todėl aš jais nebepasitikiu. Šiais laikais juose galėjo būti mokesčių kvitas už kelias apgailėtinai menkai apsimokančias akcijas, kurių nusipirkau išėjęs į pensiją, arba dar vienas prašymas iš mano remiamos labdaros organizacijos. Taigi aš

užmiršau apie jį iki kitos dienos, kai ėmiausi rinkti išmestus popierius – visus iki paskutinio voko – pakartotiniam naudojimui. Paaiškėjo, jog tai laiškas iš man negirdėtos advokatų kontoros „Messrs Coyle, Innes & Black“. Kažkokia Eleonora Mariot rašė man „P. Saros Ford (velionės) nuosavybės klausimu“. Ne iš karto susigaudžiau.

Mes remiamės tokiomis lengvabūdiškomis prielaidomis, ar jūs taip nemanot? Pavyzdžiui, kad atmintis lygu įvykiai plius laikas. Bet juk viskas vyksta daug keisčiau. Kažkas pasakė, kad atmintis yra tai, ką tarėmės pamiršę. Juk turėtų būti akivaizdu, kad laikas veikia ne kaip fiksatorius, o kaip tirpiklis. Tačiau toks įsivaizdavimas mums netinka, jis nenaudingas, nes nepadeda mums gyventi, todėl mes jo atsisakome.

Buvau prašomas patvirtinti adresą ir atsiųsti paso fotokopiją. Taip pat informuojamas, kad paveldėjau penkis šimtus svarų ir du „dokumentus“. Man visa tai pasirodė labai keista. Visų pirma, gaunu palikimą iš kažko, kieno pavardės niekada negirdėjau arba visiškai ją užmiršau. Ir penki šimtai svarų labai neįprasta suma. Daugiau negu nieko, bet mažiau negu šis tas. Kad bent žinočiau, kada ponia Ford parašė testamentą. Nors jeigu tai įvyko seniai, tai reikštų, kad suma yra ženkliai padidėjusi, ir būtų dar nesuprantamiau.

Aš patvirtinau savo egzistavimą, autentiškumą bei gyvenamąją vietą ir nusiunčiau įrodymui fotokopiją. Paklausiau, ar galėčiau sužinoti testamento datą. Paskui vieną vakarą atsisėdęs bandžiau iš atminties prikelti tą gėdingą maždaug

keturiasdešimties metų senumo savaitgalį Čislherste. Ieškojau tenai kokios nors akimirkos, įvykio ar pastabos, kuri būtų buvusi verta pripažinimo ar atlygio. Tačiau mano atmintis ilgainiui buvo virtusi mechanizmu, išmetančiu tuos pačius tariamai tikrus faktus su nedideliais nukrypimais. Stengiausi įsižiūrėti į praeitį, laukiau, mėginau gudrumu nuvilioti atmintį kita kryptimi. Niekas negelbėjo. Aš buvau tas kažkas, kuris maždaug metus draugavo su ponios Saros Ford (velionės) dukra ir kurį globėjiškai priėmė jos vyras, iš aukšto stebėjo jos sūnus ir apie pirštą vyniojo jos duktė. Tuo metu visa tai priėmiau skausmingai, bet vargu ar dėl to motinai vertėjo atsiprašyti penkių šimtų svarų sumos pavidalu.

Be to, tas skausmas truko neilgai. Kaip minėjau, turiu stiprų savisaugos instinktą. Man pavyko išstumti Veroniką iš širdies ir iš gyvenimo. Taigi, kai laikas pasiskubino pernešti mane į vidutinį amžių ir aš pradėjau žvalgytis atgal, kaip klostėsi mano gyvenimas, svarstydamas kelius, kuriais nenuėjau, tuos užliūliuojančius, griaunančius iš vidaus „o kas, jeigu“, tai niekada nebandžiau įsivaizduoti – ne tik šviesiomis, bet net ir tamsiomis spalvomis – kaip viskas būtų buvę su Veronika. Ana – taip, Veronika – ne. Ir aš niekada nesigailėjau metų, pragyventų su Margarita, nors ir išsiskyrėme. Kad ir kaip stengiausi – o tai nebuvo labai sunku, – retai įsivaizduodavau kitokį gyvenimo scenarijų negu manasis. Nemanau, jog tai yra savęs raminimas, veikiau vaizduotės stoka, ambicingumas ar dar kas. Manau, tiesa yra ta, kad aš – tikrai – nesu niekuo išsiskiriantis, kad būčiau nugyvenęs gyvenimą kažkaip kitaip, o ne taip, kaip iš tiesų nugyvenau.

Prieš skaitydamas advokatės laišką, apžiūrėjau priedą – ilgą, gelsvą voką su mano pavarde ant jo. Nors tą rašyseną buvau matęs tik vieną kartą gyvenime, aš ją atpažinau. Gerbiamam Antoniui Vebsteriui – raidžių kojelės su mažyčiais užraitymais sugrąžino mane į praeitį ir prieš akis iškilo moteris, kurią pažinojau tik vieną savaitgalį. Moteris, kurios rašysena, labiau savo pasitikėjimu nei forma, bylojo apie tai, kad ji galbūt buvo „pakankamai neįprasta“ ir galėjo padaryti ką nors tokio, ko aš negalėčiau. Tačiau kad ir kas tai būtų buvę, aš to nežinojau ir negalėjau nuspėti. Voko priekyje, pačiame centre, buvo priklijuotas gabaliukas lipniosios juostelės. Maniau, kad ji eis ir per voko nugarėlę, kaip papildoma apsauga, bet juostelė prie pat voko viršaus buvo nukirpta. Matyt, laiškas kažkada buvo prie ko nors prikabintas.

Galiausiai aš jį atplėšiau ir perskaičiau. „Mielas Toni, manau, kad šis priedas turėtų priklausyti jums. Adrianas visada šiltai kalbėdavo apie jus ir gal tai bus įdomus ir, tikiuosi, neskausmingas senos praeities atminimas. Taip pat palieku jums šiek tiek pinigų. Gal tai pasirodys nesuprantama, bet, atvirai kalbant, aš ir pati nelabai supaisau savo motyvų. Šiaip ar taip, apgailestauju, kad mano šeima anuomet taip su jumis elgėsi, ir linkiu jums kuo geriausios kloties, net ir iš kapo duobės. Jūsų Sara Ford. P. S. Gal tai skamba keistai, bet aš manau, kad paskutiniai jo gyvenimo mėnesiai buvo laimingi.“

Advokatė paprašė atsiųsti banko rekvizitus, kad palikimo suma galėtų būti išmokėta tiesiogiai. Ji pridūrė pridedanti tik vieną iš dviejų man paliktų „dokumentų“. Kitą turinti ponios Ford dukra. Štai kodėl, supratau, buvo nukirpta lipnioji juostelė. Ponia Mariot šiuo metu stengiasi atgauti šį antrąjį objektą. O ponios

Ford testamentas, dėl kurio aš teiravęsis, buvo parašytas prieš penkerius metus.

Margarita mėgdavo sakyti, kad yra dvi moterų rūšys: tos, kurios matomos kiaurai, ir tos, kurios nešioja paslaptį. Ir kad tai yra svarbiausia, ką vyrai išsyk pajunta, ir svarbiausia, kas juos patraukia arba ne. Vienus traukia vieno tipo moterys, kitus kito. Margarita – man nereikia to sakyti – buvo kiaurai matoma, bet kartais ji pavydėdavo toms, kurios nešiojo paslaptį ar apsimesdavo jos apgaubtos.

– Tu man patinki tokia, kokia esi, – kartą jai pasakiau.

– Bet juk tu mane dabar pažįsti kaip nuluptą, – atsakė ji. – Mes jau vedę šešeri ar septyneri metai. Argi nenorėtum, kad būčiau nors truputėlį... mažiau pažįstama?

– Aš nenoriu, kad tu būtum paslaptinga. Man turbūt tai nepatiktų. Tai tik fasadas, žaidimas, būdas įvilioti vyrą į spąstus, antraip paslaptinga moteris būtų paslaptis net jai pačiai, o tai jau visų blogiausia.

– Kalbi kaip pasaulio matęs vyras.

– Tikrai ne, – atsakiau, žinoma, suprasdamas, kad ji mane erzina. – Aš gyvenime pažinojau ne tiek jau daug moterų.

– „Nedaug išmanau apie moteris, bet žinau, kokios man patinka“?

– Aš to nesakiau ir net neturėjau galvoje. Bet, manyčiau, kaip tik todėl, kad pažinojau jų palyginti nedaug, aš turiu apie jas savo nuomonę. Ir žinau, kas man jose patinka. Jeigu būčiau pažinojęs daugiau, būtų sunkiau susivokti.

– Nelabai dabar suprantu, ar man jaustis pamalonintai, ar ne.

Visa tai, žinoma, buvo anksčiau, kai mūsų santuoka dar nebuvo pradėjusi irti. Bet ji nebūtų išsilaikiusi ilgiau, jeigu Margarita būtų buvusi paslaptingesnė, galiu jus – ir ją – tuo užtikrinti. Ir ilgainiui kažkokios jos savybės persidavė man. Pavyzdžiui, jeigu nebūčiau jos pažinojęs, tai būčiau pradėjęs kantriai susirašinėti su advokate. Bet aš nenorėjau ramiai laukti kito voko su „langeliu" ir paskambinęs poniai Eleonorai Mariot pasiteiravau apie kitą dokumentą.

– Testamente jis apibūdintas kaip dienoraštis.

– Dienoraštis? Rašytas ponios Ford?

– Ne. Tuoj patikrinsiu pavardę. – Pauzė. – Adriano Fino.

Adrianas! Kaip jo dienoraštis atsidūrė pas ponią Ford? Bet šito advokatės nepaklausi. Tad tik pasakiau: „Tai draugas." Ir pridūriau: „Greičiausiai laiškas, kurį man atsiuntėte, buvo prisegtas prie jo."

– Šito nežinau.

– Ar jūs jį matėte?

– Ne, nemačiau. – Jos atsakymuose įžvelgiau veikiau deramą atsargumą nei nenorą padėti.

– Ar Veronika paaiškino, kodėl nenori jo atiduoti?

– Ji sakė, kol kas nepasiruošusi su juo išsiskirti.

– Suprantu. Bet jis priklauso man?

– Jis neabejotinai užrašytas jums testamentu.

Hm. Kažin, svarsčiau, ar tarp tų dviejų teiginių esama kokios įstatymo vingrybės.

– Ar žinote, kaip jis... pas ją atsidūrė?

– Kaip suprantu, pastaraisiais metais ji gyveno šalia motinos. Sakė, paėmusi keletą daiktų saugoti, jeigu kartais namus apiplėštų. Papuošalus, pinigus, dokumentus.

– Ar tai teisėta?

– Na, tai neteisėta. Tačiau apdairu.

Atrodė, kad mes nė kiek nesistumiame į priekį.

– Kalbėkime tiesiai. Ji privalėjo šį dokumentą, šį dienoraštį, įteikti jums. Jūs jo paprašėte ir ji atsisakė jums jį atiduoti.

– Kol kas taip, padėtis būtent tokia.

– Galite man duoti jos adresą?

– Turiu pirmiau jos atsiklausti.

– Tai gal malonėsite tai padaryti?

Ar pastebėjote, kad, kalbėdami su tokiais žmonėmis kaip advokatai, po kurio laiko pradedate kalbėti svetimu balsu ir pokalbį užbaigiate visai kaip jie?

Kuo mažiau laiko lieka gyventi, tuo mažiau norisi jį gaišti. Tai juk logiška, ar ne? Nors tai, kaip panaudojate sutaupytas valandas... ką gi, tai dar vienas dalykas, kurio jūs nebuvote numatę jaunystėje. Pavyzdžiui, daug laiko aš praleidžiu tvarkydamasis, nors anaiptol nesu netvarkingas. Tačiau tai yra vienas iš kuklių amžiaus malonumų. Aš stengiuosi palaikyti tvarką ir švarą; rūšiuoju atliekas, valau ir dekoruoju butą, kad jis neprarastų vertės. Aš surašiau testamentą ir mano santykiai su dukra, žentu, anūkais ir buvusia žmona yra jeigu ne tobuli, tai bent nusistovėję. Arba aš save tuo įtikinau. Aš pasiekiau taikingumo, netgi ramybės būseną. Todėl kad susitvarkau su daiktais. Nemėgstu netvarkos ir nemėgstu jos palikti po savęs. Pasirinkau kremavimą, jeigu jums įdomu.

Taigi aš vėl paskambinau poniai Mariot ir paprašiau kito ponios Ford vaiko, sūnaus Džono, kontaktų. Paskambinau Marga-

ritai ir pakviečiau kartu papietauti. Taip pat susitariau susitikti su savo advokatu. Ne, čia aš per daug pretenzingai pasakiau. Esu tikras, kad Brolis Džekas turi žmogų, kurį gali vadinti „savo advokatu“. Mano atveju tai vietinis raštvedys, surašęs mano testamentą. Jis turi kontorėlę virš gėlių krautuvės ir atrodo puikiai viską išmanantis. Man jis patiko dar ir todėl, kad nemėgino manęs vadinti vardu ir nepasiūlė vardu kreiptis į jį. Taigi jis man yra T. Dž. Ganelis ir aš nesuku sau galvos, ką jo inicialai galėtų reikšti. Žinote, kas man būtų siaubinga? Jeigu nukaršęs gulėčiau ligoninėje ir seselės, kurių nesu gyvenime pažinojęs, vadintų mane Antoniu, ar dar blogiau – Toniu. Duokite, suleisiu jums vaistukų į ranką, Toni. Ar tuštinotės, Toni? Žinoma, tuo laiku, kai tai vyks, perdėtas seselių familiarumas gal jau nebus pats didžiausias mano rūpestis, bet vis tiek.

Susipažinęs su Margarita, aš padariau vieną keistą dalyką. Išbraukiau Veroniką iš savo gyvenimo istorijos. Apsimečiau, kad Ana buvo mano pirmoji rimta mergina. Žinau, kad dauguma vyrų padidina savo turėtų merginų ir seksualinių kontaktų skaičių, bet aš padariau priešingai. Nubrėžiau liniją ir pradėjau iš naujo. Margarita buvo kiek nustebusi, kad aš buvau toks lėtapėdis – ne tiek nekaltybės praradimo, kiek rimtų santykių prasme, bet taip pat, kaip man tuo metu atrodė, ir susižavėjusi. Ji užsiminė, kad drovumas vyrą puošia.

Keistumas buvo tas, kad man nesunku buvo pateikti tokią istorijos versiją, nes aš pats ją sau tokią pasakojau. Laikas su Veronika man atrodė prarastas – ir dėl jos paniekos, ir mano pažeminimo – ir aš išbraukiau jį iš savo įrašų. Neišsaugojau jokių laiškų,

pasilikau tik vieną nuotrauką, bet ir į ją nebuvau pažvelgęs jau amžinybę. Tačiau, praėjus metams ar dvejiems po vestuvių, kai pasijutau tvirčiau ir buvau visiškai tikras dėl mūsų santykių, aš pasakiau Margaritai tiesą. Ji paklausė to, ko reikėjo paklausti, ir viską suprato. Paprašė parodyti nuotrauką – tą, kuri buvo daryta Trafalgaro aikštėje, – ištyrinėjo ją, palingavo galva ir nieko nepasakė. Aš apsidžiaugiau. Ir ko aš galėjau tikėtis, nebent komplimentų savo buvusiai merginai. O to tikrai nenorėjau. Man tik rūpėjo išsivaduoti iš praeities ir kad Margarita man atleistų už savotišką melą. Ji taip ir padarė.

Ponas Ganelis yra ramus, prakaulus vyriškis, nemėgstantis aušinti burnos. Pagaliau jo tyla klientams kainuoja tiek pat, kiek kalbėjimas.

– Pone Vebsteri.

– Pone Ganeli.

Taip mes „poninome“ vienas kitą dar keturiasdešimt penkias minutes, ir per tą laiką jis suteikė man profesionalų mokamą patarimą. Eiti į policiją ir įtikinėti juos pareikšti kaltinimą vagyste brandaus amžiaus moteriai, kuri neseniai neteko motinos, būtų, jo manymu, kvaila. Man tai patiko. Ne pats patarimas, bet tai, kaip jis jį suformulavo. „Kvaila“ skamba daug geriau negu „nepatartina“ ar „nedera“. Taip pat jis man patarė nespausti ponios Mariot.

– Argi spaudimas advokatams nėra natūralus dalykas, pone Ganeli?

– Jeigu spaudžiantysis yra jo klientas, tada taip. Bet šiuo atveju sąskaitas moka Fordų šeima. Ir jūs net neįsivaizduojate, kaip lengvai laiškai atsiduria aplanko gale.

Aš apžvelgiau kreminės spalvos kambarį: gėlių vazonai, lentynos su autoritetingais teisės šaltiniais, blankus Anglijos peizažo atspaudas ir – na, žinoma! – kartotekos dėžutės. Ir vėl atsisukau į poną Ganelį.

– Kitaip tariant, kad ji nepradėtų manyti, kad aš koks psichas.

– O ne, ji niekada taip nepamanytų, pone Vebsteri. Ir „psichas“ nėra įteisintas terminas.

– Kaip pasakytumėt jūs?

– Kompromisas būtų „įkyrus“. Tai gana stiprus žodis.

– Gerai. Dar vienas dalykas. Kiek laiko užtruks paveldėjimo perdavimas?

– Tiesus klausimas... aštuoniolika mėnesių, dvejus metus.

Dvejus metus! Tiek laukti dienoraščio aš nebuvau pasiryžęs.

– Matote, pirmiausia imiesi pagrindinio dalyko, bet visada atsiranda, kas sugaišina. Pamestas vardinis akcijos savininko pažymėjimas. Mokesčių sumos derinimas. Kartais pasimetantys laiškai.

– Arba atsiduriantys aplanko gale.

– Ir taip atsitinka, pone Vebsteri.

– Daugiau nieko negalite patarti?

– Jumis dėtas atsargiau elgčiausi su žodžiu „vagystė“. Tai reikalo eigą gali išmušti iš pusiausvyros.

– O kaip tada vadintina tai, ką ji padarė? Priminkite man, kaip teisininkai sako, kai kas nors yra aišku kaip dieną.

– *Res ipsa loquitur**?

– Būtent.

Ponas Ganelis patylėjo.

* Daiktas kalba pats už save. (Lot.)

– Na, kriminalinės bylos retai atsiduria ant mano stalo, bet, kalbant apie vagystę, kiek pamenu, vartojama frazė „ketinimas ilgam atskirti“ savininką nuo pavogto daikto. Gal galite man atskleisti, kokie yra ponios Ford ketinimai ar koks apskritai jos nusiteikimas?

Aš nusijuokiau. Prieš keturiasdešimt metų aš jau bandžiau atskleisti Veronikos nusiteikimą, tad, matyt, mano juokas nuskambėjo ne visai deramai, o ponas Ganelis nestokojo įžvalgumo.

– Nenoriu kišti nosies, kur nereikia, pone Vebsteri, bet ar praeityje tarp jūsų ir ponios Veronikos Ford neįvyko ko nors, kas būtų tiesiogiai susiję su šiuo reikalu ir kas ilgainiui būtų galėję baigtis civiliniu ar net kriminaliniu ieškiniu?

Tarp manęs ir ponios Veronikos Ford? Staiga, man bežiūrint į ant stalo stovinčių, matyt, šeimos nuotraukų nugarėles, prieš akis iškilo vienas savotiškas prisiminimas.

– Jūs padėjote man viską pamatyti aiškiau, pone Ganeli. Siųsdamas jums apmokėtą sąskaitą padengsiu pašto išlaidas.

Jis nusišypsojo.

– Tiesą sakant, į tai mes iš tiesų atkreipiame dėmesį. Tam tikrais atvejais.

Po dviejų savaičių ponia Mariot vis dėlto atsiuntė man pono Džono Fordo elektroninio pašto adresą. Ponia Veronika Ford atsisakė pranešti savo kontaktinius duomenis. Ponas Džonas Fordas taip pat buvo akivaizdžiai atsargus: nei telefono numerio, nei pašto adreso.

Aš prisiminiau Brolį Džeką, kaip jis nerūpestingai atsilošęs ir pasitikintis sėdėjo ant sofos. Veronika tada pašiaušė man

plaukus ir paklausė: „Jis visai tiktų, ar ne?“ Ir Brolis Džekas man mirktelėjo. Aš jam nemirktelėjau.

Mano laiškas skambėjo oficialiai. Pareiškiau savo užuojautą. Dėjausi prisimenąs malonesnių akimirkų Čislherste nei ši. Paaiškinau padėtį ir paprašiau Džeko, kad jis, pasiremdamas savuoju autoritetu, įtikintų seserį atiduoti man antrąjį „dokumentą“, kuris, kaip supratau, yra mano seno mokyklos draugo Adriano Fino dienoraštis.

Maždaug po dešimties dienų į mano pašto dėžutę atkeliavo Brolio Džeko laiškas. Jame buvo ilga įžanga apie keliones, dalinį išėjimą į pensiją, Singapūro drėgmę, belaidį ryšį ir interneto kavines. O tada: „Na, bet gana plepalų. Gaila, kad nesu sesers sergėtojas – ir niekada nebuvau, tai tarp mūsų. Lioviausi įkalbinėjęs ją keisti požiūrį jau prieš daug metų. Ir, atvirai kalbant, paties užtarimas veikiau turėtų priešingą efektą. Vis dėlto linkiu, kad tau pavyktų susidoroti su šia itin keblia padėtimi. O štai ir mano rikša – turiu lėkti. Linkiu sėkmės – Džonas Fordas.“

Kodėl manęs visa tai kažkodėl neįtikino? Kodėl išsyk įsivaizdavau jį ramiai sėdintį namie – kokiame nors prabangiame Sario grafystės dvare priešais golfo laukus – ir besijuokiantį iš manęs. Jo serveris buvo *aol.com*, bet tai man nieko nesakė. Patikrinau išsiuntimo laiką, bet jis buvo tikėtinas tiek Singapūrui, tiek Sariui. Kodėl aš įsivaizdavau, kad Brolis Džekas laukė manęs pasirodant ir pasidarė iš to pramogą? Galbūt dėl to, kad šioje šalyje ir menkiausi klasiniai skirtumai atsparesni laikui negu amžiaus skirtumai. Anuomet Fordai gyveno prašmatniau nei Vebsteriai ir buvo rimtai nusiteikę tai išsaugoti. O gal tai vien mano paranoja?

Žinoma, man neliko nieko daugiau, kaip tik mandagiai atsakyti į jo laišką ir paklausti, ar jis negalėtų duoti Veronikos koordinačių.

Kai žmonės sako „Ji gerai atrodo", tai paprastai galvoje turi „Kadaise ji atrodė gerai." Bet kai aš tai sakau apie Margaritą, tai taip ir manau. Ji įsivaizduoja – žino – kad yra pasikeitusi, ir taip iš tiesų yra, nors man atrodo, kad mažiau negu bet kas kitas. Savaime suprantama, aš negaliu kalbėti už restorano administratorių. Bet pasakyčiau taip: ji mato tik tai, kas dingo, o aš tai, kas išliko. Jos plaukai jau nebedengia pusės nugaros ir nesusukti į kriauklę, dabar jie trumpai kirpti ir jų žilumas nebeslepiamas. Jos mėgstamo kaimiško stiliaus suknelės užleido vietą megztiniams ir gerai pasiūtoms kelnėms. Mano kadaise taip mylėti šlakeliai dabar panašesni į senatvines dėmes. Bet mes juk ir toliau žiūrime į akis, ar ne? Jose mes surandome kitą žmogų ir jose randame iki šiol. Tos pačios akys tame pačiame veide, kai mes pirmą kartą susitikome, permiegojome, susituokėme, praleidome medaus mėnesį, kartu įkeitėme turtą, apsipirkinėjome, gaminome maistą ir atostogavome, mylėjome vienas kitą ir kartu auginome vaiką. Ir mes likome tokie pat, kai išsiskyrėme.

Bet tai ne vien akys. Tokia pat lieka kaulų struktūra, kaip ir nesąmoningi judesiai, daugybė tik jai būdingų bruožų. Ir dar kokia ji, net po tiek laiko ir mus skyrusio atstumo, būna su manimi.

– Tai apie ką gi kalbam, Toni?

Aš nusijuokiau. Mes dar nespėjome peržvelgti meniu, bet klausimas man nepasirodė skubotas. Tokia jau Margarita. Sakydamas, kad abejoji dėl antro vaiko, turi galvoje, kad nenori jo

su manimi? Kodėl manai, kad dėl skyrybų būtinai kas nors kaltas? Ką dabar ketini daryti su savo gyvenimu? Jeigu tu iš tikrųjų norėjai praleisti su manim atostogas, tai gal reikėjo pasirūpinti bilietukais? Tai apie ką gi kalbam, Toni?

Kai kurie žmonės jaučiasi nesaugūs dėl buvusių savo partnerių meilužių, lyg visą laiką jų bijotų. Mes su Margarita buvome išimtis. Juolab kad mano praeityje nestovėjo vorele išsirikiavusių merginų eilutė. Ir jeigu ji pati sau jas kažkaip pravardžiavo, tai kas galėjo jai tai uždrausti, ar ne taip?

– Iš visų įmanomų žmonių kažkodėl būtent apie Veroniką Ford.

– Šizę? – Žinojau, kad ji taip pasakys, tad nė nemirktelėjau. – Tai ji vėl po šitiek metų tavęs ėmėsi? Juk buvai jau sėkmingai išsikapanojęs, Toni?

– Žinau, – atsakiau. Galbūt tada, kai ryžausi papasakoti Margaritai apie Veroniką, aš kiek persūdžiau, save pavaizdavęs kaip apgaulės auką, o Veroniką dar nepastovesnę, negu ji buvo iš tiesų. Bet kadangi ši pravardė atsirado per mane, nedrįsau priešintis. Man beliko tik pačiam jos nekartoti.

Aš išdėsčiau jai, kas įvyko, kokių ėmiausi priemonių. Kaip minėjau, per tuos metus tam tikros Margaritos savybės persidavė man, greičiausiai dėl to ji klausydamasi tolydžio pritariamai linksėjo galva.

– Kaip tau atrodo, kodėl Šizės motina paliko tau penkis šimtus svarų?

– Neturiu nė menkiausio supratimo.

– Ir manai, kad brolis vedžioja tave už nosies?

– Taip. Ar bent jau nėra nuoširdus.

– Bet juk tu jo visai nepažįsti, ar ne?

– Buvau susitikęs su juo tik kartą, tai tiesa. Turbūt man visa jų šeima kelia įtarimą.

– Ir kodėl, tu manai, motina pridėjo tą dienoraštį?

– Neįsivaizduoju.

– Gal Adrianas paliko jį jai dėl to, kad nepasitikėjo Šize?

– Nelabai įtikima.

Stojo tyla. Mes valgėme. Paskui Margarita dzingtelėjo peiliu į mano lėkštę.

– O jeigu atsitiktų taip, kad galbūt iki šiol neištekėjusi panelė Veronika Ford dabar įžengtų į šią kavinę ir atsisėstų prie mūsų staliuko, kaip tada seniai išsiskyręs ponas Antonis Vebsteris į tai reaguotų?

Dabar matot, kaip ji visada pataiko pirštu į akį?

– Nemanau, kad labai apsidžiaugčiau ją išvydęs.

Mano tonas buvo kiek formalus ir Margarita nusišypsojo.

– Užkibai? Jau pasiraitojai rankovę ir nusiėmei laikrodį?

Aš paraudau. Nematėte, kaip rausta praplikęs šešiasdešimtmetis? Ogi taip pat, kaip ir ilgaplaukė spuoguota penkiolikmetė. Tik jam taip atsitinka rečiau, tad tą akimirką jis kūliais ritasi atgal į tuos laikus, kai visas gyvenimas buvo ištisinis nesmagumas.

– Geriau būčiau tau to nesakęs.

Ji pakabino šakute gražgarsčių ir pomidorų salotų.

– Ar jūsų krūtinėje jau tikrai neberusena žarijos, pone Vebsteri?

– Tikrų tikriausiai.

– Na, tada aš mesčiau šį reikalą, nebent ji pati tavęs ieškotų. Išsigrynink čekį, važiuokim mudu kukliai paatostogauti ir nesuk sau dėl to galvos. Už du šimtus penkiasdešimt kiekvienam mes nukeliausim iki pat Normandijos salų.

– Man patinka, kai tu mane erzini, – pasakiau. – Net po tiek metų.

Ji pasilenkė artyn ir paplekšnojo mano ranką.

– Kaip puiku, kad mes vis dar patinkame vienas kitam. Ir puiku tai, kad aš žinau, jog tu niekada nepasirūpinsi mūsų atostogomis.

– Tik todėl, kad kalbi nerimtai.

Ji nusišypsojo. Ir vieną akimirką atrodė beveik mįslinga. Tačiau Margarita negali spęsti pinklių, tai būtų pirmas žingsnis Paslaptingos Moters įvaizdžio link. Jeigu ji būtų norėjusi, kad aš apmokėčiau atostogas dviem, tai taip būtų ir pasakiusi. Taip, aš suprantu, kad ji būtent taip ir pasakė, bet... Tiek to.

– Ji pavogė tai, kas priklauso man, – pasakiau kiek verksmingai.

– Kodėl manai, kad tau to reikia?

– Tai Adriano dienoraštis. Jis mano draugas. Buvo mano draugas. Dienoraštis priklauso man.

– Jeigu tavo draugas būtų norėjęs, kad tu turėtum dienoraštį, būtų palikęs jį tau prieš keturiasdešimt metų ir neieškojęs tarpininko. Ar tarpininkės.

– Taip.

– Kas, tu manai, jame yra?

– Neįsivaizduoju. Tiesiog jis mano. – Tą akimirką aš suvokiau kitą savo užsispyrimo priežastį. Dienoraštis yra įkaltis, jis yra – galbūt yra – patvirtinimas. Jis gali suardyti nuobodų prisiminimų atsikartojimą. Įjungti kokį nors variklį – nors neįsivaizduoju kokį.

– Šiaip jau, tu visada gali sužinoti, kur Šizė gyvena. Interneto draugų susitikimų svetainė, telefono abonentų knyga, privatus detektyvas. Važiuoji, skambini į duris, atsiimi, kas tau priklauso.

– Ne.

– Tada belieka įsilaužti.

– Juokauji.

– Tada mat jį galai. Nebent tavo praeityje būta dalykų, kuriuos tau norisi peržvelgti, kad galėtum judėti toliau. Bet juk tai taip į tave nepanašu, Toni?

– Ne, aš taip nemanau, – atsakiau gana atsargiai. Mat nebuvau visai tikras, ar, atmetus psichologizavimus, jos žodžiuose nėra nė kiek tiesos. Mes tylėjome. Lėkštės jau buvo nukraustytos. Margarita skaitė mano mintis kaip iš rašto.

– Tavo užsispyrimas mane jaudina. Tikriausiai sulaukus tokio amžiaus kaip mūsų tai vienas iš būdų prilaikyti važiuojantį stogą.

– Nemanau kad prieš dvidešimt metų būčiau elgęsis kitaip.

– Greičiausiai ne. – Ji pamojo prašydama sąskaitos. – Aš noriu tau papasakoti apie Karoliną. Ne, tu jos nepažįsti. Su ja susidraugavau po mūsų skyrybų. Ištekėjusi moteris su dviem mažais vaikais, prižiūrimais *au pair**, kuria ji nelabai pasitikėjo. Jokių siaubingų įtarimų, ar panašiai, ji neturėjo. Mergina beveik visada mandagiai elgėsi, vaikai dėl nieko nesiskundė. Tiesiog Karolina jautė, kad iš tikrųjų nežino, su kuo ji palieka vaikus. Ir ji paprašė draugės – ne, ne manęs, – kad toji ką nors patartų. „Patikrink jos daiktus“, – pasakė draugė. „Ką?“ – „Matau, kad tu dėl jos visa sudirgusi. Palauk, kol ateis jos laisvas vakaras, apžiūrėk kambarį, perskaityk laiškus. Aš taip padaryčiau.“ Taigi kai *au pair* turėjo laisvą vakarą, Karolina pasirausė tarp jos daiktų ir surado dienoraštį. Ir ji tą dienoraštį perskaitė. Ten buvo pilna niekinamų apibūdinimų, kaip antai: „Aš dirbu tikrai karvei.“ arba „Vyras

* Terminas, kuriuo vadinami jauni žmonės, gyvenantys svetimos šalies šeimose ir dirbantys joms įvairius darbus. (Pranc.)

normalus, mačiau, kaip apžiūrinėja mano užpakalį, bet žmona – kvaila kalė." Arba: „Ar ji žino, kaip žaloja tuos vargšus vaikelius?" Ten buvo labai, labai šiurkščių dalykų.

– Tai kas atsitiko? – paklausiau. – Ar ji atleido *au pair*?

– Toni, – atsakė mano buvusi žmona, – ši istorija ne apie tai.

Aš linktelėjau. Margarita patikrino sąskaitą, kreditinės kortelės kampuku vesdama per kainas.

Per gyvenimą ji pasakė dar du dalykus: kad yra moterų, kurios visai nėra paslaptingos, tik taip atrodo jų perkąsti nepajėgiantiems vyrams. Ir kad, jos manymu, šizes reikia uždarinėti į skardines dėžes su karalienės portretais ant viršaus. Matyt, ir tą detalę paminėjau pasakodamas jai apie savo gyvenimą Bristolyje.

Po savaitės ar dviejų Brolio Džeko pavardė vėl pasirodė mano pašto dėžutėje. „Siunčiu Veronikos elektroninio pašto adresą, bet neišduok, kad gavai jį iš manęs. Tau tai kainavo krūvą pinigų ir panašiai. Prisimink tris išmintingas beždžiones: nieko blogo nematau, nieko blogo negirdžiu, nieko blogo nesakau. Bent jau toks yra mano moto. Mėlynas dangus, Sidnėjaus uosto tiltas, maždaug taip. O, štai ir mano rikša. Sėkmės – Džonas F."

Aš buvau nustebęs. Nesitikėjau iš jo pagalbos. Bet ką aš žinau apie jį ir jo gyvenimą? Vien tai, ką prisiminiau patyręs per tą nevykusį savaitgalį prieš daugybę metų. Prisimenu, kaip Adrianas sakė skaitęs apie Džeką viename magistrantų žurnale, bet vargu ar jį kada sutiksiąs (nors jis juk nesitikėjo ir draugausiąs su Veronika). O paskui jau kitokiu, šiurkštesniu tonu pridūrė: „Kaip aš nekenčiu tos angliškos manieros nerimtai kalbėti apie tai, kas tau

rimta." Aš taip ir nesužinojau – nes, kvailys, nepaklausiau, – dėl ko jis taip pasakė.

Sakoma, kad laikas visus išaiškina, ar ne? Galbūt laikas išaiškino Brolį Džeką ir nubaudė už rimtumo stoką. Ir štai aš ėmiau dėlioti Veronikos broliui visai kitokį gyvenimą – tokį, kuriame studentiški metai jo atmintyje švietė laime ir viltimi, – kaip vienintelis laikotarpis jo gyvenime, kai jis trumpam buvo pajutęs pilnatvę, kurios mes visi trokštame. Įsivaizdavau, kad baigęs mokslus Džekas pagal giminės protekcijas atsiduria vienoje iš tarptautinių bendrovių. Įsivaizdavau, kaip jis sėkmingai pradeda karjerą, o paskui, beveik nepastebimai, tęsia ją jau nebe taip sėkmingai. Jis įgudęs bendrauti, dailių manierų, jis stokoja pranašumo besikeičiančiame pasaulyje. Tos smagios laiškų ir pokalbių pabaigos po kurio laiko ėmė atrodyti ne įmantrios, bet nederamos. Ir nors jis gal nebuvo tiesiog atleistas iš darbo, tačiau gana aišku, kad anksti išėjo į pensiją ir užsiima tokiam atvejui pritaikyta veikla. Jis galėtų būti keliaujantis garbės konsulas, vietinės valdžios pareigūnų atsarginis dideliuose miestuose, specialusis įgaliotinis konfliktams spręsti mažuose. Taigi jis perrašė savo gyvenimą iš naujo ir surado įtikinamą būdą pateikti jį kaip sėkmingai susiklosčiusį. „Sidnėjaus uosto tiltas, maždaug taip." Įsivaizduoju, kaip jis atsineša savo nešiojamąjį kompiuterį į kavinės terasą su belaidžiu ryšiu, nes, atvirai kalbant, čia dirbti ne taip slogu, kaip viešbučio kambaryje, juolab tokiame, kuris turi mažiau žvaigždučių, negu jis įpratęs.

Nežinau, ar būtent taip dirba stambios kompanijos, bet aš suradau būdą, kaip man patiktų galvoti apie Brolį Džeką. Netgi sugebėjau iškeldinti jį iš dvaro su priešais plytinčiu golfo lauku.

Tačiau nežengiau tiek toli, kad pradėčiau jo gailėtis. Ir – o tai svarbiausia – kad pasijusčiau jam skolingas.

„Miela Veronika, – pradėjau aš. – Tavo brolis maloniai suteikė man tavo elektroninio pašto adresą..."

Man atrodo, jog tai galėtų būti vienas iš skiriamųjų jaunystės ir senatvės bruožų: kai mes jauni, susikuriame skirtingus savo ateities paveikslus, o kai pasenstame – skirtingus kitų praeities paveikslus.

Jos tėvas važinėjo „Humber Super Snipe". Šiais laikais automobiliai jau nebeturi tokių pavadinimų, ar ne? Aš vairuoju „Volkswagen Polo". Tačiau „Humber Super Snipe" – tie žodžiai nuslysdavo nuo liežuvio taip sklandžiai kaip „Dievas Tėvas, Sūnus ir Šventoji Dvasia". „Humber Super Snipe". „Armstrong Siddeley Sapphire". „Jowett Javelin". „Jensen Interceptor". Ir netgi „Wolseley Farina" bei „Hillman Minx".

Supraskite teisingai, aš nesidomiu automobiliais, nei senais, nei naujais. Man šiek tiek keista, kodėl tokį didelį sedaną jūs pavadinate *snipe* – tokio mažo paukštelio kaip perkūno oželis vardu ir ar *Minx** yra siautulingo moteriško temperamento. Tačiau man tai nėra taip įdomu, kad aiškinčiausi. Šiuo gyvenimo laikotarpiu aš labiau linkęs nežinoti.

Bet aš vis gromuliuoju mintį apie ilgesį, ar jis man būdingas, ar ne. Tikrai neapsiašaroju prisiminęs kokį vaikystės niekutį ir

* Išdykėlė. (Angl.)

nenoriu sentimentaliai apsigaudinėti dėl ko nors, ko nė nebuvo iš tikrųjų – pavyzdžiui, meilės senajai mokyklai ir panašiai. Tačiau jeigu ilgesys reiškia gyvą stiprių jausmų atmintį ir apgailestavimą, kad tokių jausmų mūsų gyvenime nebėra – tuomet prisipažįstu esąs kaltas. Aš ilgiuosi pirmųjų gyvenimo su Margarita metų, Suzės gimimo ir pirmųjų metų, tos kelionės su Ana. O jeigu mes kalbame apie stiprius jausmus, kurie niekada nebesugrįš, tai, manau, prisimenamo skausmo įmanu ilgėtis taip pat kaip ir prisimenamo malonumo. O tai atveria naujus horizontus, ar ne? Taip pat tiesiausiu keliu veda prie Veronikos Ford.

„Kruvini pinigai?"

Aš žiūrėjau į tuos žodžius nieko nesuprasdamas. Ji ištrynė mano žinutę ir jos antraštę, savo atsakymo nepasirašė ir atsakė tik viena fraze. Vėl atsivertęs savo laišką ir perskaitęs iš naujo supratau tik tiek, kad tiedu jos žodžiai gramatiškai tegali būti atsakymas į mano klausimą, kodėl jos motina paliko man penkis šimtus svarų. Bet ką jie reiškė? Joks kraujas nebuvo išlietas. Mano savigarba buvo užgauta, tai tiesa. Juk Veronika turbūt nenori pasakyti, kad jos motina siūliusi man pinigų mainais už tą skausmą, kurį man suteikė jos dukra, ar ne? O gal ir taip?

Tačiau tai, kad Veronika neatsakė man kaip įprasta, nepadarė ir nepasakė nieko tokio, ko aš tikėjausi, buvo suprantama. Šiuo atžvilgiu ji bent jau buvo tokia, kokią aš ją prisimenu. Žinoma, kartais mane ima pagunda priskirti ją prie paslaptingų moterų, kaip priešingybių kiaurai matomoms, kokia buvo mano sutuoktinė Margarita. Tikra tiesa, aš nesupratau mūsų santykių, nemokėjau įžvelgti nei jos širdies, nei proto, nei akstinų. Tačiau pa-

slaptį, kaip galvosūkį, norisi išnarplioti. Veronikos galvosūkio aš nenorėjau narplioti, tik ne po šitiek laiko. Prieš keturiasdešimt metų ji buvo velniškai kieto būdo ir – kaip liudija šis dviem pirštais subaksnotų dviejų žodžių atsakymas – neatrodo, kad būtų suminkštėjusi. Tą aš sau pasakiau tvirtai.

Ir kodėl mes įsivaizduojame, kad amžius turėtų mus minkštinti? Jeigu gyvenimui nerūpi atlyginti už nuopelnus, kodėl jam turėtų rūpėti į pabaigą aprūpinti mus šiltais ir jaukiais pojūčiais? Kažin, kokiam evoliucijos tikslui tarnauja ilgesys?

Turėjau draugą, kuris studijavo teisę, paskui nusivylė ir niekada teisės nepraktikavo. Jis pasakė man, kad vienintelė tų sugaištų metų nauda buvo ta, kad jis daugiau nebebijojęs nei teismų, nei teisininkų. Kažkas panašaus vyksta ir apskritai gyvenime, ar ne taip? Kuo daugiau išmoksti, tuo mažiau bijai. „Išmoksti" ne akademinių studijų prasme, bet praktiškai suvokdamas gyvenimą.

Iš tikrųjų aš turbūt noriu pasakyti, kad, išdraugavęs su Veronika tuos metus, dabar jos nebebijojau. Taigi pradėjau savo elektroninių laiškų kampaniją. Nusprendžiau būti mandagus, neįsižeidžiantis, užsispyręs, įkyrus, draugiškas; kitaip tariant, meluoti. Žinoma, elektroniniam laiškui ištrinti tereikia mikrosekundės, tačiau tiek pat laiko užtrunka jam atkurti. Aš išvarginsiu ją savo gražgrožiais ir išgausiu iš jos Adriano dienoraštį. Mano krūtinėje jau nebebuvo likę „rusenančių žarijų" – Margaritą dėl to užtikrinau. O dėl jos bendresnio pobūdžio patarimo galiu pasakyti, kad vienas iš buvusio sutuoktinio privalumų yra tas, kad jam nebereikia daugiau teisintis. Nei klausyti patarimų.

Turiu pripažinti, kad Veroniką mano metodas suglumino. Kartais ji atsakydavo trumpai ir piktai, dažnai išvis neatsakydavo. Juolab nebūtų buvusi pamaloninta sužinojusi, koks yra dabartinio mano plano precedentas. Mūsų su Margarita vedybiniam gyvenimui artėjant į pabaigą, solidi užmiesčio vila, kur mudu gyvenome, šiek tiek pasmuko. Vienur kitur išryškėjo įtrūkimai, aptrupėjo veranda ir priekinė siena. (Ne, ne, aš nemanau, kad tai simboliška.) Draudimo bendrovė, neatsižvelgdama į ypatingą tų metų vasaros sausrą, dėl to nusprendė apkaltinti priešais sode augančią liepą. Tas medis nebuvo itin gražus ir aš dėl įvairių priežasčių buvau juo nepatenkintas: jis užstojo kambariui šviesą, priberdavo ant grindinio lipnių dulkių ir buvo nusviręs į gatvę taip smarkiai, kad balandžiai drąsiai ten tūpė ir dergė ant apačioje stovinčių automobilių. Ir ypač ant mūsų.

Kirsti liepos aš nesutikau iš principo: ne saugodamas šalies medžių išteklius, bet nenorėdamas žemai lenktis prieš nematomus biurokratus, raudonskruosčius miškininkus ir tuo laiku paplitusias trenktas draudimo bendrovių kaltės teorijas. Be to, Margaritai medis visai patiko. Taigi pasiruošiau ilgai gynybai. Aš pareiškiau abejojąs miškininkų išvadomis ir pasiūliau iškasti papildomų duobių, kurios įrodytų ar paneigtų prielaidą, kad medžio šaknys siekiančios namo pamatus. Aš ginčijausi dėl klimato pobūdžio, didžiosios Londono molžemio juostos, visoje apskrityje įvestų baudų už naudojimąsi vandens žarna ir panašiai. Buvau kraštutinai mandagus. Mėgdžiojau savo oponentų biurokratinę kalbą; prie kiekvieno atsakymo įkyriai pridėdavau ankstesnio susirašinėjimo kopijas; kviečiausi vis naujas komisijas siūlydamas papildomos veiklos jų nariams. Su kiekvienu laišku pateikdavau vis kitą klausimą, kuriam apsvarstyti jie sugaišda-

vo laiko; jeigu jie į jį neatsakydavo, užuot kartojęs klausimą, aš nukreipdavau juos į savo trečią ar ketvirtą šio mėn. 17-os dienos laiško pastraipą, kad jie vis turėtų perversti vis storėjančią mano bylą. Apdairiai stengiausi, kad nepalaikytų manęs nenormaliu, o tik pedantu ir nuoboda. Mėgaudavausi įsivaizduodamas, kaip jie dūsauja ir dejuoja gavę dar vieną mano laišką. Žinojau, ateis valanda, kai jie nuspręs, kad byla jiems atsieina per brangiai, ir ją nutrauks. Galų gale susierzinę jie pasiūlė trisdešimčia procentų apkarpyti liepos vainiką. Tą sprendimą sutikau išreikšdamas gilų apgailestavimą, o viduje jausdamas pakylėjimą.

Veronikai, kaip ir tikėjausi, nepatiko, kad su ja elgiamasi kaip su draudimo bendrove. Nevarginsiu jūsų nuobodžiais mūsų susirašinėjimais ir iššsyk pereisiu prie pirmojo apčiuopiamo rezultato. Ponia Mariot atsiuntė man laišką su prisegtu priedu, kurį ji apibūdino kaip „kalbamojo dokumento ištrauką". Ji išreiškė viltį, kad per keletą mėnesių aš atgausiąs visą savo palikimą. Pamaniau, jog tai per daug optimistiška prognozė.

„Ištrauka" pasirodė esanti ištraukos fotokopija. Tačiau net ir po keturiasdešimties metų aš supratau, kad ji autentiška. Adrianas rašė savitomis į dešinę pakrypusiomis raidėmis su įmantria „g". Nereikia nė sakyti, kad Veronika man atsiuntė ne pirmą ir ne paskutinį puslapį ir nenurodė, iš kokios dienoraščio vietos jis paimtas. Jeigu tą tekstą, sudalintą sunumeruotomis pastraipomis, vis dar tiko vadinti „dienoraščiu". Štai ką aš perskaičiau:

> 5.4 Kaupimosi klausimas. Jeigu gyvenimas yra lažybos, iš ko lažinamasi? Kai hipodrome statoma už kelis bėgimus lenktynėse, vieno žirgo laimėjimas didina pelną, gausimą už kitą.

5.5 Taigi a) Kokiu laipsniu žmonių santykiai gali būti išreikšti matematine ar logine formule? Ir b) Jeigu gali, kokie ženklai turi būti tarp sveikų skaičių? Savaime suprantama, pliusas ir minusas; kartais daugyba ir, žinoma, dalyba. Tačiau šių ženklų skaičius ribotas. Taigi galutinai iširę santykiai gali būti išreikšti ir praradimu / atimtimi, ir dalyba / sumažėjimu su galutiniu rezultatu – visišku nuliu; tačiau tobulai sėkmingi gali būti išreikšti tiek sudėtimi, tiek daugyba. Bet kokia yra dauguma santykių? Ar jie neturėtų būti išreiškiami ženklais, kurie yra logiškai neįmanomi ir matematiškai neišsprendžiami?

5.6 Taigi kaip galėtumėte išreikšti kaupimąsi su sveikais skaičiais k, a^1, a^2, s , v?

$k = s - v \overset{\times}{+} a^1$

arba $a^2 + v + a^1 \times s = k$?

5.7 O gal taip kelti klausimą ir išreikšti sudėtį neteisinga? Ar logikos taikymas žmogaus būsenai išreikšti savaime nėra pasmerktas žlugti? Kas atsitinka argumentų grandinei, jeigu kiekviena grandis padaryta vis iš kitokio, skirtingo trapumo metalo?

5.8 Ar „grandis“ yra tinkama metafora?

5.9 Tačiau darant prielaidą, kad taip, kas, grandinei nutrūkus, būna kaltas už trūkį? Ar abipus esančios grandys, ar visa grandinė? Bet ką mes vadinsime „visa grandine“? Kaip toli siekia atsakomybės ribos?

6.0 O gal atsakomybę galime pamėginti suvokti siauriau ir paskirstyti ją tiksliau. Ir, užuot naudojęsi

lygtimis ir sveikais skaičiais, išreikšti tradicine naratyvo terminologija. Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis

Ir šioje vietoje fotokopija – ši versijos versija – nutrūko. „Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis“: paskutinės eilutės puslapyje pabaiga. Jeigu išsyk nebūčiau atpažinęs Adriano rašysenos, būčiau pamanęs, kad tas tekstas su neaiškia baigtimi yra įmantri Veronikos sukurpta klastotė.

Bet aš nenorėjau galvoti apie ją – tol, kol tik bus įmanoma. Vietoj to kreipiau mintis į Adrianą ir tai, ką darė jis. Nežinau, kaip tiksliau tai nusakyti, bet žiūrėdamas į fotokopiją aš visai nesijaučiau tyrinėjąs istorinį dokumentą – juolab tokį, kuris reikalauja rimtos egzegezės. Ne, man atrodė, kad Adrianas vėl yra tame pačiame kambaryje, šalia manęs, kvėpuojantis, mąstantis.

Ir koks nuostabus jis išliko. Kartais mėgindavau įsivaizduoti neviltį, kuri veda į savižudybę, mėginau išsikviesti į sąmonę tamsos pelkę ir purvynę, kurioje švyti tik siauras mirties šviesos ruoželis: kitaip sakant, tikrą normalios gyvenimo būsenos priešingybę. Tačiau šiame dokumente – kurį, remdamasis vienu puslapiu, supratau kaip Adriano racionalų savęs įtikinėjimą nusižudyti – rašantysis mėgino iš šviesos kurti dar skaistesnę šviesą. Ar tai turi prasmę?

Esu tikras, kad psichologai yra nubrėžę kreivę, kaip protas vystosi pagal amžių. Ne išmintis, pragmatiškumas, organizaciniai sugebėjimai, gyvenimiškas apsukrumas – tie dalykai ilgainiui užtemdo mūsų supratimą, – bet grynojo proto kreivę. Spėju, ji parodytų, kad mūsų visų aukščiausias taškas yra tarp šešiolikos ir

dvidešimt penkerių. Adriano dienoraščio ištrauka nukėlė mane į tą jo amžių. Kai mes kalbėdavomės ir ginčydavomės, atrodydavo, kad nuosekliai dėstyti mintis yra tikrasis jo pašaukimas ir kad smegenimis jis naudojasi taip pat natūraliai kaip sportininkas raumenimis. Ir panašiai kaip sportininkai, kurie po pergalės dažnai jaučia sumišai išdidumą, netikėjimą ir susidrovėjimą – *Aš* tai padariau, bet kaip man taip pavyko? Vienas pats? Ar kitų dėka? Ar čia Dievas man padėjo? – Adrianas nusivesdavo tave savo minčių takais tarsi pats negalėdamas patikėti, kad jam taip lengva keliauti. Jis pasiekdavo tarsi Dievo palaimos būseną, tačiau tu nelikdavai nuošalyje. Jausdavaisi esąs jo bendramintis, net jeigu nieko nesakydavai. Ir man buvo keista vėl tai pajusti, tą bendrystę su žmogumi, kuris dabar jau miręs, bet vis tiek protingesnis už mane, nors gyvenau ne vienu dešimtmečiu ilgiau.

Turiu galvoje ne tik grynąjį, bet ir praktinį protą. Nejučia savo gyvenimą imu lyginti su Adriano. Gebėjimas matyti ir tyrinėti save; gebėjimas priimti moralinius sprendimus ir juos vykdyti; proto ir kūno drąsa savižudybei įvykdyti. Sakoma: „Jis nutraukė savo gyvenimą", tačiau Adrianas ir prisiėmė atsakomybę už savo gyvenimą, jis jį valdė, suėmė į rankas – o tada paleido. Ar daug iš mūsų – likusių gyventi – galėtų pasakyti padarę tą patį? Mes viską darome atbulomis rankomis, leidžiamės pasroviui ir susikrauname prisiminimų sandėlius. Tai yra kaupimosi klausimas, bet ne ta prasme, kuria kalbėjo Adrianas, tiesiog paprastas gyvenimo augimas ir apaugimas. O kaip sakė poetas, tarp pridėties ir tarp augimo žioji praraja.

Ar mano gyvenimas išaugo, ar jo tik prisidėjo? Štai kokį klausimą manyje iššaukė Adriano ištrauka. Mano gyvenime būta su-

dėties – ir atimties, – bet ar daug daugybos? Ir dėl to man pasidarė negera, neramu.

„Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis..." Šie žodžiai turėjo specifinę tam tikro keturiasdešimties metų senumo konteksto prasmę; ir gal vėliau būčiau supratęs, kad jais mano senas įžvalgusis savistabusis draugas man priekaištauja ar ketina papriekaištauti, pakritikuoti. Bet tuo metu jie nuskambėjo daug plačiau – tarsi aprėptų visą mano gyvenimą. „Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis..." Šiame įraše frazė atrodė kone užbaigta ir nereikalinga aiškinamojo šalutinio sakinio po jos. Taip, iš tiesų, jeigu Tonis būtų buvęs įžvalgesnis, ryžtingesnis, ištikimesnis dorovės principams, ne taip lengvai pasiduodantis pasyviam taikumui, kurį jis iš pradžių vadino laime, o vėliau pasitenkinimu. Jeigu Tonis nebūtų buvęs baikštus, nebūtų laukęs kitų pritarimo, užuot pritaręs sau pats... ir taip toliau, visa eilė hipotetinių teiginių, vedančių prie galutinio: taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis nebūtų buvęs Toniu.

Tačiau Tonis buvo ir yra Tonis, žmogus, kurį patenkino jo paties užsispyrimas. Laiškai draudimo bendrovei, elektroninės žinutės Veronikai. Jeigu jūs norite kvailinti mane, tai aš irgi jus apkvailinsiu. Aš ir toliau siunčiau jai laiškus maždaug kas antrą dieną, tik dabar vis skirtingu tonu, pradėdamas linksmais paraginimais „Padaryk, ką privalai, bičiule!" ir baigdamas klausimais apie nutrūkusį Adriano sakinį ir ne visai nuoširdžiais pasiteiravimais apie jos pačios gyvenimą. Norėjau, kad jaustų, jog aš lauksiu jos, kai tik ji atidarys laiškų dėžutę; ir norėjau, kad žinotų, jog net jeigu ji tuoj pat ištrins mano žinutę, aš žinosiu,

kad ji tai daro, ir nenustebsiu, tuo labiau neįsižeisiu. Ir kad aš būsiu tenai ir lauksiu. „Lai-ai-aikas tarnauja man, tik man..." Aš nemaniau ją varginąs; turėjau atgauti tai, kas man priklausė. Iš štai vieną rytą sulaukiau rezultato.

„Rytoj važiuoju į miestą, 3 val. susitiksime per vidurį Klibančio tilto."

Šito visiškai nesitikėjau. Maniau, bus veikiama per atstumą, pasitelkiant teisininkus ir nieko man neaiškinant. Gal ji apsigalvojo. O gal aš jai įsipykau. Pagaliau juk stengiausi įsipykti. Klibantis tiltas yra naujas pėsčiųjų tiltas per Temzę, jungiantis Teito modernaus meno galeriją su Šv. Pauliaus katedra. Vos pastatytas, nuo vėjo ar per jį žygiuojančių žmonių, o gal nuo vieno ir kito, truputį klibėdavo, ir naujienų komentatoriai, kaip ir dera, šaipėsi iš architektų ir inžinierių, nežinančių, ką daro. Man buvo gražu. Ir man patiko, kaip jis kliba. Man atrodė, kad retsykiais mums dera priminti, kad pagrindas po mūsų kojomis nėra tvirtas. Paskui tiltas buvo sutvarkytas ir klibėti nustojo, tačiau pavadinimas prigijo – bent jau kuriam laikui. Įdomu, kodėl Veronika jį pasirinko. Kažin, ar ji vers mane laukti ir iš kurios pusės atvažiuos.

Bet ji jau laukė. Pamačiau ją iš tolo, jos ūgis ir stovėsena išsyk pasirodė pažįstami. Keista, kad žmogaus laikysena visam laikui išlieka atmintyje. O kokia ta jos laikysena – kaip galėčiau ją nusakyti? Ar galima stovėti nekantriai? Nesakau, kad ji mindžikavo, bet buvo akivaizdžiai įsitempusi, tarsi nenorėtų čia būti.

Dirstelėjau į laikrodį. Atėjau lygiai sutartu laiku. Mes žiūrėjome vienas į kitą.

– Praplikai, – pasakė ji.

– Čia kaip kam pasiseka. Bent jau aišku, kad aš ne alkoholikas.

– Aš šito nesakiau. Prisėskime ant kurio nors suolo.

Ir ji nuėjo nelaukdama atsakymo. Žengė sparčiai ir man būtų tekę gabaliuką pabėgėti, kad neatsilikčiau. Tačiau tokio džiaugsmo suteikti jai nenorėjau, tad per kelis žingsnius atsilikęs gūrinau iš paskos prie tuščio suolo, pasukto į Temzę. Šmaikštus šoninis vėjas šiaušė vandens paviršių ir sunku buvo suprasti, kur link teka upė. Dangus virš jos buvo pilkas. Ant tilto buvo keletas turistų. Mums už nugarų pradardėjo čiuožėjas su riedučiais.

– Kodėl žmonės mano, kad tu alkoholikas?

– Niekas taip nemano.

– Tai kam sakai?

– O ką aš sakau? Tai tu pasakei, kad aš praplikau. Pasirodo, yra įrodyta, kad dideliems girtuokliams plaukai kažkodėl neiškrinta.

– Tikrai?

– Na, ar įsivaizduoji pliką alkoholiką?

– Aš turiu įdomesnių užsiėmimų.

Pasižiūrėjau į ją ir pagalvojau: tu nepasikeitei, bet aš pasikeičiau. Ir vis dėlto nustebau, kad ta sena pokalbio maniera mane beveik sujaudino. Beveik. Tuo pat metu šmėstelėjo mintis: tu atrodai kiek apsileidusi. Ji vilkėjo patogų vilnonį sijoną ir gerokai nudėvėtą mėlyną lietpaltį; jos plaukai, kad ir sušiaušti vėjo, buvo aiškiai nesutvarkyti. Jie buvo tokio pat ilgio kaip prieš keturiasdešimt metų, bet su žilomis sruogomis. Arba, tikriau pasakius, žili su buvusios rudos spalvos sruogomis. Margarita sakydavo, kad dažna moterų klaida nešioti plaukus tokius, kokie jie buvo tada, kai jos atrodė patraukliausios. Jos vaikšto su ilgais plaukais, kai jie jau nebetinka, ir tik dėl to, kad bijo kirptis trumpai. Matyt, ir Veronikai taip atsitiko. O gal jai visai tas nerūpi.

– Na? – tarė ji.

– Na? – pakartojau aš.

– Prašei susitikti.

– Prašiau?

– Nori pasakyti, kad ne?

– Jeigu tu taip sakai, vadinasi, prašiau.

– Tai kaip – taip ar ne? – paklausė ir atsistojo, žinoma, netekusi kantrybės.

Aš tyčia nekreipiau dėmesio. Nepasiūliau vėl atsisėsti ir pats neatsistojau. Jeigu nori, gali sau eiti – ir ji taip padarys, taigi jos nesulaikysi. Ji žiūrėjo į vandenį. Ant kaklo šone buvo trys apgamai – ar aš juos prisimenu, ar ne? Dabar iš kiekvieno stirksojo po ilgą barzdelę ir šviesoje tie plaušeliai buvo aiškiai matyti.

Na ir gerai, jokių tuščių kalbų, jokios istorijos, jokio ilgesio. Greičiau prie reikalo.

– Ar tu žadi atiduoti man Adriano dienoraštį?

– Negaliu, – atsakė nežiūrėdama į mane.

– Kodėl ne?

– Aš jį sudeginau.

Iš pradžių pavagia, paskui sudegina, pagalvojau, apimtas pykčio. Bet liepiau sau su ja elgtis kaip su draudimo bendrove. Taigi, stengdamasis kalbėti kuo atsainiau, paprasčiausiai paklausiau:

– Dėl kokios priežasties?

Jos skruostas suvirpėjo, bet aš nesupratau, ar tai buvo šypsena, ar grimasa.

– Nedera skaityti svetimų dienoraščių.

– Tavo motina turbūt perskaitė. Taip pat ir tu, sprendžiant iš puslapio, kurį man atsiuntei. – Tyla. Mėgink eiti kitu keliu. – Beje, kaip tas sakinys užsibaigia? Žinai, apie ką aš: „Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis..."

Patraukė pečiais ir suraukė kaktą.

– Nedera skaityti svetimų dienoraščių, – pakartojo. – Bet gali perskaityti šitą, jeigu nori.

Ji ištraukė iš lietpalčio kišenės voką, padavė man, apsisuko ir nuėjo sau.

Parsigavęs namo peržiūrėjau visus savo laiškus jai ir, žinoma, niekur nebuvau prašęs jos susitikti. Na, bent jau tokių žodžių tiesiogiai nerašiau.

Prisiminiau, kaip jaučiausi ekrane pamatęs „kruvini pinigai". Pasakiau sau: juk niekas nebuvo nužudytas. Aš galvojau tik apie Veroniką ir save. Užmiršau Adrianą.

Ir dar kai ką supratau: į Margaritos teoriją apie kiaurai matomas ir paslaptingas moteris buvo įsivėlusi klaida arba statistinė anomalija; tikriau sakant, į antrąją jos dalį apie vyrus, kuriuos traukia viena kuri nors rūšis. Mane traukė abi – Veronika ir Margarita.

Prisimenu, vėlyvoje paauglystėje svaigdavau įsivaizduodamas savo būsimus nuotykius. Taip bus, kai užaugsiu. Važiuosiu ten, darysiu tą, atrasiu tai, mylėsiu tą ir aną, ir trečią. Gyvensiu taip, kaip gyvena ir visada gyveno žmonės romanuose. Kurie žmonės, nebuvau tikras, tik žinojau, kad mane visada lydės aistra ir pavojai, ekstazė ir neviltis (bet po jos dar didesnė ekstazė). Tačiau... kas pasakė tuos žodžius apie „gyvenimo menkumą, kurį išdidina menas"? Artėdamas prie trisdešimties vieną akimirką supratau, kad mano nuotykių aistra seniai išblėso. Aš niekada nebedarysiu tų dalykų, apie kuriuos svajojo paauglystė. Vietoje to aš pjoviau savo veją, važinėjau atostogauti, gyvenau savo gyvenimą.

Bet laikas... kaip jis įstato mus į vėžes ir kaip vėl išmuša iš jų. Tarėmės esą subrendę, o buvome tiktai saugūs. Tarėmės

prisiimantys atsakomybę, o iš tiesų bijojome. Tai, ką mes vadinome pragmatizmu, tebuvo vengimas stoti akistaton. Laikas... jeigu turėtume pakankamai laiko, mūsų tvirčiausiai suramstyti sprendimai pasirodytų išklibę, o įsitikinimai nei šiokie, nei tokie.

Veronikos duoto laiško aš neatplėšiau pusantros dienos. Laukiau, nes buvau tikras, jog ji tikisi, kad nelauksiu ir pulsiu skaityti jai dar nespėjus išnykti iš akių. Be to, žinojau, kad voke vargu bau bus tai, ko noriu: pavyzdžiui, raktas nuo bagažo saugojimo kameros, kurioje guli Adriano dienoraštis. Ir netikėjau formaliu jos teiginiu, kad nedera skaityti svetimų dienoraščių. Suprasčiau, jeigu dienoraštį ji būtų sudeginusi siekdama atkeršyti man už praeities klaidas ir nuoskaudas, bet tik ne todėl, kad apgintų kažkokį paskubomis iškeltą teisingo elgesio principą.

Mane apstulbino jos noras susitikti. Kodėl nepasinaudojo Karališkuoju paštu, juk taip būtų išvengusi jai aiškiai nemalonaus susidūrimo? Kam ta akistata? Rūpėjo pamatyti mane po visų tų metų, nors ir krėtė šiurpas? Labai abejoju. Perbėgau mintimis visas tas drauge su ja praleistas kokias dešimt minučių – kur susitikome, kur perėjome, kaip norėjosi dingti ir iš vienur, ir iš kitur, kas buvo pasakyta ir kas nutylėta. Galiausiai sukūriau teoriją. Jeigu jai nebūtina buvo susitikti su manimi dėl to, kad turėjo kažką padaryti – tai yra įteikti man voką, – vadinasi, jai svarbu buvo kažką pasakyti. O ji pasakė, kad sudegino Adriano dienoraštį. Bet kam būtinai reikėjo pranešti apie tai žodžiu, žvelgiant į pilkus Temzės vandenis? Nes pasakytus žodžius galima paneigti. Ji nenorėjo jų užtvirtinti elektroniniu laišku. Ir jeigu ji galėjo melagingai tvirtinti, esą aš prašęs susitikti, tai paneigti padegimo faktą būtų vieni juokai.

Priėmęs tokį negalutinį paaiškinimą, palaukiau iki vakaro, pavakarieniavau, įsipyliau antrą taurę vyno ir pasiėmiau laišką. Ant jo nebuvo užrašyta mano pavardės: ir vėl kad galima būtų užginčyti? Aš nedaviau jam jokio laiško. Ir nebuvau su juo susitikusi. Jis juk elektroninio pašto erkė, svaičiotojas, praplikęs kiberstalkeris.

Iš pilkos į juodą pereinančios juostos aplink visą pirmą puslapį supratau, kad tai vėl fotokopija. Kas jai darosi? Ar ji niekada nesinaudoja originalais? Tada viršuje pastebėjau datą ir savo paties rašyseną, kokia ji buvo visus tuos metus. „Mielas Adrianai", – taip prasidėjo laiškas. Perskaičiau jį visą, atsistojau, šlakstydamas aplinkui supyliau vyną iš taurės atgal į butelį ir prisipyliau pilną stiklą viskio.

Ar dažnai mes pasakojame savo gyvenimo istoriją? Ar dažnai ją šiek tiek pataisome, pagražiname, apkarpome? Ir kuo ilgiau gyvename, tuo mažiau randasi tokių, kurie galėtų kuo nors suabejoti, priminti mums, kad mūsų gyvenimas nėra iš tiesų mūsų gyvenimas, o tik istorija, kurią mes pasakojome apie savo gyvenimą. Papasakojome kitiems, bet daugiausia – sau.

Mielas Adrianai – arba geriau, Mielas Adrianai ir Veronika (sveika gyva, Raganiūte, skaitanti šį laišką),

Ką gi, jūs, be abejo, esate verti vienas kito ir aš linkiu jums daug džiaugsmo. Tikiu, kad jūs taip įsipainiosite, kad abu visam gyvenimui liksite sužaloti. Tikiu, kad prakeiksite tą dieną, kai aš jus supažindinau. Ir kad po to, kai išsiskirsite, nes taip neišvengiamai atsitiks – duodu jums šešis mėnesius, kuriuos jūsų bendro naudojimo savimeilė ištemps

iki metų, kad visai nusikruštumėt, o to aš ir linkiu, – jūs visą gyvenimą jausite kartėlį, kuris nuodys jūsų paskesnius santykius. Gal net palinkėčiau, kad turėtumėt vaiką, nes aš šventai tikiu, kad laikas keršija per kitas ir dar vėlesnes kartas. Žr. Didįjį Meną. Tačiau kerštas turi paliesti tuos, kuriuos reikia, tai yra judu abu (o jūs nesate didysis menas, tik karikatūristo figūrėlės). Todėl nelinkiu jums to. Būtų neteisinga taip bausti nekaltą embrioną, kuriam vieną dieną paaiškės, kad jis yra tamstų strėnų vaisius, jeigu leisite pavartoti tokį poetizmą. Taigi ir toliau mauk „Durex" ant jo ištįsusio pimpio, Veronika. Ar tu dar neleidai jam taip toli pažengti?

Na, bet pakaks mandagybių. Noriu kiekvienam iš jūsų pasakyti keletą konkrečių dalykų.

Adrianai: Tu jau, be abejo, žinai, kad jinai yra iš tų, kurios erzina, bet neduoda įmerkti. Nors, manyčiau, tu įtikinai save, kad ji kovoja su savo Principais ir, kaip filosofas, pasitelksi savo pilkąsias ląsteles ir padėsi jai įveikti save. Jeigu ji iki šiol dar neleido tau Eiti Iki Galo, siūlau santykius nutraukti, ir ji pati atbėgs pas tave sudrėkusiomis kelnaitėmis ir dėžute su 3 vnt., pasirengusi viskam. Tačiau tas erzinimas taip pat metafora: tokios kaip ji manipuliuos tavo vidumi, o pati bus tau neprieinama. Tikslią diagnozę tegu nustato psichų daktaras – nors ji gali būti vis kitokia kiekvieną savaitės dieną – o aš tik pridursiu, kad ji nepajėgi suprasti kito žmogaus jausmų ar emocinio gyvenimo. Jos pačios motina įspėjo mane

dėl jos. Tavim dėtas, išsiaiškinčiau viską su Mamule – paklausk jos apie kadaise patirtą skriaudą. Be abejo, turėsi tai padaryti Veronikai nežinant, nes, vaikine, ta mergina apsigimusi tironė. Beje, ji dar ir snobė, turbūt žinai tai, nes su tavim prasidėjo vien dėl to, kad tu netrukus prie pavardės prisidėsi Kembridžo bakalaurą. Prisimink, kaip niekinai Brolį Džeką ir jos pasipūtėlius draugus. Ar dabar nori trintis šalia jų? Bet neužmiršk: praeis kiek laiko ir ji žiūrės į tave iš aukšto, kaip dabar žiūri į mane.

Veronika: įdomu rašyti tokį jungtinį laišką. Tavo pagieža ir jo pasitenkinimas savimi. Tikra talentų puokštė. Arba tavo įsivaizduojamas socialinis pranašumas ir jo įsivaizduojamas intelektinis pranašumas. Tik nemanyk, kad galėsi pergudrauti Adrianą, kaip pergudravai (laikinai) mane. Aš kiaurai matau tavo taktiką – atskirti jį nuo kitų, atriboti nuo senų draugų, pajungti sau ir taip toliau, ir taip toliau. Kurį laiką tai pasiteisins. Bet kas paskui? Dar neaišku, ar spėsi pastoti anksčiau, nei jis supras, kokia esi nuoboda. Ir net jeigu tu jį priremsi prie sienos, tavo klaidą ištaisys tik visas gyvenimas, kai prie pedantiškai padengto pusryčių stalo girdėsi tramdomą savo manierų sužadintą žiovulį. Aš tau dabar nieko negaliu padaryti, bet laikas gali. Laikas sustatys viską į vietas. Jis visada sustato.

Šventiniai linkėjimai ir tegu rūgštusis lietus krinta ant jūsų suglaustų ir pateptų galvų.

Tonis

Viskis, kaip pastebėjau, padeda išgryninti mintis. Ir sumažina skausmą. Papildomas jo privalumas, kad nuo jo pasigeri, o jeigu kiekis nemažas, labai pasigeri. Perskaičiau tą laišką kelis kartus. Ir norėdamas negalėjau paneigti jo autentiškumo ar jo niekšiškumo. Teisinausi vien tuo, kad buvau jo autorius anuomet, bet ne dabar. Iš tiesų aš nebeatpažinau tos savo dalies, iš kurios tas laiškas radosi. Bet gal tai tebuvo tolesnis savęs apgaudinėjimas.

Iš pradžių galvojau tik apie save ir koks – kas – aš buvau: savimyla, pavydus ir piktas. Paskui apie savo pastangas išardyti jų ryšį. Gerai, kad bent tai man nepavyko, juk Veronikos motina mane patikino, kad paskutiniai Adriano gyvenimo mėnesiai buvo laimingi. Vis dėlto tai neleido man atsipalaiduoti. Mano jaunystės „aš“ sugrįžo pašiurpinti mano senatvės „aš“, koks tas „aš“ kadaise buvo ar yra, ar kartais gali būti. Dar visai neseniai svarsčiau, kaip, mažėjant mūsų gyvenimo liudininkų, vis mažiau lieka, kas jį patvirtintų. Dabar aš gavau visai nepageidautiną patvirtinimą to, koks esu ar buvau. Verčiau jau Veronika būtų sudeginusi būtent šį dokumentą. Paskui susimąsčiau apie ją. Ne apie tai, kaip ji jautėsi pirmą kartą perskaičiusi laišką – prie to dar sugrįšiu, – bet kodėl man jį davė. Be abejo, norėjo man parodyti, koks esu šūdo gabalas. Tačiau nusprendžiau, kad ne vien dėl to: turint galvoje, kokioje aklavietėje buvome atsidūrę, tai buvo ir taktinis žingsnis, įspėjimas. Jeigu aš mėginsiu dienoraščio reikalauti per teismus, tai padės jai apsiginti. Aš būsiu savo paties reputacijos liudytojas.

Paskui ėmiau galvoti apie Adrianą. Savo senąjį nusižudžiusį draugą. Toks tat buvo paskutinis mano žodis jam. Aš juodinau jį ir kėsinausi sugriauti pirmą ir paskutinę jo gyvenimo meilę. O dėl laiko, kuris, esą, parodys, apsirikau ar veikiau apsiskaičiavau: laikas bylojo ne jų, o mano nenaudai.

Ir galiausiai prisiminiau atviruką, kurį išsiunčiau kaip šio laiško užtvirtinimą. Dirbtinai nerūpestingą, girdi, viskas gerai, seni. Atviruką su Kabamojo Kliftono tilto atvaizdu. Nuo jo kasmet nušoka ir žūsta ne vienas žmogus.

Kitą dieną, kai išsiblaiviau, vėl mąsčiau apie mus tris ir apie daugelį laiko paradoksų. Būdami jauni ir jautrūs, mes esame ir užgauliausi, o kai kraujo tėkmė sulėtėja, kai jausmai atbunka, kai tampame labiau apsišarvavę ir išmokę kęsti nuoskaudas, stengiamės nebeužgauti kito jausmų. Šiandien aš galiu mėginti užlįsti Veronikai už odos, bet niekada gyvai jos po lopinėlį nebedirčiau.

Žvelgiant iš dabarties taško, nieko žiauraus nebuvo, kad jie pranešė man suartėję. Visa esmė ta, kad tai įvyko taip greitai ir, kaip atrodė, Veronikos iniciatyva. Kodėl aš sprogau kaip bomba? Įžeista savimeilė. Stresas prieš egzaminus, vienišumas? Tai tik pasiteisinimai – visi aliai vieno. Ne, ne, dabar aš jaučiau ne gėdą ar kaltę, bet tai, ką patirdavau gyvenime retai ir kas stipresnis už tuodu abu jausmus: gailestį. Tai kur kas sudėtingesnis, stingdantis ir pirmykštis jausmas. Jam būdingas beviltiškumas: per daug laiko nutekėjo, per daug žalos padaryta, kad galima būtų atlyginti nuostolius. Ir vis dėlto, po keturiasdešimties metų, aš nusiunčiau Veronikai atsiprašomąjį laišką.

Paskui vėl galvojau apie Adrianą. Nuo pat pradžių jis matė daug aiškiau negu mes visi. Kol mes mėgavomės paaugliška depresija, įsivaizduodami, kad nuolatinis mūsų nepasitenkinimas yra savitas iššūkis žmogaus egzistencijai, Adrianas jau

žvelgė į priekį ir dairėsi aplinkui. Jis ir jautė gyvenimą aiškiau – gal netgi perdėm aiškiai, ypač kai nusprendė, kad šis nevertas nė skatiko. Palyginti su juo aš visada buvau nevėkšla, nesugebantis kaip reikiant pasimokyti iš tų kelių gyvenimo man duotų pamokų. Kalbant mano paties terminais, aš susitaikiau su gyvenimo realybe ir pasidaviau jo neišvengiamybei: jeigu tas taip, tai anas anaip, ir taip prabėgo metai. Adriano žodžiais tariant, aš numojau į gyvenimą ranka, numojau ranka į jo tyrinėjimą, priėmiau jį tokį, koks buvo. Ir štai pirmą kartą aš pasijutau iš esmės atgailaująs – pusiau savigaila, pusiau savinieka – dėl viso savo gyvenimo. Viso visutėlio. Aš praradau jaunystės draugus. Praradau žmonos meilę. Atsižadėjau puoselėtų ambicijų. Norėjau, kad gyvenimas manęs per daug nevargintų, ir man pavyko – ir kaip tatai buvo apgailėtina. Vidutinybė, štai kas aš buvau, nuo pat mokyklos baigimo. Vidutinybė universitete ir darbe, vidutinybė draugystėje, ištikimybėje, meilėje; vidutinybė, be jokios abejonės, sekse. Prieš keletą metų vykdytoje automobilininkų apklausoje devyniasdešimt penki procentai apklaustųjų manė esantys „geresni nei vidutiniai“ vairuotojai. Tačiau pagal vidurkio dėsnį dauguma mūsų esame vidutiniški. Tik tai neguodžia. Tas žodis vis skambėjo ausyse. Vidutiniškas gyvenimas, vidutiniška tiesa, vidutiniška dora. Kai Veronika mane pamatė vėl, jos pirmoji reakcija buvo, kad aš nuplikau. Tai mažiausia, ką esu praradęs.

Atsakydama į mano atsiprašymą ji parašė: „Tai tu niekaip nesupranti, ar ne? Niekuomet nesuprasdavai.“ Argi galėjau jai priekaištauti? Juolab suvokdamas, jog apgailėtinai trokštu, kad nors viename iš savo dviejų sakinių ji būtų paminėjusi mano vardą.

Kažin, kaip mano laiškas atsidūrė pas Veroniką? Ar Adrianas visus savo daiktus jai paliko testamentu? Aš net nežinau, ar jis jį parašė. Gal laikė įkišęs į dienoraštį ir jinai ten jį surado. Ne, aš nerišliai mąstau. Jeigu jis būtų buvęs tenai, ponia Ford būtų jį pamačiusi ir tada tikrai nebūtų palikusi man penkių šimtų svarų.

Nesupratau, kodėl Veronika vis dėlto atsakė į mano laišką, juk vaidino, kad baisiausiai manęs nekenčia. Ką gi, gal taip ir nėra.

Kažin, ar Veronika nubaudė Brolį Džeką už adreso perdavimą.

Kažin, ar tada, prieš tiek metų, jos žodžiai „geriau nereikia" nebuvo vien mandagumas. Gal ji nenorėjo miegoti su manimi todėl, kad tarp mūsų įvykęs intymus kontaktas tiesiog nebuvo jai pakankamai malonus. Gal buvau negrabus, nekantrus, savanaudis. Tikriau ne gal, bet ar labai.

Apkepą su įdaru ir salotas Margarita suvalgė tylėdama ir klausydamasi, paskui, kai atnešė panakotą su trintais vaisiais, aš papasakojau, kaip susisiekiau su Džeku, kaip gavau Adriano dienoraščio puslapį, kaip vyko susitikimas ant tilto, kas buvo parašyta laiške ir koks gailestis mane apėmė. Kai ji pastatė puodelį ant lėkštutės, pasigirdo dzingtelėjimas.

– Tu vis dar myli Šizę.

– Ne, nemanau.

– Toni, tai ne klausimas. Tai tvirtinimas.

Aš su meile pažvelgiau į ją. Ji pažinojo mane geriau negu bet kas pasaulyje. Ir vis tiek mielai eidavo su manimi pietauti. Ir leisdavo man be galo be krašto pasakoti apie save. Nusišypsojau jai, ir mano šypseną ji, be abejonės, taip pat mokėjo perskaityti.

– Vieną dieną aš tave nustebinsiu, – pasakiau jai.

– Tu ir dabar stebini. Šiandien nustebinai.

– Taip, bet aš noriu nustebinti taip, kad tu apie mane manytum geriau.

– Aš nemanau apie tave blogai. Aš netgi apie Šizę nemanau blogai, nors, turiu pripažinti, mano vertinimas visada buvo žemiau jūros lygio.

Margarita nesiekia pranašumo. Ji žinojo, kad nereikia užsiminti apie tai, kad aš nepaklausiau jos patarimo. Manau, kad jai visai patinka būti tokia užjaučiančia nuodėmklause ir vis gauti priminimą, kodėl ji yra patenkinta, kad nebėra mano žmona. Aš nesišaipau. Tik manau, kad yra būtent taip.

– Ar galiu paklausti tavęs vieno dalyko?

– Visada gali, – atsakė ji.

– Ar tu palikai mane dėl manęs?

– Ne, – atsakė ji. – Aš palikau tave dėl mūsų.

Mudu su Suze sutariam gerai, kaip aš mėgstu nuolat kartoti. Dėl šito dalyko su džiaugsmu prisiekčiau teisme. Jai dabar trisdešimt treji, o gal trisdešimt ketveri. Taip, trisdešimt ketveri. Mes nebuvome nė karto susikivirčiję nuo to karto, kai sėdėjau pirmoje eilėje ąžuolo plokštėmis apmuštoje municipaliteto salėje, o paskui atlikau savo, kaip liudytojo, priedermę. Prisimenu, tuo metu tariausi duodąs jai sutikimą – ar, teisingiau sakant, atsisakąs į ją pretenzijų. Pareiga atlikta, vienturtis vaikas sėkmingai atlydėtas į laikiną santuokos uostą. Dabar daugiausia, ką tu gali padaryti, tai nesusirgti Alzheimeriu ir neužmiršti palikti jai visų, kokius tik turi, pinigų. Ir gali pasistengti pasielgti geriau negu tavo tėvai – numirti tada, kai pinigai dar iš tiesų būtų jai reikalingi. Kad galima būtų ką nors pradėti.

Jeigu mes su Margarita būtume likę kartu, tai drįstu teigti, kad man būtų buvęs skirtas didesnis beprotiškai mylinčio senelio vaidmuo. Nieko stebėtina, kad Margarita jai galėjo daugiau pasitarnauti. Suzė nenorėdavo palikti vaikų su manimi, nes manė, kad nesugebėsiu, nors buvau pakeitęs aibę vystyklų ir panašiai. „Galėsi vestis Luką į futbolą, kai paaugs", – kartą pasakė ji man. Ak tas senelis traiškanotomis akimis, tribūnose berniukui patikintis futbolo paslaptis: kaip nekęsti vyrų skirtingos spalvos marškinėliais, kaip suvaidinti traumą, kaip išpūsti snarglį į aikštelę – žiūrėk, vaikeli, užspausk stipriai vieną šnervę ir pūsk varvalą iš kitos. O dar kaip šerį šiaušti, gauti krūvas nepelnytų pinigų ir net nespėti suprasti, kas yra tas gyvenimas, kai geriausi metai jau praėję. O taip, aš laukiu, kol galėsiu vestis Luką į futbolą.

Bet Suzė nepastebi, kad aš nemėgstu to sporto, ar to, kuo jis virto. Emocijas ji vertina iš praktinės pusės, ta mano Suzė. Paveldėjo iš motinos. Taigi jai nerūpi, ką iš tiesų jaučia kiti. Ji linkusi daryti prielaidą apie mano jausmus ir elgtis pagal tą prielaidą. Tam tikru mastu ji kaltina mane dėl skyrybų. Kaip antai: kadangi tai buvo jos motinos žingsnis, tad akivaizdu, jog dėl to kaltas tėvas.

Ar charakteris metams bėgant keičiasi? Romanuose, be abejo, taip: antraip nebūtų iš ko kurti istorijos. Tačiau gyvenime? Kartais aš abejoju. Keičiasi mūsų požiūris ir nuomonė, mes įgyjame naujų įpročių ir keistenybių, tačiau tai kažkas kita, panašiau į dekoraciją. Galbūt charakteris kažkuo artimas intelektui, tik tiek, kad charakteris aukščiausią tašką pasiekia šiek tiek vėliau: tarkime, tarp dvidešimties ir trisdešimties. O paskui mes tik įsitvėrę

laikomės to, ką turime. Sprendžiame patys. Jeigu taip yra, tuo juk galėtume paaiškinti daugybę gyvenimų? Ir taip pat – jeigu tas žodis nėra per daug iškilnus – mūsų tragediją.

„Tai kaupimosi klausimas“, – rašė Adrianas. Tu statai už žirgą, jis laimi, ir tavo laimėjimas prisideda prie kito žirgo laimėjimo kitose lenktynėse, ir taip toliau. Tavo laimėjimai kaupiasi. O pralaimėjimai? Ne žirgų lenktynėse – tenai tiesiog prarandi pradinį statymą. Bet gyvenime? Greičiausiai jame galioja kitos taisyklės. Tu statai už santykius, jie išyra; tu statai už kitus santykius, jie taip pat išyra: ir galbūt tai, ką tu prarandi, nėra tiesiog dvi paprastos minusinės sumos, bet išaugęs tavo statymas. Bent jau toks lieka jausmas. Gyvenimas nėra vien sudėtis ir atimtis. Jame esama ir praradimo, nesėkmės kaupimosi bei didėjimo.

Adriano ištrauka taip pat liečia atsakomybės klausimą: ar esama visos atsakomybių grandinės, ar derėtų užskrieti sąvoką kiek siauriau. Aš keliu abi rankas už jos siaurinimą. Atsiprašau, bet negali kaltinti savo mirusių tėvų, to, kad turėjai ar neturėjai brolių ar seserų, savo genų, visuomenės ar ko kito – normaliomis aplinkybėmis negali. Pradėk nuo minties, kad tu vienas esi už viską atsakingas, nebent egzistuotų nepaneigiamas įrodymas, liudijantis ką kita. Adrianas buvo daug protingesnis už mane – jis naudojosi logika ten, kur aš pasitelkiu sveiką protą – tačiau mudu, manau, priėjome daugmaž prie tos pačios išvados.

Nenoriu pasakyti, kad supratau viską, ką jis rašė. Aš žiūrėjau į tas lygtis dienoraštyje ir galvoje man neprašviesėjo. Bet juk aš niekada nebuvau stiprus matematikas.

Aš nepavydžiu Adrianui mirties, bet pavydžiu jo gyvenimo aiškumo. Ne vien dėl to, kad jis matė, mąstė, jautė ir elgėsi aiškiau negu mes visi, bet taip pat dėl to, kada jis mirė. Aš neturiu galvoje Pirmojo pasaulinio karo nesąmonių: „Jo jaunystės žiedas nulūžo pačiame gražume", – prie šios eilutės sugrįžo ir mūsų direktorius po Robsono nusižudymo – ir „Jie nepasens kaip kad mes, palikę senti." Dauguma iš palikusiųjų neturėjo nieko prieš senatvę. Tai visada geriau už mano knygoje aprašytą alternatyvą. Ne, aš noriu pasakyti kitką. Kai tau dvidešimt, net jeigu tu sutrikęs ir nežinai, ką daryti toliau ir ko siekti, tu aiškiai jauti, kas yra pats gyvenimas, kas gyvenime esi tu ir kuo gali tapti. Vėliau... vėliau randasi daugiau netikrumo, daugiau kartojimosi, grįžimo savo paties pėdomis, daugiau iškreiptų prisiminimų. Jaunystėje prisimeni viso savo gyvenimo visumą. Vėliau prisiminimai tampa tarytum skiautės ir lopiniai. Kažkuo primena lėktuvo juodąją dėžę, kurioje saugomas įrašas apie tai, kas vyko per katastrofą. Jeigu nieko neatsitinka, įrašas išsitrina pats. Taigi jeigu katastrofa įvyksta, būna aišku, kodėl ji įvyko, o jeigu ne, tavo kelionės žurnalas toli gražu nebe toks suprantamas.

Galima svarstyti ir kitaip. Kažkas kartą pasakė, kad labiausiai jam patinka tie istorijos momentai, kai viskas griūva, nes tai reiškia, kad gimsta kažkas nauja. Ar galėtume tai pritaikyti kalbėdami apie savo pačių gyvenimą? Mirti, kai gimsta kažkas nauja, net jeigu nauja yra tavo paties esybė? Juk politiniai istoriniai pokyčiai anksčiau ar vėliau nuvilia, taip atsitinka ir su pilnametyste. Kartais atrodo, kad gyvenimas nori sutaikinti mus su galutiniu praradimu kantriai sekindamas mus įrodymais, kad jis yra ne toks, kaip apie jį manoma.

Įsivaizduokite, kaip kažkas vėlų vakarą, kiek pakaušęs, rašo laišką kadaise mylėtai merginai. Užrašo ant voko adresą, užklijuoja ženklą, nusikabina paltą, nužingsniuoja prie pašto dėžės, įmeta laišką į plyšį, grįžta namo ir atsigula į lovą. Ko gero, jis vis dėlto nedarys visų šių suminėtų žingsnių, kaip manot? Paliks laišką išsiųsti rytdienai. O tada, greičiausiai, apsigalvos. Taigi elektroninio laiško savaimingumas, staigumas, nuoširdumas, netgi neapsižiūrėjimai byloja jo naudai. Mano minčių eiga – jeigu tai ne per daug pretenzingai pasakyta – buvo tokia: kodėl turėčiau kliautis Margarita? Jos net nebuvo tenai ir ji remiasi išankstiniu nusistatymu. Taigi nusiunčiau Veronikai elektroninį laišką. Temą įvardijau kaip Klausimą. O paklausiau štai ko: „Ar tu manai, kad aš tada tave mylėjau?" Pasirašiau inicialais ir tučtuojau, kol nespėjau persigalvoti, nuspaudžiau „siųsti". Gauti atsakymą iš ryto visai nesitikėjau. Šį kartą ji nebuvo ištrynusi mano temos pavadinimo. Ji parašė: „Jeigu tau reikia šito klausti, tai atsakymas yra ne. V."

Galbūt tai šį tą sako apie mano dvasinę būseną, bet toks atsakymas man pasirodė normalus, netgi padrąsinantis. Apie tą būseną galbūt galima ir dar kai ką pridurti, nes mano reakcija buvo tokia: paskambinau Margaritai ir papasakojau apie įvykusį susirašinėjimą. Iš pradžių stojo tyla, paskui mano buvusi žmona tyliai tarė: „Toni, dabar tu spręsk pats."

Į visa tai galima pažvelgti ir iš kitos pusės, tai visada įmanoma. Na, pavyzdžiui, pakalbėti apie panieką ir kaip mes į ją atsakome. Brolis Džekas arogantiškai man mirkteli ir po keturiasdešimties metų, pasitelkęs visą savo žavesį – ne, ne, nereikia perdėti – ap-

simetęs esąs mandagus, išgaunu iš jo informaciją. O po to staiga jį išduodu. Manoji panieka mainais už tavąją. Nesvarbu, kad dabar jau suprantu, jog tada jis man tiesiog linksmai leido suprasti nelabai manimi besidomįs. Štai jums naujausias mano sesers kadras – prieš jį jau buvo vienas ir po jo, be abejo, netrukus bus kitas. Nėra reikalo šį laikiną egzempliorių tyrinėti iš taip arti. Tačiau aš – aš tuo metu suvokiau tai kaip panieką, taip ją įsiminiau ir grąžinau tą jausmą atgal.

Galbūt su Veronika siekiau dar daugiau: ne grąžinti jos panieką, bet ją įveikti. Paaiškinsiu, kodėl taip magėjo tą padaryti. Juk perskaitęs tą savo laišką, pajutęs jo šiurkštumą ir agresiją, viduje buvau sukrėstas. Jeigu ji anksčiau ir nejautė man paniekos, tai tikrai pajuto po to, kai Adrianas davė jai perskaityti mano žodžius. Ir tikrai išsaugojo tą panieką per visus tuos metus ir išliejo ją pasilikdama sau ar net sunaikindama Adriano dienoraštį.

Aš įsitikinęs tvirtinau, kad gailesčiui būdingas beviltiškumas: per daug laiko nutekėjo, kad galima būtų atsiprašyti ar atlyginti nuostolius. Bet kas, jeigu aš klystu? Kas, jeigu kokiu nors būdu gailestis gali apsigręžti, virsti paprasta kalte, už kurią galima atsiprašyti ir būti atleistam? Kas, jeigu pavyks įrodyti, kad nebuvai toks blogiukas, kokiu tave laikė, ir ji norės priimti tavo patikinimus?

O gal mano motyvas atėjo visai iš kitos pusės ir susijęs ne su praeitimi, bet ateitimi. Kaip ir visus žmones, prieš kelionę mane apima visokie prietaringi nuogąstavimai. Nesvarbu, kad žinome, jog skristi lėktuvu statistiškai saugiau negu nueiti į krautuvę už kampo. Vis tiek prieš iškeliaudamas aš susimoku sąskaitas, susitvarkau korespondenciją, paskambinu artimam žmogui.

– Suze, rytoj išskrendu.

– Taip, žinau, tėti. Tu man sakei.

– Sakiau?

– Taip.

– Na tai tik norėjau atsisveikinti.

– Atleisk, tėti, vaikai triukšmauja. Ką sakei?

– Ne, nieko, perduok jiems nuo manęs linkėjimų.

Visa tai, žinoma, darai dėl savęs. Nori, kad paskutinis apie tave likęs prisiminimas būtų malonus. Nori, kad apie tave gerai galvotų – tuo atveju, jeigu paaiškėtų, kad skristi lėktuvu ne taip saugu kaip nueiti į krautuvę už kampo.

Ir jeigu mes taip elgiamės vykdami penkių dienų žiemos atostogų į Maljorką, tai kodėl tuo pačiu neturėtume vadovautis ruošdamiesi tolesnei perspektyvai – gyvenimo pabaigai, artėjant paskutinei savo kelionei – motorizuotu vežimėliu pro krematoriumo užuolaidas? Negalvokite apie mane nieko pikta, prisiminkite gražiai. Sakykite kitiems, kad buvau jums mielas, kad mylėjote mane, kad nebuvau blogas. Net jeigu nieko panašaus nebuvo.

Atsiverčiau nuotraukų albumą pasižiūrėti į nuotrauką, kurią ji prašė manęs padaryti Trafalgaro aikštėje. „Su tavo draugais.“ Alekso su Kolinu veidai susireikšminę, pozuoja istorijai, Adrianas kaip visada rimtas, o Veronika – to aš niekada anksčiau nebuvau pastebėjęs – šiek tiek pasisukusi į jį. Ne tiesiai žiūri, bet ir ne į fotoaparatą. Kitaip tariant, žiūri ne į mane. Tą dieną mane buvo suėmęs pavydas. Norėjau supažindinti ją su draugais, norėjau, kad jie jai patiktų ir kad jinai jiems patiktų, bet, žinoma, ne labiau, negu aš jiems patikau. Tai buvo jaunatviška ir nepamatuota viltis. Taigi, kai ji ėmė berti Adrianui klausimus, aš suirzau.

Ir kai vėliau, bare, Adrianas pasišaipė iš Brolio Džeko ir jo draugužių, man išsyk palengvėjo.

Pasvarsčiau, ar neįtraukus Alekso ir Kolino. Įsivaizdavau, kaip klausiu, ką jie prisimena, ir prašau paremti. Tačiau jie buvo nutolę nuo visos tos istorijos. Vargu ar jų prisiminimai patikimesni negu mano. O jeigu jie manęs visai ir neparemtų? Žinai, Toni, manau, kad nieko baisaus, jeigu po tiek metų pasakysiu tau tiesą: Adrianas visada būdavo kandus tavo atžvilgiu, kai tu negirdėdavai. Ak šit kaip? Taip, mes abu tai pastebėjome. Sakė, kad tu ne toks geras ir protingas, kaip pats apie save manai. Suprantu, daugiau nieko? Dar sakė, kad tu dėjaisi esąs artimesnis jam draugas – bent jau artimesnis už mudu – bet tai tikras absurdas ir nesusipratimas. Gerai, ar tai viskas? Ne visai: visi matė, kad toji, koks ten jos vardas, tik gumą su tavim tempė, kol pasitaikys geresnis variantas. Argi nepastebėjai, kaip ji flirtavo su Adrianu tą dieną, kai susitikome? Mes abu buvome apšalę. Kone sukišo liežuvį jam į ausį.

Ne, jie man nieko nepadės. O ponia Ford mirusi. Ir Brolis Džekas dingęs iš horizonto. Vienintelė galima liudininkė, vienintelis ramstis – Veronika. Jau sakiau, kad stengiausi užlįsti jai už odos, ar ne? Keistas posakis, jis visada man primena vištą kepančią Margaritą. Kaip ji atsargiai pakelia odelę nuo krūtinės ir šlaunų ir užkiša tenai sviesto ir žolelių. Atrodo, peletrūnų. Gal dar šiek tiek česnako, nežinau. Pats niekada to nedariau, nei tada, nei po to; mano pirštai itin negrabūs, turbūt suplėšytų odelę. Margarita minėjo ir kitą, prancūzišką, kepimo būdą, dar įmantresnį. Tenai po oda prikišama juodojo trumo gabalėlių – ir žinote, kaip tas patiekalas vadinamas? Gedinčiąja višta. Greičiausiai tas receptas atėjęs dar iš tų laikų, kai gedėdami žmonės keletą

mėnesių vilkėdavo tik juodai, paskui dar kelis mėnesius pilkai ir tik pamažu grįždavo prie gyvenimo spalvų. Nesu tikras, kaip tie periodai tiksliai vadinosi, bet spalvų perėjimas buvo griežtai reglamentuotas. O šiais laikais kiek žmonės gedi? Dažniausiai pusdienį – tiek, kiek užtrunka laidotuvės ar kremavimas ir gedulingos vaišės po to.

Atleiskite, nukrypau į šalį. Buvau minėjęs, kad noriu užlįsti jai už odos, ar ne taip sakiau? Ar aš tuo norėjau pasakyti tai, ką pasakiau, ar ką nors daugiau? Juk, rodos, panašiai yra pavadinta viena meilės daina?

Aš visai nenoriu kaltinti Margaritos. Nė truputėlio. Bet, kalbant tiesiai šviesiai, jeigu būčiau sprendęs pats, tai ką būčiau turėjęs? Padvejojęs keletą dienų išsiunčiau Veronikai naują laišką. Jame pasiteiravau apie tėvus. Ar jos tėvas dar gyvas? Ar motinos mirtis buvo lengva? Pridūriau, kad nors sutikau juos tik kartą gyvenime, man išliko geri prisiminimai. Ką gi, tai pusiau tiesa. Aš net pats gerai nesupratau, kodėl viso to klausiu. Turbūt norėjau padaryti ką nors normalaus, bent jau apsimesti, kad kažkas yra normalu, net jei taip ir nėra. Kai esi jaunas – kai aš buvau jaunas, – nori, kad tavo jausmai būtų tokie, kaip aprašomi knygose. Nori, kad jie apverstų tavo gyvenimą aukštyn kojomis, sukurtų ir apibrėžtų naują tikrovę. Vėliau turbūt nori, kad jie teiktų švelnesnių, praktiškesnių dalykų: kad palaikytų tavo gyvenimą koks jis yra ir koks tapo. Kad įtikintų tave, jog viskas gerai. Pagaliau kas gi čia blogo?

Veronikos atsakymas sukėlė nuostabą ir palengvėjimą. Mano klausimai jai nepasirodė nederantys. Ji beveik net buvo patenkinta, kad aš to teiravausi. Jos tėvas buvo miręs prieš kokius trisdešimt penkerius ar daugiau metų. Jis vis smarkiau ir smarkiau

gėrė, kol gavo stemplės vėžį. Aš stabtelėjau ties tais žodžiais, pasijutęs kaltas, kad mano pirmieji žodžiai Veronikai ant Klibančio tilto buvo apie nuplikusius alkoholikus.

Po jo mirties jos motina pardavusi namą Čislherste ir persikrausčiusi į Londoną. Ji dėsčiusi dailę, pradėjusi rūkyti ir laikiusi nuomininkus, nors buvo viskuo aprūpinta. Ji jautėsi gerai, kol maždaug prieš metus jai pradėjusi silpti atmintis. Buvo įtartas nedidelis insultas. Paskui ji pradėjo dėti arbatą į šaldytuvą, o kiaušinius į duoninę, ir panašiai. Kartą vos nepadegė namų palikusi degančią cigaretę. Tačiau visą laiką buvo linksma, tik į pabaigą staiga sugniužo. Paskutiniai mėnesiai buvo kančia, taigi jos mirtis nebuvo lengva, ne, tik tiek, kad viskas pagaliau baigėsi.

Aš perskaičiau šį laišką keletą kartų. Ieškojau spąstų, dviprasmybių, paslėptų užgaulių. Nieko panašaus neradau – nebent pats laiško atvirumas būtų buvęs spąstai. Tai buvo kasdieniška liūdna istorija – perdėm pažįstama – ir paprastai papasakota.

Kai pradedi viską užmiršti – aš nekalbu apie Alzheimerį, tiesiog apie natūralius senėjimo požymius, – gali pasirinkti, kaip reaguoti. Gali sėdėti ir prievartauti atmintį, reikalauti pavardžių ir pavadinimų – pažįstamo, gėlės, traukinių stoties, astronauto... Arba pripažinti negalią ir imtis praktinių veiksmų – naršyti žinynus ir internetą. Arba tiesiog nekreipti dėmesio – užmiršti užmaršumą – ir tada kartais paaiškėja, kad kažkur pragaišęs faktas išnyra po valandos ar dienos, dažnai tomis ilgomis bemiegėmis senatvės primestomis naktimis. Ką gi, mes visi tai patiriame, visi, kurie viską pamirštame.

Bet patiriame ir dar kai ką: proto atliekamas vaidmuo nėra vienpusis. Vos spėji pagalvoti, kad viskas nyksta, virsta tik atimtimi ir dalyba, tavo protas, tavo atmintis ima ir nustebina. Tarsi sakytų: nemanyk, kad gali pasikliauti laipsnišku ir patogiu važiavimu žemyn – gyvenimas nepalyginamai sudėtingesnis. Ir taip smegenys retsykiais mestelės tau visokių iškarpų ir netgi išpainios įsipykusius atminties mazgus. Štai kas, mano didžiam nustebimui, dabar ėmė vykti mano gyvenime. Aš pradėjau prisiminti padrikus, be jokios tvarkos ar išskirtinumo pagal svarbą vaizdus ir seniai palaidotas to tolimo savaitgalio pas Fordus smulkmenas. Pro savo palėpės kambario stoglangius mačiau mišką; kambaryje apačioje girdėjau skambant laikrodį, vėluojantį lygiai penkiomis minutėmis. Kai ponia Ford išmetė į šiukšlių dėžę keptą kiaušinį praskydusiu tryniu, jos veidas buvo susirūpinęs – dėl kiaušinio, ne dėl manęs. Jos vyras mėgino prišnekinti mane po pietų išgerti brendžio, o kai aš atsisakiau, paklausė, aš vyras ar lepšis. Brolis Džekas apie motiną kalbėjo trečiuoju asmeniu: „Kada motina žada šerti išbadėjusią minią?“ O kitą naktį Veronika ne tik palydėjo mane laiptais į viršų. Ji pasakė: „Aš palydėsiu Tonį į jo kambarį“, ir prie visų paėmė mane už rankos. O Brolis Džekas pasakė: „Ir ką motina apie tai mano?“ Bet motina tik nusišypsojo. Tą vakarą skubiai atsisveikinau, nes jaučiau, kad prasideda erekcija. Mes iš lėto užlipome į mano kambarį ir Veronika, prispaudusi mane prie durų, pabučiavo į lūpas ir sušnibždėjo į ausį: „Miegok, kaip miega nuodėmingi.“ Ir maždaug po keturiasdešimties sekundžių, dabar tai prisiminiau, aš smaukiausi į mažą praustuvę ir nuleidau savo spermą į namo vamzdyną.

Staiga panūdau susirasti Čislherstą internete. Paaiškėjo, kad miestelyje niekada nėra buvę Šv. Mykolo bažnyčios. Taigi pono

Fordo vedama ekskursija, kai jis mus vežė, buvo vaizduotės kūrinys – būdingas jo pokštas ar vedžiojimas už nosies. Labai abejoju, ar ten esama ir „Café Royal". Paskui nuėjau į „Google Žemę" ir, čia kildamas, čia leisdamasis, ėmiau skraidyti aplinkui miestelį. Bet atrodė, kad namo, kurio ieškau, daugiau nebėra.

Kitą vakarą aš leidau sau išgerti dar vieną taurę, įsijungiau kompiuterį ir parašiau vienintelei Veronikai mano adresų knygoje. Pasiūliau susitikti vėl. Atsiprašiau, kad viską sugadinau per pirmąjį kartą. Pažadėjau, kad nekalbėsiu apie paskutinę jos motinos valią. Ir tai buvo nuoširdu, nes tik po to, kai parašiau tą sakinį, suvokiau, kad jau kelias dienas beveik nė sykio neprisiminiau Adriano dienoraščio.

„Tai gal ratas užsidarys?" – paklausė ji.

„Nežinau, – atrašiau jai. – Bet ar tai gali kam nors pakenkti?"

Ji nieko neatsakė, bet aš į tai tuo metu neatkreipiau dėmesio ar neėmiau į galvą.

Nežinau kodėl, bet beveik tikėjausi, kad ji vėl pasiūlys susitikti ant tilto. Arba ten, arba kokioje jaukioje ir vilčių teikiančioje asmeniškoje vietelėje: užmirštoje alinėje, tylioje valgyklėlėje ar net Čaringo Kryžkelės viešbučio bare. Ji pasirinko restoranėlį trečiame parduotuvės „John Lewis" aukšte Oksfordo gatvėje.

Tiesą sakant, vieta buvo patogi: man reikėjo kelių metrų vielos žaliuzei perverti, skysčio virdulio nuoviroms tirpdyti ir lopų, kuriuos su laidyne priklijuoji prie išvirkštinės kelnių pusės, kai keliai praskysta. Tokių dalykų prie namų nerasi: ten, kur gyvenu, mažos parankios krautuvėlės seniai virtusios kavinėmis ar nekilnojamojo turto agentūromis.

Traukinyje į miestą priešais mane sėdėjo mergina, užsibarikadavusi ausinėmis, užsimerkusi, neprieinama išoriniam pasauliui, linguojanti galva į sau vienai girdimos muzikos taktą. Ir staiga iš praeities išniro scena: šokanti Veronika. Taip, aš minėjau, kad ji nešoko, bet vieną vakarą mano kambaryje ją kažkas apsėdo ir ji ėmė traukyti mano popmuzikos plokšteles.

– Uždėk kokią nors, noriu pažiūrėti, kaip tu šoki, – pasakė.

Aš papurčiau galvą.

– Tango šokiui reikia dviejų.

– Gerai, tu man parodysi ir aš prisidėsiu.

Uždėjęs 45 aps./min. plokštelę, priėjau prie jos, trūktelėjau pečiais atpalaiduodamas kūną, prisimerkiau, atseit tam, kad mano žvilgsnis jos netrikdytų, ir pasileidau. Tai buvo tipiškas to meto vyro pasirodymas, neva individualus, o iš tikrųjų tiksliai imituojantis vyraujančias normas: staigūs galvos pasukimai, kojų pamėtymai, kryptelėjimai pečiais, vikstelėjimai dubeniu, o dar ekstazėje iškeltos rankos ir retsykiais leidžiami kimūs garsai. Po akimirkos atsimerkiau, tikėdamasis pamatyti ją sėdinčią ant grindų ir besijuokiančią iš manęs. Žiūriu – šokinėja aplinkui, bet taip, kad kyla įtarimas, ar tik nelankė baleto: plaukai užkritę ant veido, blauzdos įsitempusios, gracingos. Kurį laiką ją stebėjau, nesuprasdamas, ar ji čia šaiposi iš manęs, ar iš tikrųjų kaifuoja nuo „Moody Blues“. Nors apskritai man tai nerūpėjo. Aš smaginausi pats ir jaučiau laimėjęs mažytę pergalę. Taip šokome kurį laiką, o paskui, kai Nedo Milerio „From a Jack to a King“ užleido vietą Bobo Lindo „Elusive Butterfly“, aš priartėjau prie jos. Bet ji to nepastebėjo, sukdamasi atsitrenkė į mane ir vos nepargriuvo. Aš sučiupau ją į glėbį ir laikiau.

– Matai, ne taip jau ir sunku.

– O, aš niekada nė nemaniau, kad sunku, – atsakė ji. – Smagu. Taip. Ačiū tau, – pridūrė formaliai, nuėjo ir atsisėdo. – Šok toliau, jeigu nori. Man jau gana.

Taigi vis dėlto ji šoko.

Aš apsipirkau galanterijoje, virtuvės įrangos ir užuolaidų skyriuose, tada nuėjau į restoranėlį. Dar buvo likę dešimt minučių, bet Veronika jau, žinoma, buvo tenai – nuleidusi galvą ji skaitė, nesijaudindama, ar aš ją surasiu. Kai pasidėjau savo maišelius, pakėlė galvą ir nusišypsojo. Aš pagalvojau: apskritai tu neatrodai tokia jau susivėlusi ir netvarkinga.

– Aš vis dar plikas, – pasakiau.

Ji tebesišypsojo puse lūpų.

– Ką skaitai?

Ji atvertė brošiūros viršelį į mane. Stefanas Cveigas.

– Dar vis abėcėlės pradžioje? Daug dar tau liko. – Kodėl aš staiga susinervinau? Vėl kalbėjau kaip dvidešimtmetis. Be to, nebuvau skaitęs nė vieno Cveigo kūrinio.

– Aš užsisakiau makaronų, – pasakė ji.

Ką gi, bent jau nenusodino.

Kol tyrinėjau meniu, ji skaitė toliau. Staliukas buvo atsuktas į kryžmines eskalatorių linijas. Vieni kyla aukštyn, kiti leidžiasi žemyn; žmonės kažką perka.

– Važiuodamas čia traukiniu prisiminiau, kaip tu šokai. Pas mane kambaryje. Bristolyje.

Tikėjausi, kad ji man paprieštaraus ar imsis kokios man nesuvokiamos gynybos. Bet ji tik pasakė:

– Įdomu, kodėl tu tai prisiminei.

Tai buvo palaikymo momentas, ir aš pajutau, kaip grįžta pasitikėjimas savimi. Šį kartą ji buvo apsirengusi geriau; plaukai atrodė sutvarkyti ir ne tokie žili. Jai kažkaip pavyko pažvelgti į mane – tiesiai į mano dvidešimtmetes ir kartu šešiasdešimtmetes akis.

– Na, – tariau, – kokie tau buvo pastarieji keturiasdešimt metų?

Ji pasižiūrėjo į mane.

– Pirmiau tu.

Aš papasakojau jai savo gyvenimo istoriją. Tą jos versiją, kurią pasakoju sau pačiam, įsiteisėjusią ataskaitą. Ji pasiteiravo apie „tuos du draugus, su kuriais kartą buvo susitikusi", regis, nebeprisimindama jų vardų. Papasakojau, kaip nutrūko mano ryšiai su Aleksu ir Kolinu. Paskui papasakojau apie Margaritą, Suzę ir buvimą seneliu, vydamas šalin Margaritos šnabždesį ausyse: „Kaip laikosi Šizė?" Pasakojau, ką dirbau, kaip išėjau į pensiją ir neturiu laisvos minutės ir kaip žiemą važiuoju trumpų atostogų – šiemet galvoju apie Sankt Peterburgą su sniegu, paįvairinimui... Stengiausi pasirodyti patenkintas savo gyvenimu, bet ne pernelyg. Jau buvau įsivažiavęs pasakoti apie anūkus, bet ji staiga apsidairė, vienu gurkšniu išgėrė kavą, paliko ant stalo pinigų ir atsistojo. Aš taip pat sukrutau ruoštis eiti, bet ji pasakė:

– Ne, tu pasilik ir baik gerti.

Buvau nusistatęs nedaryti nieko, kas galėtų ją įžeisti, tad vėl atsisėdau.

– Kitą kartą bus tavo eilė, – pasakiau. Turėdamas galvoje: tavo gyvenimas.

– Eilė kam? – paklausė ir nužingsniavo, nespėjau nė atsakyti.

Taip, aš suprantu, ką ji padarė. Jai pavyko valandą išsėdėti su manimi, nė žodžiu, jau nekalbant apie paslaptis, neišsidavus

apie save. Kur ji gyveno ir kaip, ar turėjo gyvenimo draugą arba vaikų. Ant bevardžio piršto ji mūvėjo raudono stiklo žiedą, tokį pat mįslingą kaip ir visa kita, kas buvo su ja susiję. Bet aš dėl to nesikrimtau; tiesą sakant, supratau, kad jaučiuosi taip, lyg būčiau atėjęs į pirmąjį pasimatymą ir išvengęs katastrofiškų klaidų. Bet, žinoma, viskas buvo visai ne taip. Po pirmojo pasimatymo tavęs, važiuojančio traukiniu, neužplūsta užmiršta tiesa apie tavo seksualinius išgyvenimus prieš keturiasdešimt metų. Kaip mus traukė vieną prie kito, kokia lengva ji buvo mano glėbyje, kaip, nors tarp mūsų nebuvo santykių „iki galo“, visi jų elementai – geismas, švelnumas, nuoširdumas, pasitikėjimas – visa tai vis tiek buvo. Ir kaip aš iš dalies sutikau „neiti iki galo“ ir, palydėjęs ją namo, verčiau atsiduodavau apokaliptinio smaukymosi beprotybei, sutikau miegoti savo viengulėje lovoje – vienas su savo prisiminimais ir sparčiai grįžtančia erekcija. Tas susitaikymas turėti mažiau negu kiti, be abejo, susijęs su nėštumo baime, baime pasakyti ar padaryti ką nors ne taip, baime neatlaikyti visa apimančio artumo.

Kita savaitė prabėgo ramiai. Pervėriau savo žaliuzę, išvaliau virdulio nuoviras, užsilopiau prairusius džinsus. Suzė nepaskambino. Margarita, žinojau, tylės, kol aš pats jos neieškosiu. O tada, ko ji iš manęs lauks? Atsiprašymo, keliaklupsčiavimo? Ne, ji ne iš tų, kurios baudžia. Jai pakanka apgailestaujančios mano šypsenos, kaip pripažinimo, kad ji turi daugiau išminties. Bet šį kartą to gali nepakakti. Tiesą sakant, ko gero, kurį laiką Margaritos nematysiu.

Kažkur giliai širdyje jaučiau jai kažkokį negerumą. Iš pradžių niekaip negalėjau susivokti: juk ji pati man pasakė, kad

dabar turiu spręsti pats. Bet paskui prisiminiau vieną epizodą iš senų laikų, kai dar buvome neseniai susituokę. Vienas vaikinas iš mano darbo surengė vakarėlį ir pakvietė mane. Margarita nenorėjo eiti. Ten flirtavau su viena mergina, o ji flirtavo su manim. Na, tai buvo kiek daugiau nei flirtas – nors toli gražu neprieita net iki infrasekso – bet vos tik išsiblaivęs aš griežtai pasakiau sau „ne". Ir vis dėlto vienodai jaučiau susijaudinimą ir kaltę. Suvokiau, kad dabar aš vėl jaučiu kažką panašaus. Ne iš karto pavyko tai suformuluoti. Galiausiai pasakiau sau: aišku, tu jautiesi kaltas prieš savo buvusią žmoną, kuri išsiskyrė su tavimi prieš dvidešimt metų, ir jaudiniesi dėl senos draugės, kurios nematei keturiasdešimt metų. Kas sakė, kad gyvenime jau nebėra netikėtumų?

Aš nenorėjau spausti Veronikos. Maniau, šį kartą palauksiu, kol ji man parašys. Savo pašto dėžutę tikrinau gerokai per uoliai. Žinoma, išsiliejimo nelaukiau, bet tikėjausi gal kokios trumpos mandagios žinutės, kad iš tikrųjų buvę malonu mane matyti po visų tų metų.

Na, matyt, nebuvo. O gal ji kur nors iškeliavo. Gal serveris užstrigo. Kieno tie žodžiai apie per amžius širdyje negęstančią viltį? Ar ne su ja vis susiduri skaitydamas laikraščių istorijas apie „paskutinį meilės žiedą"? Dažniausiai apie kokį nors senuką ir senutę prieglaudoje? Du našliai baltais protezais, susikibę artrito išklaipytais pirštais? Dažnai jie kalba taip, kaip derėtų jauniems įsimylėjėliams. „Kai pirmą kartą ją pamačiau, supratau, kad ji skirta man", ir panašiai. Viena vertus, mane tai visada sujaudina, bet, kita vertus, sutrikdo ir išmuša iš vėžių. Kam vėl galvą tvoron kišti? Ar nežinai taisyklės: sykį uodegą prisvilęs, prisvilsi ir antrą? Bet dabar aš pajutau pasibjaurėjimą savo paties... kuo?

Siauražiūriškumu, vaizduotės stoka, baime apsigauti? Ir vis dėlto aš dar galiu džiaugtis savais dantimis.

Tą vakarą mūsų kompanija nuėjo į Minstervortą pasižiūrėti Severno potvynio bangos. Veronika buvo šalia. Mano smegenys buvo ištrynusios šį faktą, bet dabar aš tikrai žinau. Ji buvo tenai su manim. Mes sėdėjome ant šlapios antklodės ant šlapio kranto susikibę rankomis; ji buvo atsinešusi gertuvę karšto šokolado. Tyros mūsų dienos. Mėnesienoje sublizgo artėjanti banga. Draugai pasitiko ją sveikinimo šūksniais, paskui su deglais, kryžmai švytinčiais tamsoje, rėkdami pasileido jai iš paskos. Vienudu, tik aš ir jinai, mes kalbėjomės apie tai, kokie kartais vyksta nepaprasti dalykai – dalykai, kuriais nepatikėtum, jeigu nepamatytum pats. Mes buvome veikiau susimąstę, netgi liūdni, o ne susijaudinę.

Bent jau dabar aš taip prisimenu. Nors jeigu jūs liepsite man patvirtinti tai teisme, kažin ar per kryžminę apklausą nepasišiukšlinsiu. „Vadinasi, jūs tvirtinate, kad šis prisiminimas keturiasdešimt metų buvo giliai nugrimzdęs į užmarštį?“ – „Taip.“ – „Ir iškilo į paviršių visai neseniai?“ – „Taip.“ – „Ar galite paaiškinti, kodėl jis iškilo?“ – „Tiesą sakant, ne.“ – „Tuomet leiskite man, pone Vebsteri, jums pasakyti, kad šis tariamas epizodas yra grynas jūsų vaizduotės pramanas, sukurtas pateisinti romantiškam jausmui, kurį jūs regimai puoselėjote mano klientei, ir šią prielaidą – teismas turi tai žinoti – mano klientė laiko visiškai nepriimtina.“ – „Taip, galbūt. Bet...“ – „Bet kas, pone Vebsteri?“ – „Bet šiame gyvenime mes mylime ne tiek jau daug žmonių. Vieną, du, tris? O kartais net neatpažįstame to jausmo, kol būna per vėlu. Nors per vėlu nebūna. Ar skaitėte istoriją apie paskutinį meilės žiedą Barnstaplo senukų prieglaudoje?“ – „Ak, prašau, pone Vebsteri, apsieisime be jūsų sentimentalių nukrypimų. Čia

yra teismo salė, kurioje nagrinėjami faktai. Kokie yra konkretūs šios bylos faktai?“

Galėjau atsakyti tik tiek, kad manau – teoriškai samprotauju – kad kažkas – dar kažkas – per laiką atsitinka atminčiai. Nes metų metus tu gyveni su ta pačia nesibaigiančia juostele, tais pačiais faktais ir tomis pačiomis emocijomis. Paspaudžiu mygtuką, pažymėtą „Adrianas“ arba „Veronika“, juostelė ima suktis ir ima vyniotis įprastinės nesąmonės. Įvykiai užtvirtina emocijas – pagiežą, neteisybės pojūtį, palengvėjimą ir atvirkščiai. Nėra kaip prieiti prie kitokios informacijos. Byla įslaptinta. Štai todėl ir ieškai, kas visa tai paremtų, net jeigu paaiškėtų, jog tai paneigimas. Bet kas, jeigu, netgi pavėluotai, tuos seniai prašapusius įvykius ir žmones tu imi vertinti kitaip? Tas šlykštus mano laiškas sukėlė man gailestį. Veronikos pasakojimas apie tėvus – taip, netgi jos tėvą – neįtikėtinai sujaudino. Pajutau jiems – ir jai – lig tol nepatirtą užuojautą. Netrukus po to ėmiau atsiminti seniai užmirštus dalykus. Nežinau, ar tam esama mokslinio paaiškinimo – apie naujas emocines būsenas, vėl atveriančias užblokuotas nervines trajektorijas. Galiu tik pasakyti, kad taip atsitiko ir kad tai mane apstulbino.

Taigi vis dėlto – nepaisydamas advokato savo galvoje – parašiau Veronikai laišką ir pasiūliau susitikti vėl. Atsiprašiau už plepumą. Noriu išgirsti daugiau apie jos gyvenimą ir šeimą. Artimiausiomis savaitėmis kažkurią dieną turėsiu važiuoti į Londoną. Ar jai tiktų tas pats laikas, ta pati vieta?

Kaip žmonės anais laikais iškęsdavo, kol laiškas pagaliau juos pasieks? Turbūt trys savaitės belaukiant paštininko prilygsta trims dienoms laukimo, kol ateis elektroninis laiškas. Ar trys dienos labai prailgsta? Prailgsta tiek, kad būtum vertas ap-

dovanojimo. Veronika netgi neištrynė mano antraštės „Sveika dar kartelį“ – kuri dabar, beje, man pasirodė visai žavi. Tačiau neatrodė, kad būtų įsižeidusi, nes paskyrė man pasimatymą po savaitės septynioliktą valandą man nepažįstamoje šiaurinio Londono metro stotyje. Mane tai suintrigavo. Kiekvienam taip būtų. Tikrai, trūko tik prierašo: „Pasiimk pižamą ir pasą“, bet žmogus artėji prie tokio meto, kai gyvenimo pasirinkimai ima darytis apgailėtinai riboti. Ir vėl ranka tiesėsi paskambinti Margaritai, bet paskui apsigalvojau. Šiaip ar taip, Margarita nemėgsta netikėtumų. Ji buvo – ir yra – iš tų, kurie mėgsta viską planuoti. Kol dar neturėjome Suzės, ji sekė savo vaisingumo ciklą ir pasiūlydavo tinkamiausias dienas pasimylėti. Tai arba sukeldavo man aistringą nekantrą, arba atvirkščiai – tiesą sakant, dažniausiai – priešingą efektą. Margarita niekada nebūtų paskyrusi paslaptingo pasimatymo tolimoje metro stotyje. Veikiau Padingtone po tam tikslui skirtu laikrodžiu. Tik nepagalvokite, kad toks gyvenimo stilius man netiko.

Savaitę mėginau iš užmaršties prikelti dar kokių nors prisiminimų apie Veroniką, bet nieko neišėjo. Gal per daug stengiausi, prievartavau atmintį. Teko iš naujo pergroti tai, ką turėjau, senus ir naujai atsiradusius vaizdus. Laikiau juos pakėlęs prieš šviesą sukaliodamas tarp pirštų, stengdamasis įžvelgti, ar dabar jie reiškia ką nors kita. Ėmiausi vertinti patį save jaunystėje, kiek tai apskritai įmanoma. Žinoma, buvau bukas ir naivus – mes visi tokie; tik žinojau, kad tų bruožų nereikia pervertinti, nes taip norima pagirti save už tai, koks esi dabar. Tik ta vienintelė mano santykių su Veronika versija, kurią aš išnešiojau visus tuos metus, buvo man tinkama. Jauna širdis išduota, jaunas kūnas paliktas kaip žaislas, jauna asmenybė pažeminta. Ką Džo Hantas

atsakė, kai aš pretenzingai pareiškiau, kad istorija yra nugalėtojų melas? „Tik reikia pridurti, jog tai ir nugalėtųjų saviapgaulė.“ Ar mes dažnai tai prisimename savo asmeniniame gyvenime?

Neigiantieji laiką sako: keturiasdešimt yra niekis, penkiasdešimt – pats žydėjimas, šešiasdešimt – naujas keturiasdešimtmetis ir taip toliau. Aš žinau tik tiek: yra objektyvus laikas, bet yra ir subjektyvus laikas, kai tu nešioji laikrodį su ciferblatu vidinėje riešo pusėje, prie pat tvinksinčio pulso. Ir tas asmeninis laikas, kuris yra tikrasis laikas, matuojamas tavo santykiu su praeitimi. Taigi, kai įvyko tas keistas dalykas, kai tie prisiminimai staiga mane užplūdo, atrodė, kad laikas tą akimirką ėmė srūti atgal. Tarsi upė, staiga pradedanti tekėti aukštyn.

Žinoma, aš gerokai pasiankstinau atvykti, tad išlipau iš traukinio viena stotele anksčiau ir atsisėdęs ant suoliuko skaičiau nemokamą laikraštį. Ar bent jau spoksojau į jį. Paskui pavažiavau iki kitos stotelės, ir iš ten eskalatoriumi nusigavau į bilietų salę man nepažįstamame Londono rajone. Eidamas pro užkardą atpažinau jos siluetą ir stovėseną. Ji tučtuojau nusisuko ir nuėjo. Aš nusekiau jai iš paskos pro autobusų stotelę iki skersgatvio, kuriame stovėjo automobilis. Kai ji atrakino jį ir įsėdo, aš taip pat klestelėjau ant keleivio sėdynės ir apsidairiau. Ji jau buvo įjungusi variklį.

– Ar ne keista, aš irgi turiu „Polo“.

Ji nieko neatsakė. Man nebuvo ko stebėtis. Kiek žinojau ir ją prisiminiau, kad ir kokie pasenę buvo mano duomenys, Veroni-

ka niekada nemėgo kalbėtis automobilyje. Aš irgi nemėgau, bet, laimė, neužvedžiau apie tai kalbos.

Karštis ore dar nebuvo atslūgęs. Atsidariau langą. Ji susiraukusi dėbtelėjo į mane. Langą uždariau. Gerai jau gerai, pasakiau sau.

– Kažkurią dieną prisiminiau, kaip mes žiūrėjome Severno bangą.

Neatsakė.

– Ar tu prisimeni? – Ji papurtė galvą. – Tikrai ne? Ten mūsų buvo visa kompanija Minstervorte. Švietė mėnulis...

– Aš vairuoju, – metė ji.

– Gerai. – Jeigu ji taip nori. Pagaliau juk tai jos išvyka. Ėmiau žiūrėti pro langą. Pusfabrikačių krautuvėlės, pigūs restoranėliai, bukmekerių kontoros, žmonių eilės, išsirikiavusios prie bankomatų, moterys, kurių kūno nuogybė veržėsi pro drabužių tarpus, krūvos šiukšlių, rėkiantis pamišėlis, nutukusi motina su trimis nutukusiais vaikais visų rasių veidukais: pagrindinė gatvė, kurioje viskas, ko reikia, tipiškas Londonas.

Po kelių minučių atsidūrėme prabangiame rajone: individualūs namai, sodai prie jų, kalva. Veronika įsuko į kitą gatvę ir sustojo. Aš pagalvojau: gerai, tai tavo žaidimas, aš palauksiu taisyklių, kad ir kokios jos būtų. Bet kita mano mintis buvo: velniop, aš nenustosiu būti savimi vien dėl to, kad tave vėl apėmė Klibančio tilto nuotaika.

– Kaip Brolis Džekas? – linksmai paklausiau. Vargu ar į tokį klausimą ji atsakys „Aš vairuoju“.

– Džekas yra Džekas, – atsakė ji nežiūrėdama į mane.

Ką gi, filosofiniu požiūriu tai akivaizdu, kaip sakydavome Adriano laikais.

– Ar tu prisimeni...

– Aš laukiu, – pertraukė ji.

Puiku, pamaniau. Iš pradžių susitinku, paskui vairuoju, paskui laukiu. Kas bus toliau? Einu į krautuvę, gaminu valgį, valgau ir geriu, laižausi, smaukausi ir dulkinuosi? Labai abejoju. Tačiau kai mudu taip sėdėjome šalia, nuplikęs vyriškis ir suvargusi moteriškė, aš suvokiau tai, ko nebuvau pastebėjęs anksčiau. Iš mūsų dviejų Veronika buvo kur kas nervingesnė. Ir nors aš nervinausi dėl jos, ji akivaizdžiai nervinosi ne dėl manęs. Aš buvau lyg koks mažas būtinas dirgiklis. Bet kodėl būtinas?

Sėdėjau ir laukiau. Gailėjausi, kam palikau traukinyje tą nemokamą laikraštį. Nesupratau, kodėl negalėjau čia atvažiuoti pats. Gal nebūčiau žinojęs automobilių stovėjimo taisyklių. Mane troškino. Kiek nuleidau stiklą. Šį kartą Veronika neprieštaravo.

– Žiūrėk.

Aš pasižiūrėjau. Iš mano pusės prie automobilio artėjo grupelė žmonių. Suskaičiavau – penki. Priešais ėjo vyras, kuris, nors ir karšta, vilkėjo storo tvido kostiumą su liemene ir buvo su veltine nelyginant medžiotojo skrybėle. Ir švarkas, ir skrybėlė buvo nusagstyti metaliniais ženkliukais, iš akies gal koks trisdešimt ar keturiasdešimt, kai kurie žybsėjo saulėje; tarp liemenės kišenėlių kabojo laikrodžio grandinėlė. Jo išraiška buvo linksma: kaip kokio ekscentriško cirko ar atrakcionų aikštelės linksmintojo. Už jo buvo du vyrai: pirmasis baltais ūsais, krypuojančia eisena, o antras mažas ir apsigimęs, nevienodo aukščio pečiais; šis stabtelėjo ir nusispjovė į veją priešais namą. Už jų žengė ištįsęs nevisprotis su akiniais laikydamas už rankos putnią indiško gymio moterį.

– Į aludę, – pasakė vyras, kai jie susilygino su mumis.

– Ne, ne aludę, – nesutiko vyras su ženkliukais.

– Aludę, – spyrėsi pirmasis.

– Į parduotuvę, – pasakė moteris.

Jie visi kalbėjo labai garsiai, kaip vaikai, ką tik paleisti iš mokyklos.

– Į parduotuvę, – pakartojo kreivašonis tyliai nusispjaudamas į gyvatvorę.

Aš žiūrėjau kuo įdėmiau, nes būtent tai man buvo liepta daryti. Jiems, manyčiau, buvo tarp trisdešimties ir penkiasdešimties metų ir vis dėlto jie atrodė tarytum sustingę laike, nenusakomo amžiaus. Ir pastebimai baikštūs, ypač tai buvo matyti iš to, kaip jų pora buvo susikibusi už rankų. Ne iš meilės, greičiau ginantis nuo pasaulio. Jie praėjo net nepažvelgę į automobilį. Jiems iš paskos už kelių žingsnių ėjo jaunuolis su šortais ir prasegtais marškiniais. Sunku buvo nuspėti, ar jis jų ganytojas, ar pašalinis žmogus.

Mes ilgai tylėjome. Buvo aišku, kad prabilti teks man.

– Na ir?

Ji neatsakė. Matyt, per daug abstraktus klausimas.

– Kas jiems yra?

– O tau kas yra?

Toks atsakymas neatitiko klausimo, kad ir kaip kandžiai nuskambėjo. Todėl pamėginau dar kartą.

– Ar tas jaunuolis buvo su jais?

Tyla.

– Ar čia vadinamieji visuomenėje reabilituojami asmenys?

Staiga Veronika atleido sankabą ir aš galva atsitrenkiau į atramą. Ji perlėkė porą kvartalų spustelėdama akseleratorių ties greičio mažinimo kalneliais lyg raitelė, su žirgu šokanti per kliūtį. Pavaras perjunginėjo nežinia kaip arba išvis neperjunginėjo. Tas

košmaras tęsėsi kokias penkias minutes, tada ji staigiai įsuko į stovėjimo aikštelę, priekiniu ratu iš mano pusės užskriejo ant kelkraščio ir tuoj pat šoktelėjusi sugrįžo atgal.

Tylomis svarsčiau: Margarita visada puikiai vairuodavo. Negali sakyti, kad saugiai, bet atsargiai. O tais laikais, kai aš dar pats mokiausi vairuoti, mano instruktorius aiškino, kad keisdamas pavarą turi taip švelniai ir nežymiai spausti sankabą ir pavarų svirtį, kad tavo keleivio galva ant stuburo nė per centimetrą nepasislinktų. Man tai paliko gilų įspūdį ir aš dažnai į tai atkreipdavau dėmesį, kai mane veždavo kiti. Jeigu būčiau gyvenęs su Veronika, būčiau neišėjęs iš manualinio terapeuto kabineto.

– Tu tiesiog nesupranti, ar ne? Niekada nesupratai ir niekada nesuprasi.

– Kad man nelabai kas nori padėti.

Tada aš juos – kad ir kas jie būtų – pamačiau einančius manęs link. Toks tatai buvo šio manevro tikslas: užbėgti jiems už akių. Mes stovėjome tarp krautuvės ir savitarnos skalbyklos iš vienos gatvės pusės ir aludės – iš kitos. Vyriškis su ženkliukais, „cirko kvieslys“ – pagaliau prisiminiau, kaip vadinasi tas linksmuolis, pasitinkantis publiką prie atrakcionų palapinės ir kviečiantis užeiti į vidų pasižiūrėti barzdotos ponios ar dvigalvės pandos, – vis dar ėjo priekyje. Kiti keturi buvo apsupę jaunuolį su šortais, vadinasi, jis turbūt buvo su jais. Koks nors prižiūrėtojas. Dabar aš išgirdau jį sakant:

– Ne, Kenai, aludė ne šiandien. Alaus diena – penktadienis.

– Penktadienis, – pakartojo ūsuotasis.

Pajutau, kad Veronika atsisegė diržą ir atidarė duris. Kai ir aš pradėjau lipti, ji pasakė:

– Sėdėk. – Lyg būčiau koks šuo.

Diskusija, kur eiti, į aludę ar krautuvę, vis dar tęsėsi, kol vienas iš jų pastebėjo Veroniką. Žmogus su tvido kostiumu nusiėmė skrybėlę ir, prispaudęs prie širdies, nulenkė galvą ant krūtinės. Kreivašonis pradėjo šokinėti į viršų. Ilgšis ištraukė ranką iš moters delno. Slaugas nusišypsojo ir pasisveikino su Veronika. Netrukus ji tarsi pakliuvo į švelnius spąstus. Indė laikė ją už rankos, o vyras, norėjęs į aludę, padėjo jai galvą ant peties. Ji tarsi visai nesibodėjo tokio jų dėmesio. Mačiau, kaip ji pirmą kartą tą dieną šypsojosi. Bandžiau išgirsti, apie ką kalbama, bet kalbėtojų buvo tiek daug, kad girdėjau tik triukšmą. Paskui pamačiau, kaip Veronika atsisuko ir pasakė:

– Tuoj.

– Tuoj, – pakartojo du ar trys iš jų.

Kreivašonis dar pašokinėjo, ilgšis kvailai išsišiepė ir suriko: „Iki, Mere!" Jie patraukė paskui ją automobilio link, tada pastebėjo mane, sėdintį keleivio vietoje, ir iškart sustojo. Keturi iš jų ėmė pašėlusiai mojuoti atsisveikindami, o kostiumuotasis drąsiai prisiartino prie automobilio iš mano pusės. Skrybėlę jis vis dar laikė prispaudęs prie širdies. Jis prakišo kitą ranką pro langą ir aš ją paspaudžiau.

– Mes einame į krautuvę, – dalykiškai paaiškino.

– Ką pirksite? – paklausiau taip pat rimtai.

Jis suglumo ir kurį laiką galvojo.

– Visko, ko trūksta, – galiausiai atsakė. Jis linktelėjo pats sau ir paslaugiai pridūrė: – Reikalingų dalykų.

Paskui ceremoningai nusilenkė, apsisuko ir užsidėjo savo ženkliukais nusagstytą skrybėlę.

– Jis labai mielas, – pasakiau.

Bet ji mojuodama viena ranka kita jau jungė pavarą. Pastebėjau, kad ją išpylęs prakaitas. Taip, diena buvo tvanki, bet vis dėlto.

– Jie visi taip džiaugėsi tave matydami.

Mačiau, kad ji nebeketina atsakinėti į jokius mano klausimus. Taip pat, kad buvo įsiutusi – aišku, ant manęs, bet ir ant savęs taip pat. Aš lyg ir nesijaučiau padaręs kokią klaidą. Jau buvau besižiojąs ką nors sakyti, bet pamačiau, kad ji, nė kiek nestabdydama, važiuoja tiesiai greičio mažinimo kalnelio link, ir man laiku toptelėjo, kad nuo smūgio galiu nusikąsti liežuvio galą. Taigi palaukiau, kol sėkmingai peršokome kauburį.

– Kažin, kiek ženkliukų tas vaikinas turi, – pasakiau tada.

Tyla. Greičio mažinimo kalnelis.

– Ar jie visi gyvena tame pačiame name?

Tyla. Greičio mažinimo kalnelis.

– Vadinasi, alaus diena yra penktadienis.

Tyla. Greičio mažinimo kalnelis.

– Taip, mes važiavome į Minstervortą kartu. Tą naktį švietė mėnesiena.

Tyla. Greičio mažinimo kalnelis. Dabar mes įsukome į pagrindinę gatvę, kurioje iki stoties, kiek atsiminiau, tebus vien lygus gudronuotas plentas.

– Labai įdomi miesto dalis. – Maniau, erzindamas ją ko nors pasieksiu – nesvarbu ko. Taikyti jai draudimo kompanijos modelio, kuris tiko anksčiau, nebėra prasmės.

– Taip, tavo tiesa. Man jau laikas grįžti.

– Šiaip ar taip, buvo malonu aną dieną nors trumpam susitikti per pietus.

– Ar galėtum patarti, kokias Stefano Cveigo knygas labiausiai verta perskaityti?

– Šiais laikais atsirado daug storulių. Nutukėlių. Mūsų laikais to nebūdavo, ar ne? Neprisimenu Bristolyje nė vieno nutukusio žmogaus.

– Kodėl tas nevisprotis tave vadina Mere?

Ačiū Dievui, kad buvau prisisegęs diržu. Šį kartą Veronikos automobilio stabdymo metodas pasireiškė tuo, kad ji, važiuodama dvidešimt mylių per valandą, dviem ratais užšoko ant kelkraščio ir užmynė ant stabdžių.

– Lipk lauk, – pasakė žiūrėdama priekin.

Aš linktelėjau, atsisegiau diržą ir iš lėto išlipau iš automobilio. Dureles atidarytas palaikiau ilgiau negu reikėjo, norėdamas paskutinį kartą ją panervinti, ir pasakiau:

– Taip važinėdama suvarysi padangas.

Durelės man ištrūko iš rankos ir automobilis šovė priekin.

Važiuodamas traukiniu namo negalvojau visiškai nieko, tikrai, tik jaučiau. Ir net negalvojau, ką jaučiu. Tik tą vakarą aš pradėjau suprasti, kas atsitiko.

Labiausiai apsikvailinęs ir pažemintas jaučiausi dėl – kaip aš tą dalyką apibūdinau vos prieš keletą dienų? – „per amžius širdyje negęstančios vilties“. O prieš tai – dėl „nenugalimo noro įveikti kito panieką“. Nepasakyčiau, kad esu kamuojamas tuštybės, bet tikrai pažeidžiamesnis negu manau. Tai, kas prasidėjo nuo ryžto atsiimti testamentu paliktą nuosavybę, išsirutuliojo į kur kas didesnį dalyką, susijusį su visu mano gyvenimu, su laiku ir atmintimi. Ir aistra. Aš tikėjau, vienoje iš savo širdies kertelių, iš tikrųjų tikėjau, – kad galiu sugrįžti atgal ir kažką pakeisti. Kad galiu priversti kraują tekėti atgal. Turėjau tuštybės įsivaizduoti – nors reikėtų pasakyti stipriau – kad galiu Veronikai vėl patikti ir kad man būtina tą pasiekti. Kai ji laiške parašė apie „rato užsidarymą“, visiškai nepagavau tos pašaipios patyčios tono ir priėmiau tai kaip kvietimą, beveik vilionę.

Jos santykis su manimi, kaip aš dabar supratau, buvo vienodas – ne pastaruosius mėnesius, bet per visą tą nežinia kokią daugybę metų. Ji susirado mane, nes to norėjo, pasirinko Adrianą ir savo sprendimų niekada neišsižadėjo. Tai, dabar aiškiai mačiau, buvo akivaizdu kokiu tik nori požiūriu, filosofiniu ar kitokiu. Tačiau, pats nesuvokdamas savo motyvų, norėjau jai įrodyti, netgi taip pavėluotai, kad ji neteisingai mane suprato. Arba kad pradinis jos požiūris į mane – kai mes tyrinėjome vienas kito širdis ir kūnus, kai ji pritarė kai kurioms mano knygoms bei plokštelėms, kai ji mielai kviesdavosi mane pas save, – buvo teisingas. Aš maniau, kad galėsiu įveikti panieką ir gailestį paversti kalte, o tada gauti atleidimą. Kažkodėl mane sugundė mintis, kad mes galime amputuoti didžiąją mūsų egzistencijos katras sau dalį, sukarpyti ir sudurti magnetinę juostelę, kur įrašyti mūsų gyvenimai, sugrįžti į tą patį kelio išsišakojimą ir pasukti ne tokiu nutryptu ar iš viso niekieno nevaikščiotu taku. Aš tiesiog praradau sveiką protą. Senas kvailys, pasakiau sau. O už seną kvailį nieko nėra blogiau: taip sakydavo jau seniai mirusi mano mama, laikraščiuose skaitydama istorijas apie senus vyrus, įsimylinčius jaunas merginas ir paliekančius šeimą dėl pamaiviškos šypsenos, peroksidinių plaukų ir stangrių papų. Žinoma, ne tokiais žodžiais. O aš netgi negalėjau pasiteisinti klišė, kad elgiuosi taip banaliai, kaip kiti mano amžiaus vyrai. Ne, aš neeilinis senas kvailys, sentimentalias meilės viltis persodinantis recipientui, kuriam to mažiausiai reikia.

Kitos savaitės man buvo liūdniausios gyvenime. Atrodė, nebėra jau ko daugiau laukti. Buvau vienas su dviem galvoje aidinčiais balsais. Margaritos: „Toni, spręsk dabar pats“, ir Veronikos: „Tu niekaip nesupranti... Tu niekada nesupratai ir niekada nesu-

prasi." Aš žinojau, kad Margarita nesišaipys, jeigu paskambinsiu, ir mielai sutiks su manimi kur nors kukliai papietauti, ir tarp mūsų viskas bus taip pat kaip anksčiau, bet aš nuo to jaučiausi tik dar vienišesnis. Kas čia pasakė, kad kuo ilgiau mes gyvename, tuo mažiau suprantame?

Vis dėlto, kaip turiu madą kartoti, man būdingas išgyvenimo, savisaugos instinktas. Tikėti, kad turi tokį instinktą, beveik tas pats, kas jį turėti, nes tai reiškia, kad abiem atvejais elgiesi vienodai. Taigi po kurio laiko aš atgavau dvasios stiprybę. Žinojau, kad reikia sugrįžti į tą būseną, kol manęs dar nebuvo apėmęs tas senatvinis kliedesys. Turiu vėl imtis kasdieninių reikalų, kad ir kokie jie būtų, nekalbant apie buto tvarkymą ir darbą vietos ligoninės bibliotekoje. O taip, ir reikia vėl imtis nuosavybės atgavimo.

„Mielas Džekai, – parašiau aš. – Gal galėtum man daugiau padėti dėl Veronikos. Bijau, kad ji man tebėra tokia pat mįslinga kaip ir praeityje. Bet ar mes ko nors per gyvenimą išmokstame? Šiaip ar taip, ledas, saugantis mano seno bičiulio dienoraštį, kurį tavo motina testamentu paliko man, netirpsta. Gal dar ką nors galėtum patarti? Be to, iškilo dar viena nedidelė mįslė. Kažkurią savaitę gana smagiai pietavau kartu su V. mieste. Paskui vieną dieną ji pakvietė mane susitikti prie Šiaurinės linijos. Atrodo, norėjo man parodyti kažkokius visuomenėje reabilituojamus žmones, o kai parodė, supyko. Ar gali kaip nors nušviesti šį epizodą? Tikiuosi, kad tau viskas puikiai einasi. Su geriausiais linkėjimais Tonis V."

Vyliausi, kad tas bičiuliškas tonas jam nenuskambės dirbtinai, kaip man pačiam. Paskui parašiau ponui Ganeliui, prašydamas atstovauti man ponios Ford testamento byloje. Pasakiau jam – konfidencialiai – kad pastarieji mano kontaktai su testatorės

dukra pasižymi tam tikru nepastovumu ir dabar aš manąs, kad geriausia būtų, jei profesionalus juristas parašytų poniai Mariot ir paprašytų kuo skubiau išspręsti bylą. O sau leidau asmeninį ilgesingą atsisveikinimą. Prisiminiau, kaip Veronika šoko su užkritusiais ant veido plaukais. Kaip ji pareiškė savo šeimai: „Einu palydėti Tonio į jo kambarį", ir sušnibždėjo man į ausį, kad miegočiau, kaip miega nuodėmingi, o aš, dar nespėjus jai nulipti į apačią, puoliau smaukytis prie tos mažos praustuvės. Galvojau apie blizgią vidinę savo riešo pusę, apie atraitotą iki alkūnės marškinių rankovę.

Ponas Ganelis atrašė įvykdysiąs visus mano nurodymus. Brolis Džekas taip ir neatsakė.

Aš pastebėjau – man tokie dalykai neprasprūsta – kad automobilių stovėjimo apribojimai taikomi nuo dešimtos iki vidurdienio. Gal todėl, kad dirbantys mieste nesusigundytų įvažiavę palikti automobilių visai dienai, o naudotųsi metro. Taigi šį kartą nusprendžiau važiuoti automobiliu: savuoju „VW Polo", kurio padangos laikys kur kas ilgiau negu Veronikos. Po valandą ar daugiau trukusios kankynės Šiauriniame žiede aš atsidūriau toje pačioje vietoje, pasistačiau automobilį ten pat, kur stovėjome, priešais nežymiai į kalną kylančią užmiesčio gatvelę, palei dulkėtą ligustrų gyvatvorę, apšviestą vėlyvos popietės saulės. Namo iš mokyklos ėjo būriai moksleivių, berniukai su išsipašiusiais marškiniais, mergaitės su provokuojamai trumpais sijonėliais. Daugelis su mobiliaisiais telefonais, kai kurie kažką kramsnojo, keletas rūkė. Kai aš lankiau mokyklą, mums aiškindavo, kad tol, kol dėvi mokyklinę uniformą, privalai elgtis taip, kad nepadarytum savo

įstaigai gėdos. Taigi jokio valgymo ar gėrimo gatvėje, o bet kuris pričiuptas rūkantis gaus pylos. Artima draugystė su priešinga lytimi taip pat buvo draudžiama: iš šalia įsikūrusios ir su mūsų mokykla sujungtos mergaičių mokyklos mokines išleisdavo penkiolika minučių anksčiau nei berniukus, kad jos nesusidurtų su nuolatine vyriškos lyties bendramokslių agresija ir erekcija. Taigi sėdėjau prisimindamas visa tai, fiksuodamas skirtumus, bet nedarydamas jokių išvadų. Aš nei norėjau ploti katučių, nei smerkti. Man buvo vis vien. Laikinai sustabdžiau savo teisę mąstyti ir daryti išvadas. Svarbiausia man buvo suprasti, ko aš prieš porą savaičių buvau atvežtas į šią gatvę. Taigi sėdėjau prie atviro lango ir laukiau.

Po valandos ar dviejų pasidaviau. Kitą dieną ir dar kitą atvažiavau vėl, bet nesėkmingai. Tada nuvažiavau į gatvę, kur buvo aludė ir krautuvė, ir pasistačiau tenai automobilį. Palaukiau, įėjau į krautuvę, nusipirkau keletą menkniekių, dar palaukiau, grįžau namo. Aš visai nesijaučiau gaištąs laiką, atvirkščiai – leidžiąs jį kuo prasmingiausiai. Be to, krautuvė pasirodė besanti labai naudinga. Viena iš tų, kuriose yra visko, pradedant delikatesais ir baigiant aparatūra. Tomis dienomis nusipirkau daržovių ir miltelių indaplovei, mėsos griežinėlių ir tualetinio popieriaus; pasinaudojęs bankomatu pasipildžiau alkoholio atsargas. Po kelių dienų jie jau pradėjo mane vadinti „bičiuliu“.

Vienu tarpu jau ketinau kreiptis į rajono socialinių paslaugų skyrių, ar jie neturi visuomenėje reabilituojamų ligonių namų, kuriuose gyventų ženkliukais apsisagstęs vyras, bet paskui suabejojau, ar man tai ką duos. Įstrigsiu jau sulaukęs paties pirmo klausimo: o kodėl jūs tuo domitės? Nežinojau, kodėl aš tuo domiuosi. Bet, kaip sakau, niekas manęs tarsi ir nespyrė. Panašiai

būna, kai nesinori prievarta žadinti prisiminimų. Kas bus, jeigu neraginsiu laiko? Laikas eis, paskui kas nors iškils į paviršių, gal net ateis sprendimas.

Tuo tarpu prisiminiau nugirstus žodžius: „Ne, Kenai, aludė ne šiandien. Alaus diena penktadienis." Taigi rytojaus dieną, kuri buvo penktadienis, vėl nuvažiavau tenai ir su laikraščiu sėdėjau „Viljamo IV" aludėje. Tai buvo viena iš aludžių, restauruotų ekonominiu sunkmečiu. Meniu buvo šio bei to kepto ant grotelių, per TV tyliai murmeno BBC. Naujienų kanalas, aplinkui juodos lentos: vienoje reklamuojamas viktorinos vakaras kas savaitę, kitoje knygų klubas kas mėnesį, ketvirtoje buvo dienos epigrama, be abejo, nurašyta iš kokios bendro naudojimo sąmojingų ir išmintingų posakių knygos. Aš iš lėto lenkiau bokalus ir sprendžiau kryžiažodį, bet niekas neatėjo.

Kitą penktadienį pagalvojau: galiu ten kuo puikiausiai pavakarieniauti, taigi užsisakiau ant grotelių keptos sidabrinės menkės su naminėmis gruzdintomis bulvytėmis ir didelę taurę „Chilean Sauvignon Blanc" vyno. Vakarienė buvo visai šauni. Trečią penktadienį man šakute beknaibant makaronų vamzdelius su gorgoncolos ir graikinių riešutų padažu, pro duris įžengė kreivašonis vyrukas su ūsočiumi. Jie susėdo prie stalo, kaip tikri senbuviai, o barmenas, aiškiai žinantis jų poreikius, kiekvienam atnešė po pusę pintos kartaus alaus, ir jie įniko susikaupę siurbčioti. Jiedu nesižvalgė aplink, net nežiūrėjo vienas į kitą, o aplinkiniai taip pat nekreipė į juos dėmesio. Po kokių dvidešimties minučių įžengė motiniška juodaodė moteriškė, priėjo prie baro, sumokėjo ir neskubėdama abu juos išsivedė. Aš tik stebėjau ir laukiau. Laikas tarnavo man, taip, tiktai man. Dainos kartais byloja tiesą.

Dabar pasidariau nuolatinis lankytojas ne tik krautuvėje, bet ir aludėje. Neįsirašiau į knygų klubą, nedalyvavau viktorinose, bet nuolat sėdėdavau prie mažo stalelio palei langą ir nagrinėdavau meniu. Ko aš tikėjausi? Gal prakalbinti jaunąjį globėją, lydėjusį penketuką pirmąją dieną? O gal netgi vyrą su ženkliukais, kuris atrodė draugiškiausias ir sukalbamiausias. Aš jau nebeskaičiavau valandų. Ir staiga, vieną vėlų vakarą, pamačiau juos įeinant visus penkis, lydimus tos pačios moters. Kažkodėl net nenustebau. Du nuolatiniai baro lankytojai įėjo į aludę, kiti trys su prižiūrėtoja nužingsniavo į krautuvę.

Atsistojau, palikęs ant stalo alų ir laikraštį, kaip ženklą, kad dar sugrįšiu. Įžengęs į krautuvę pasiėmiau geltoną plastikinį krepšį ir lėtai slampinėjau aplinkui. Perėjimo gale trijulė, susibūrusi prie ploviklių, rimtai svarstė, kurį pirkti. Tarpas buvo siauras ir eidamas pro juos turėjau atsiprašyti. Ilgšis su akiniais bemat susigūžė, nusisuko veidu į lentynas su virtuvės reikmenimis, ir visi trys nutilo. Man einant pro juos, vyras su ženkliukais pažvelgė man į akis. „Labas vakaras“, – pasakiau šypsodamasis. Jis žiūrėjo nenuleisdamas akių, paskui nulenkė galvą ant krūtinės. Palikęs jį taip stovintį, išėjau iš krautuvės ir nuėjau į aludę. Po kelių minučių trijulė prisidėjo prie dviejų gėrikų. Jų globėja priėjo prie baro ir kažką užsakė. Mane apstulbino tai, kad, būdami tokie triukšmingi ir vaikiški gatvėje, krautuvėje ir aludėje jie pasidaro drovūs ir kalba pašnibždomis. Naujai atėjusiems buvo atnešti nealkoholiniai gėrimai. Man pasigirdo žodis „gimtadienis“, bet gal blogai nuklausiau. Nusprendžiau, kad laikas užsisakyti patiekalą. Eidamas prie baro turėsiu praeiti pro pat juos. Jokio konkretaus plano neturėjau. Trys, ką tik atėję iš krautuvės, vis dar stovėjo ir man einant pro juos pasisuko. Aš dar kartą linksmai pasveikinau

ženkliukų mėgėją: „Labas vakaras!“, ir jis vėl nulenkė galvą. Ilgšis stovėjo kaip tik priešais mane ir, prieš jį apeidamas, aš stabtelėjau ir atidžiai jį apžiūrėjau. Jis buvo maždaug keturiasdešimties, aukštesnis kaip šešių pėdų, mirtinai blyškios odos ir su storų lęšių akiniais. Jaučiau, kad jis nori nusisukti. Bet, užuot taip padaręs, netikėtai nusiėmė akinius ir pasižiūrėjo man tiesiai į akis. Jo akys buvo rudos ir švelnios.

Nespėjęs pagalvoti tyliai pasakiau: „Aš esu Merės draugas.“

Mačiau, kaip jis iš pradžių nusišypsojo, paskui išsigando. Jis nusisuko, dusliai suinkštė, nušlepsėjo prie indės ir paėmė ją už rankos. Aš nuėjau prie baro, prisėdau ant baro kėdės ir ėmiau žiūrinėti meniu. Po akimirkos pajutau, kad juodaodė globėja stovi šalia.

– Atsiprašau, – pasakiau. – Tikiuosi, nepadariau nieko blogo.

– Nesu tuo tikra, – atsakė ji. – Jo negalima gąsdinti. Ypač dabar.

– Kartą buvau jį sutikęs su Mere, kai ji buvo atvažiavusi. Esu jos draugas.

Ji pasižiūrėjo į mane tarsi mėgindama įvertinti mano motyvus ir nuoširdumą.

– Tada turėtumėte suprasti, ar ne?

– Taip, žinoma.

Ir iš tikrųjų supratau. Man nebereikėjo kalbėti su ženkliukų mėgėju ar globėju vyru. Dabar aš žinojau.

Aš supratau tai iš jo veido. Tai ne taip dažnai atsitinka, ar ne? Bent jau man. Mes klausomės, ką žmonės sako, skaitome, ką jie rašo – tai yra mūsų liudijimai, mūsų patvirtinimai. Tačiau jei-

gu veido išraiška neatitinka kalbančiojo žodžių, mes kvočiame veidą. Lakstančios akys, kylantis raudonis, nevalingi veido raumenų traukuliukai – ir mums jau viskas aišku. Mes atpažįstame veidmainiavimą ar melą ir priešais mus iškyla akivaizdi tiesa.

Čia buvo kitaip, paprasčiau. Nereikėjo nieko įžvelgti – aš tiesiog įskaičiau tai jo veide. Iš akių, iš jų spalvos ir išraiškos, taip pat skruostų ir skruostikaulių sandaros. Mano mintį patvirtino jo ūgis ir kaip prie tokio ūgio buvo prisitaikę raumenys ir kaulai. Tai buvo Adriano sūnus. Man nereikėjo gimimo liudijimo ar DNR testo – aš tai mačiau ir jaučiau. Be to, ir laikas atitiko: jis dabar būtų maždaug tokio amžiaus.

Pirmoji mano reakcija, neslėpsiu, buvo solipsistinė. Norom nenorom prisiminiau tai, ką buvau parašęs savo laiške kreipdamasis į Veroniką: „Dar neaišku, ar spėsi pastoti anksčiau, nei jis supras, kokia esi nuoboda." Tuo metu aš visai apie tai negalvojau – aš blaškiausi ieškodamas būdo, kaip labiau įskaudinti. Juk visą tą laiką, kol draugavau su Veronika, ji būdavo visokia – viliojanti, paslaptinga, atšiauri, bet niekad nuobodi. Ir netgi per pastaruosius mūsų susitikimus – nors apibūdinimus galima būtų atnaujinti: nepakenčiama, užsispyrusi, išpuikusi ir vis dar savotiškai kerinti, – ji man nė kartelio nepasirodė nuobodi. Taigi tai buvo ne tik įžeidu, bet ir melaginga.

Tačiau tai dar ne viskas. Norėdamas jiems pakenkti, rašiau: „Gal net palinkėčiau, kad turėtumėt vaiką, nes aš šventai tikiu, kad laikas keršija. Tačiau kerštas turi paliesti tuos, kuriuos reikia, tai yra judu abu." O paskui: „Todėl nelinkiu jums to. Būtų neteisinga taip bausti nekaltą embrioną, kuriam vieną dieną paaiškės, kad jis yra tamstų strėnų vaisius, jeigu leisite pavartoti tokį poetizmą." Gailestis ir gailumas tos pačios šaknies žodžiai.

Įsivaizduokite, kaip gailiai buvau įgeltas, kai vėl perskaičiau savo žodžius. Jie skambėjo kaip koks senovinis prakeiksmas, kurio net neprisiminiau ištaręs. Žinoma, aš netikiu – netikėjau – prakeiksmais. Tai yra žodžiais, kurie sukelia įvykius. Bet vien nuo to fakto, kad tavo mesti žodžiai ima ir išsipildo – kai linki konkrečios nelaimės ir ji ateina – apima šiurpoka anapusybės nuojauta. Tai, kad jaunojo „aš", kuris prakeikė, ir senojo „aš", kuris išvydo prakeiksmo padarinius, jausmai buvo visiškai skirtingi, yra siaubingas nesusipratimas. Jeigu, prieš prasidedant visiems šiems įvykiams, jūs būtumėt man pasakę, kad Adrianas ne nusižudė, bet, priešingai, susituokė su Veronika, kad jie turėjo vaiką, o paskui gal ir daugiau vaikų, paskui anūkų, aš būčiau atsakęs: puiku, kiekvienam savo, kiekvienas gyvena savo gyvenimą, tu nuėjai savo keliu, o aš savuoju, jokių nuoskaudų. O dabar tos tuščios klišės kaktomuša susidūrė su nepajudinama tikrų įvykių tiesa. Laiko kerštas nekaltam embrionui. Pagalvojau apie tą vargšą, sužalotą žmogų, nusisukusį nuo manęs krautuvėje ir prisispaudusį veidu prie popierinių virtuvės rankšluosčių ritinėlių ir grublėto tualetinio popieriaus paketų, kad tik manęs nematytų. Ką gi, instinktas jo neapgavo: aš buvau tas žmogus, kuriam atsukama nugara. Jeigu gyvenimas išties apdovanoja už nuopelnus, tai aš nusipelniau, kad manęs šalintųsi.

Vos prieš keletą dienų aš kliedėjau miglotomis fantazijomis apie Veroniką, suvokdamas, kad nieko nežinau apie jos gyvenimą keturiasdešimt ar daugiau metų nuo to laiko, kai mačiau ją paskutinį kartą. Dabar turėjau kai kuriuos atsakymus į klausimus, kurių nebuvau uždavęs. Ji pastojo nuo Adriano ir – kas žino? – galbūt jo savižudybės trauma paveikė vaisių jos gimdoje. Ji pagimdė sūnų, kuriam kažkuriuo jo gyvenimo metu buvo nu-

statyta – kas? Kad jis negali savarankiškai funkcionuoti visuomenėje, kad jam reikia nuolatinės paramos, emocinės ir finansinės. Įdomu, kada ta diagnozė jam buvo nustatyta. Ar tuoj po gimimo, ar po keleto metų apgaulingos ramybės, kai Veronika galėjo guostis tuo, kas jai liko po katastrofos? Bet kas buvo paskui – kiek laiko ji aukojo jam savo gyvenimą, dalį dienos tarnaudama kokioje skylėje, kol jis būdavo specialioje neįgaliųjų mokykloje? O paskui, kai jis užaugo ir su juo pasidarė sunkiau susitvarkyti, kai kasdieninė kova galiausiai visiškai ją nukamavo, atidavė jį į slaugos namus? Įsivaizduokite, ką ji turėjo jausti, įsivaizduokite, kokį praradimą, nesėkmę, kaltę ji išgyveno. O čia dar aš su savo paverkšlenimais, kad duktė kartais pamiršta parašyti man laišką. Taip pat prisiminiau begėdiškas savo mintis, kai pirmą kartą pamačiau Veroniką ant Klibančio tilto. Man ji pasirodė kiek apsileidusi ir nesusitvarkiusi. Atžagari, nedraugiška, nepatraukli. Iš esmės aš tik apsidžiaugiau, kad ji manęs nepaiso. Ir aš dar tikėjausi atgauti iš jos Adriano dienoraštį? Ja dėtas turbūt taip pat būčiau jį sudeginęs, nes dabar tikiu, kad ji tikrai taip padarė.

Šito aš niekam negalėjau papasakoti – bent jau ilgą laiką. Kaip sakė Margarita, aš dabar sprendžiu pats, tad tebūnie taip. Vis dėlto juk turėjau išvynioti ir pervertinti savo praeities kamuolį – vienui vienas su savo gailesčiu. Apmąstęs Veronikos gyvenimą ir būdą, turėsiu grįžti į savo praeitį ir išsiaiškinti su Adrianu. Savo draugu filosofu, kuris įdėmiai stebėdamas gyvenimą nusprendė, kad kiekvienas atsakingas, mąstantis individas turi turėti teisę atsisakyti šitos neprašytos dovanos, ir jo didingas gestas sulig kiekvienu praeinančiu dešimtmečiu vis labiau išryškino tą

prisitaikėliškumą ir menkystę, kuri sudaro daugumą mūsų gyvenimų. „Daugumą gyvenimų“, tai yra mano gyvenimą.

Taigi šis jo įvaizdis – šis gyvas, miręs priekaištas man ir mano likusiai egzistencijai – dabar subyrėjo į šipulius. „Pirmo laipsnio diplomas, pirmos klasės savižudybė“, – nusprendėme mudu su Aleksu. Kokį Adrianą aš dabar turiu vietoj ano? Tokį, kuris užtaisė savo merginai vaiką, išsigando pasekmių ir „pasirinko lengviausią išeitį“, kaip tokiais atvejais sakoma. Nesakau, kad labai paprasta individualybei mesti tokį iššūkį didžiajai daugumai, kuri ją engia. Bet dabar aš turiu patikslinti Adriano paveikslą ir Kamiu cituojantį atsižadėjėlį, kuriam savižudybė buvo vienintelis rimtas klausimas, paversti... kuo? Niekuo ne geriau už Robsono atvejį, kuris buvo „ne visai Eroso ir Tanato tema“, kaip pasakė Aleksas, kai iki tol nežinomas šeštos tiksliųjų mokslų klasės mokinys paliko šį pasaulį atsisveikindamas su juo žodžiais: „Atleisk, mama.“ Tuo metu mes visi keturi svarstėme, kokia galėjo būti Robsono mergina – tvarkinga neliestukė ar triperinė kekšė. Nė vienas iš mūsų tada nepagalvojome apie vaiką ar ateitį. Dabar pirmą kartą aš susimąsčiau, kas atsitiko Robsono merginai ir jų vaikui. Motina turėtų būti maždaug mano metų, o vaikui arti penkiasdešimties. Ar jis dar tebetiki, kad tėtis „žuvo avarijoje“? Gal jis buvo kieno nors įvaikintas ir užaugo įsitikinęs esąs niekam nereikalingas. Bet šių dienų įvaikiai turi teisę ieškoti juos pagimdžiusių motinų. Įsivaizduoju, kaip tai įvyksta, koks tai būna keblus ir skaudus susitikimas. Pajutau norą, net po tiek metų, atsiprašyti tos Robsono mergaitės, kad taip lengvabūdiškai ją aptarinėjome, nepagalvodami apie jos skausmą ir gėdą. Įmanydamas būčiau ją susiradęs ir paprašęs atleidimo už mūsų andainykštes kaltes, tegu ji apie tai anuomet nė nenutuokė.

Tačiau mintijimas apie Robsoną ir jo merginą tebuvo būdas atitolinti tą tiesą, kurią sužinojau apie Adrianą. Robsonui buvo penkiolika, šešiolika? Jis gyveno namuose, su tėvais, kurie neabejotinai nebuvo dideli liberalai. Ir jeigu tai mergaitei nebuvo šešiolikos, jis galėjo būti apkaltintas išprievartavimu. Taigi čia nėra ko nė lyginti. Adrianas užaugo, paliko namus ir buvo kur kas aukštesnio intelekto už Robsoną. Be to, anais laikais, jeigu mergina nuo tavęs pastodavo ir nenorėdavo daryti aborto, tu ją vesdavai: tokios buvo taisyklės. Tačiau Adrianas nesiryžo net pasvarstyti šio tradicinio sprendimo būdo. Ar manai, kad taip atsitiko todėl, kad jis buvo per daug protingas? – paklausė manęs motina, o aš susierzinau. Ne, protas čia niekuo dėtas, o drąsa dar mažiau. Tai nebuvo didingas gyvenimo dovanos atsisakymas. Jis bijojo vežimėlio prieškambaryje.

Ką aš išmanau apie gyvenimą – aš, kuris gyveno taip atsargiai? Kuris nei laimėjo, nei pralošė, tik leido gyvenimui jį neštis? Kuris turėjo žmogiškų ambicijų, bet labai greitai nusprendė, kad jos neįgyvendinamos? Kuris vengė būti įskaudintas ir vadino tai sugebėjimu išgyventi? Kuris mokėjo sąskaitas, palaikė su visais, kiek įmanoma, gerus santykius ir kuriam ekstazė ir neviltis labai greitai tapo tik žodžiais, kadai skaitytais romanuose? Kurio priekaištai sau niekada nesukėlė tikro skausmo? Visa tai dabar teks apmąstyti, kol kenčiu tą ypatingą gailestį: skausmą, kuris pagaliau palietė tą, kuris tarėsi žinąs, kaip jo išvengti, ir palietė kaip tik dėl tos priežasties.

„Lipk lauk!“ – sukomandavo Veronika iš įsibėgėjimo užšokusi ant kelkraščio, važiuodama dvidešimties mylių per valandą

greičiu. Dabar tam žodžiui suteikiau platesnį rezonansą: lauk iš mano gyvenimo, aš apskritai niekada nenorėjau, kad tu vėl jame atsirastum. Man nereikėjo sutikti pasimatyti, jau nekalbant apie pietus, jau nekalbant apie sūnaus parodymą. Lauk! Lauk!

Jeigu būčiau turėjęs jos adresą, būčiau nusiuntęs normalų laišką. Elektroninį pavadinau „Atsiprašymu", paskui pakeičiau į „ATSIPRAŠYMĄ", bet kadangi per daug rėžė akį, vėl atkeičiau. Galėjau rašyti tik atvirai.

Miela Veronika,

Suprantu, kad esu tas žmogus, apie kurį tu mažiausiai norėtum girdėti, bet viliuosi, kad perskaitysi šį laišką iki galo. Aš nesitikiu sulaukti atsakymo. Bet po ilgų apmąstymų viską įvertinau iš naujo ir noriu tavęs atsiprašyti. Neturiu vilties, kad apie mane pradėsi galvoti geriau, bet kažin ar begalvosi blogiau. Tas mano laiškas buvo nedovanotinas dalykas. Galiu pasiteisinti nebent tuo, kad tuos piktus žodžius man padiktavo akimirkos nuotaika. Patyriau tikrą šoką perskaitęs juos po tiek metų.

Aš nelaukiu, kad atiduosi man Adriano dienoraštį. Jeigu tu jį sudeginai, tai daugiau nėra ko kalbėti. Jeigu ne, tai dienoraštis, rašytas tavo sūnaus tėvo, be abejo, priklauso tau. Nesuprantu, kodėl motina apskritai užrašė jį man, bet tiek to.

Atsiprašau, kad buvau toks įkyrus. Tu bandei man kažką parodyti, o aš per savo bukumą nesupratau. Noriu palinkėti tau ir tavo sūnui ramaus gy-

venimo, koks tik įmanomas tokiomis aplinkybėmis. Ir jeigu kada nors kuriam nors iš jūsų reikės mano pagalbos, nedvejodama pranešk.

Tavo Tonis

Tai buvo geriausia, ką galėjau padaryti. Ne taip gerai, kaip norėjau, tačiau bent jau kiekvienas mano žodis buvo iš širdies. Neturėjau jokio slapto plano. Nebuvo jokių kėslų ko nors išgauti. Nei dienoraščio, nei palankesnės Veronikos nuomonės, nei netgi mano atsiprašymo priėmimo.

Nežinau, ar išsiuntęs jį pasijutau geriau ar blogiau. Aš apskritai nelabai ką jaučiau. Buvau išsekęs, išsisėmęs. Visai netroškau pasakoti Margaritai, kas atsitiko. Vis dažniau pagalvodavau apie Suzę ir kad laimingi visi tėvai, kurių vaikai gimsta su visomis galūnėmis, normaliomis smegenimis ir emocine sandara, leidžiančia vaikui, mergaitei, moteriai eiti bet kuriuo gyvenimo keliu. Būk kaip visi, poetas kartą palinkėjo naujagimei.

Mano gyvenimas tęsėsi. Siūliau knygas sergantiems, gyjantiems, mirštantiems. Pats perskaičiau vieną ar dvi. Užbaigiau ciklą. Parašiau ponui Ganeliui ir paprašiau nebesirūpinti dienoraščio atgavimu. Vieną vėlyvą popietę kažkodėl įsukau į Šiaurinį žiedą, apsipirkau krautuvėje ir pavakarieniavau „Viljame IV". Manęs paklausė, ar buvau išvykęs atostogų. Krautuvėje atsakiau, kad buvau, aludėje, kad ne. Neatrodė labai svarbu, ką atsakysiu. Nedaug kas bebuvo svarbu. Galvojau apie tai, kas man buvo atsitikę praeityje ir kaip nedaug kam aš leidau atsitikti.

Iš pradžių pamaniau, jog tai senas laiškas, dar kartą atsiųstas per klaidą. Bet manoji antraštė buvo palikta: „Atsiprašymas". Žemiau tebebuvo likęs mano laiškas. Ji rašė: „Tu vis tiek nesupranti. Niekada nesupratai ir nesuprasi. Todėl verčiau nesistenk."

Palikau laišką savo pašto dėžutėje ir retsykiais perskaitydavau. Jeigu nebūčiau pasirinkęs krematoriumo ir pelenų išvėtymo, tai tą frazę būčiau panaudojęs kaip epitafiją akmenyje ar marmure: „Tonis Vebsteris – Jis taip ir nesuprato." Bet tai būtų pernelyg melodramatiška, netgi savęs gailėjimasis. O ką, jeigu: „Dabar jis sprendžia pats"? Taip geriau, tikriau. O gal vis dėlto liksiu prie „Kiekviena diena – sekmadienis."

Kartkartėmis vis dar nuvažiuodavau į krautuvę ir aludę. Tik tenai pajusdavau ramybę, kad ir kaip keistai tai skamba. Ir dar prasmę, galbūt paskutinę savo gyvenime. Man jau niekada, kaip anksčiau, nebeateidavo į galvą mintis, kad gaištu laiką. Tai buvo mano laikas, kad ir koks jis būtų. Ir abi vietos buvo labai malonios – bent jau malonesnės nei panašios šalia mano namų. Neturėjau jokio plano: ir kas gi čia naujo? Juk metų metus jau neturiu „plano". Ir mano atgimęs jausmas Veronikai – jeigu jį taip galima pavadinti – vargu bau vadintinas planu. Veikiau trumpalaikiu, liguistu impulsu, trumpos istorijos apie pažeminimą priedu. Vieną dieną aš barmenui pasakiau:

– Gal paįvairinimui iškeptumėte man plonesnių bulvyčių?

– Ką turite galvoje?

– Na, tokių kaip Prancūzijoje – plonų.

– Ne, mes tokių nekepame.

– Tačiau meniu parašyta, kad jūsų gruzdintos bulvytės naminės.

– Taip.

– Tai ar negalite supjaustyti ploniau?

Netrunkantis atsakyti mandagus barmenas nutilo. Jis žvilgtelėjo į mane, lyg norėdamas pasitikslinti, ar aš pedantas, ar idiotas, o gal ir vienas, ir kitas.

– Gruzdintos naminės bulvytės yra storai pjaustytos.

– Bet jeigu jūs jas pjaustote patys, ar negalite pripjaustyti plonesnių?

– Mes jų nepjaustome. Tokias gauname.

– Nepjaustote jų virtuvėje?

– Aš tą ir sakau.

– Vadinasi, vadinamosios jūsų „gruzdintos naminės bulvytės“ iš tikrųjų pjaustomos kitur ir, ko gero, aparatu?

– Gal jūs iš municipaliteto?

– Nieko panašaus. Tiesiog man keista. Niekada nežinojau, kad „naminės“ gali reikšti „storos“, o ne „būtinai pačių pjaustytos“.

– Na, dabar žinosite.

– Atleiskite. Aš nesupratau.

Sugrįžau prie savo stalelio ir laukiau vakarienės. Ir staiga, kaip iš giedro dangaus, įeina tas penketukas, lydimas jaunuolio, kurį mačiau iš Veronikos automobilio. Vyras su ženkliukais eidamas pro mano staliuką stabtelėjo ir nulenkė galvą ant krūtinės; pora ženkliukų ant jo veltinės skrybėlės sutartinai dzingtelėjo. Kiti žingsniavo paskui jį. Adriano sūnus, pamatęs mane, pasisuko šonu, tarsi norėdamas atsiriboti nuo manęs ir blogos lemties. Visi penki nužygiavo prie tolimiausios sienos, bet nesisėdo. Globėjas nuėjo prie baro ir užsakė gėrimų.

Atkeliavo mano sidabrinė menkė ir naminės gruzdintos bulvytės – pastarosios sudėtos į metalinį puodelį, išklotą laikraščiu. Turbūt aš šypsojausi, kai jaunuolis priėjo prie manęs.

– Ar galėčiau jus pakalbinti?

– Prašom.

Ranka parodžiau į kėdę priešais. Kai jis atsisėdo, jam per petį pastebėjau, kad visi penki, laikydami rankose gėrimus, bet negerdami, žiūri į mane.

– Aš esu Teris.

– Tonis.

Mes paspaudėme vienas kitam ranką – nepatogiai, ištiesę alkūnes, kaip įmanoma sėdint. Iš pradžių jis tylėjo.

– Gal bulvyčių? – pasiūliau.

– Ne, dėkui.

– Ar jūs žinojote, kad į meniu įrašytos „naminės“ bulvytės tėra „storos“ bulvytės, o ne pačių pjaustytos?

Ji pasižiūrėjo į mane panašiai kaip barmenas.

– Aš dėl Adriano.

– Adriano, – pakartojau. Kodėl aš niekada nesusimąsčiau, koks galėtų būti jo vardas? O kaip dar kitaip jis galėjo būti pakrikštytas?

– Jūsų buvimas jį liūdina.

– Atleiskite, – pasakiau. – Jokiu būdu nenoriu jo liūdinti. Nenoriu liūdinti daugiau nieko gyvenime. *Niekada*. Jis žvilgtelėjo į mane, lyg būtų įtaręs mane ironizuojant. – Sutarta. Daugiau jis manęs nematys. Baigsiu valgyti ir išeisiu, ir nė vienas iš jūsų daugiau manęs nematys.

Jis linktelėjo.

– Ar neprieštarausite, jeigu paklausiu, kas jūs toks?

– Kas aš toks? Žinoma, neprieštarausiu. Aš esu Tonis Vebsteris. Prieš daug metų buvau Adriano tėvo draugas. Mokiausi su juo toje pačioje mokykloje. Pažinojau ir Adriano motiną – Ve-

roniką. Gana gerai. Paskui mūsų ryšiai nutrūko. Tačiau mudu keliskart buvome susitikę per pastarąsias kelias savaites. Ne, greičiau pastaruosius mėnesius.

– Savaites ir mėnesius?

– Taip, – sutikau. – Bet daugiau su Veronika nebeketinu susitikti. Ji nebenori su manimi bendrauti. – Stengiausi kalbėti dalykišku, o ne graudžiu tonu.

Jis pasižiūrėjo į mane.

– Jūs suprantate, kad mes neturime teisės aptarinėti klientų gyvenimo istorijų. Tai konfidencialu.

– Žinoma.

– Bet tai, ką jūs sakote, yra visiškai nesuprantama.

Aš apgalvojau jo žodžius.

– Ak taip, Veronika, taip, atleiskite. Aš prisiminiau, jis – Adrianas – vadino ją Mere. Turbūt taip jinai vadina save būdama su juo. Tai jos antras vardas. Bet aš pažinojau – pažįstu – ją kaip Veroniką.

Per jo petį mačiau, kaip tie penki susirūpinę stovi, vis dar nieko negerdami, stebi mus. Aš susigėdau, kad mano buvimas juos trikdo.

– Jeigu jūs buvote jo tėvo draugas...

– Ir jo motinos.

– Tai, manau, jūs nesusigaudote. – Jis bent jau kitaip suformulavo.

– Nesusigaudau?

– Merė – ne jo motina. Merė – jo sesuo. Adriano motina mirė maždaug prieš šešis mėnesius. Jis labai tai išgyveno. Todėl pastaruoju metu... jam taip negerai.

Aš nevalingai įsidėjau į burną bulvytę. Paskui kitą. Joms trūko druskos. Dėl to storos bulvytės man nepatinka. Jų viduje likę per daug bulvės. O plonos ne tik traškesnės, bet ir druska lygiau pasiskirsčiusi.

Nebeturėjau ko pridurti, tad padaviau Teriui ranką ir pakartojau savo pažadą.

– Tikiuosi, kad jam pagerės. Neabejoju, kad gerai jį prižiūrite. Atrodo, jie visi penki daro pažangą.

Jis atsistojo.

– Na, darom, ką galim, bet kasmetinis biudžeto mažinimas kerta per kojas.

– Geros jums visiems kloties, – pasakiau.

– Dėkui.

Susimokėjęs palikau dvigubai daugiau arbatpinigių. Bent jau tokios naudos galiu duoti.

O vėliau, namuose, apmąstęs visa tai, po kurio laiko, supratau. Man viskas paaiškėjo. Pirmiausia tai, kodėl ponia Ford turėjo Adriano dienoraštį. Kodėl ji parašė: „P. S. Gal tai atrodo keista, bet aš manau, kad paskutiniai jo gyvenimo mėnesiai buvo laimingi.“ Ką antroji globėja turėjo galvoje sakydama „Ypač dabar.“ Netgi ką Veronika turėjo galvoje rašydama „kruvini pinigai“. Ir galiausiai tai, apie ką Adrianas kalbėjo tame popieriaus lape, kurį man buvo leista pamatyti. „Taigi kaip galėtumėte išreikšti kaupimąsi su sveikais skaičiais k, a^1, a^2, s, v?“ O paskui pora formulių, reiškiančių galimą kaupimąsi. Dabar tai buvo akivaizdu. Pirmoji a buvo Adrianas, o kita – aš, Antonis – kaip jis vadindavo mane, kai norėdavo, kad surimtėčiau. O k žymėjo „kūdikį“. Tą, kuris

gimė motinai – Veronikos motinai – pavojingai vėlyvame amžiuje. Pasekmė – nesveikas vaikas. Dabar jis keturiasdešimtmetis, sielvarto palaužtas vyras, vadinantis seserį Mere. Aš peržvelgiau atsakomingumo grandinę. Pamačiau joje savo indėlį. Prisiminiau, kad savo niekingame laiške raginau Adrianą pasitarti su Veronikos motina. Atgaivinau mintyse žodžius, kurie lydės mane amžinai. Kaip ir neužbaigtas Adriano sakinys. „Taigi, pavyzdžiui, jeigu Tonis..." Aš žinojau, kad jau nieko dabar negaliu pakeisti ar ištaisyti.

Tu priartėji prie gyvenimo pabaigos – ne, ne paties gyvenimo, bet kažko kito: prie bet kokio tikėtinumo, kad kas nors gali tame gyvenime pasikeisti, pabaigos. Tau duotas ilgas tylos tarpsnis, pakankamai laiko paklausti: ką dar aš padariau blogai? Galvojau apie būrius vaikų Trafalgaro aikštėje. Galvojau apie jauną moterį, šokančią vienintelį kartą gyvenime. Galvojau apie tai, ko dabar nežinau ar nesuprantu, apie tai, ko niekada niekas nežinos ir nesupras. Galvojau apie Adriano istorijos apibrėžimą. Galvojau apie jo sūnų, įsikniaubusį veidu į tualetinio popieriaus lentyną, kad nematytų manęs. Galvojau apie moterį, atsainiai, nerūpestingai kepančią kiaušinienę, nesijaudinančią, kai vienas jų išskysta keptuvėje; paskui, vėliau, tą pačią moterį, slapta mojuojančią delnu po saulės nutvieksta glicinija. Ir dar galvojau apie ketera vainikuotą bangą mėnesienoje, ūžiančią pro šalį ir kylančią aukštupin, lydimą būrio spygaujančių studentų su deglais, kurių spinduliai kryžiuojasi tamsoje.

Yra kaupimasis. Yra atsakomybė. Visa kita – neramumai. Dideli neramumai.

Julian Barnes
Pabaigos jausmas

Iš anglų kalbos vertė
Nijolė Regina Chijenienė

Redagavo
Asta Bučienė

Maketavo
Sigrida Juozapaitytė

Dailininkas
Zigmantas Butautis

Tiražas 1 200 egz.

Išleido UAB „Baltų lankų“ leidyba
Palangos g. 4, LT-01402 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino AB „Spauda“
Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius
www.spauda.com

foto © Alan Edwards

Julianas Barnesas (Džulianas Barnsas, gim. 1946) – šiuolaikinis anglų rašytojas, kritikų vadinamas britų literatūros chameleonu, idėjų romano renesanso architektu. Jo kūryba lyginama su Italo Calvino, Jameso Joyce'o ir Milano Kunderos kūriniais. Lietuviškai išleistos šios rašytojo knygos: *10 1/2 pasaulio istorijos skyrių* (2006) ir *Flobero papūga* (2011).

2011 m. leidyklos „Baltos lankos" išleistas garsiausias Juliano Barneso kūrinys *Flobero papūga* Lietuvoje sulaukė didelio skaitytojų dėmesio ir buvo išrinktas geriausia metų verstinės literatūros knyga.

Tonis Vebsteris ir du jo draugai Adrianą Finą sutinka dar mokydamiesi mokykloje. Ištroškę sekso ir knygų, išsiskiriantys pretenzingumu, tik jiems suprantamais akibrokštais bei sąmoju, vaikinai drauge baigia mokslus. Adrianas gal kiek rimtesnis nei kiti, gal protingesnis, bet visi keturi prisiekia amžiną draugystę. Dabar Tonis sulaukęs garbaus amžiaus. Praeityje liko karjera, iširusi santuoka, taikios skyrybos. Jis tikras, kad niekada nenorėjo nieko įskaudinti. Tačiau atmintis netobula. Ji visada pasirengusi pateikti staigmenų. Jos prasideda Toniui gavus laišką iš advokatų kontoros.

Pabaigos jausmas – istorija apie tai, kaip žmonės veikia vieni kitų likimus, prisiminimai sužadina pamirštus jausmus, o nuomonė apie senus pažįstamus po daugelio metų ūmai pasikeičia.

ISBN 978-9955-23-714-3